

BIBLIOTECA
FVNDATIVNEI
VNIVERSITARE
CAROL I.

n^o: Curent 42964 Format

n^o: Inventar A. 18982 Anul

Sectia Depozitii Rastul

2 + 150.
EM. GRIGOROVITZA

CUCOANA RALUCA

CHIPURI ȘI GRAIURI DIN BUCOVINA

„Dulcea Bucovină,
Vesală grădină,
Cu pomi roditori,
Și mândrii feciori“.

— EDIȚIA III-a —

BUCUREȘTI

EDITURA „SOCEC“ & Co. S. A.

Inv. A. 18. 982

EM. GRIGOROVITZA

CUCOANA RALUCA

Chipuri și Grațuri din...

„Dulcea Bucovină,
Veselă grădină,
Cu pomi roditori
Și mândri feciori.”

44408

— EDITIA III —

BUCUREȘTI

Editura Librăriei SOCEC & Co., Săciatate Anonimă

1924

COM

Biblioteca Centrală Universitară
"Carol I" București
Cota 42964

1956

B.C.U. Bucuresti

C44408

CUCOANA RALUCA

PREFAȚA

Volumul acesta iese în editura Socec & C-ie în a treia tipăritură. Prima, sub titlul *Chipuri și graiuri din Bucovina*, s'a scos la Berlin, pe timpul cât autorul, profitând de faptul că era atașat la legăția română, studia filosofia, luându-și doctoratul (1898-1901). A avut un deosebit răsunset, aducând ca o adiere de înviorare depe plaiurile Bucovinei, pentru prima dată puse 'n lumină vie de cineva și făcând pe scriitor cunoscut de o dată publicului apreciator. Regretatul Take Ionescu, care-i era admirator, protector și prieten, a făcut un excepțional sacrificiu, ajutându-l pentru tipărirea volumului în anii grei de criză prin care trecea țara.

A doua tipăritură ilustrată s'a editat de institutul „Minerva” în 1905, sub acelaș titlu generic. Punând lucrarea la un premiu al Academiei a căzut. Autorul se vaeta mult pe atunci de intrigile unui conațional din provincia subjugată, membru al Academiei, de la care trebuia să-i vie sprijinul, nu defăimarea. S'a zis și s'a crezut un moment de mulți, că nuvelele sale sunt niște simple traduceri adequate din literatura germană, autorul neavând aptitudini de scriitor. Timpul și producțiunile ulterioare, în deosebi frumoasele povestiri *Schitul Cerebucului* și *Piatra Muerii*, cu subiecte național-românești, au dovedit că ponosul adus era o simplă bârfaială.

A fost desigur o amărăciune și o nedreptate mare, aduse acestui scriitor, care ar fi putut, de bună seamă,

să ni dea lucrări de mare valoare literară, dacă ar fi fost apreciat, încurajat, ajutat.

L-am cunoscut de aproape, mai de aproape ca oricine dela venirea din Berlin (1901) până la moartea sa prematură și atât de tragică (1915). Ceeace a mai scris după acea dată o făcea dintr'un prisos de talent, spre a satisface îndemnuri nebiruite de idealism, infiltrat în sânge din anii copilăriei, în clipe de mulțumire sufletească, de retragere în eul său și 'ntre ai săi, de uitare a tuturor relelor înconjurătoare.

Piedicile puse, pentru obținerea catedrei de limba germană, la Universitatea din București, creată anume pentru el, de marele Take Ionescu și aranjată altfel după calculele celebrei soacre de ministru, l-au omorât și mai mult, făcându-l să se gândiască dela o vreme numai la aranjarea situației materiale, construindu-și case și petrecând timpul liber în străinătate.

Criza grozavă dinaintea războiului găsindu-l cu casele neterminate și dator, l-a făcut să cază brusc din sferele lui senine în sbuciumul necunoscut de el al unei vieți insuportabile, intrat pe mâna unor sam-sari cu suflet câinesc; cari, pentru mici sume împrumutate, cu procente extraordinare și în neputință momentană de achitare, l-au amenințat cu protestul, urmărirea, etc. Dând proporții prea mari acestei chestiuni, așa de mici pentru or care om de afaceri și ajuns într'o stare îngrijitoare de nervi, lipsit o clipă de or ce ajutor și de mângâerile necesare în atare cazuri, socotind în judecata lui simplă de om cinstit, că aceașta ar însemna discreditul, și-a sburat creerii.

A fost înmormântat simplu de tot, din economiile explicabile a lor lui și din totala desinteresare a celor cari ar fi fost datori să intervină. Dacă i-a lipsit or ce paradă, or ce valvă-prin gazete, la cari era îndrituit, d'ar fi murit în alte împrejurări, nu i-au lipsit însă, urmărindu-l și 'n mormânt, ca umbrele unor hiene nelpăcate, bârfelile.

A fost un om de voință și de talent. Fiul unui simplu învățător de țară, din Storojinețul Bucovinei, azi Flondoreni, prin muncă statornică și disciplinată și prin sprijinul unei familii de boeri români, ajunsese să cunoască multe limbi, în deosebi pe cele slave, să devie un apreciat filolog și profesor de rusește al principelui moștenitor, actualul nostru rege. Ceva mai mult, prin aceeași muncă încordată, având multe catedre, la liceul Matei Basarab, școala normală de învățători, școala de război, școala militară superioară, semivariul Nifon, și tipărend cărți peste cărți, în deosebi de școli, ca gramatici și dicționare, atât de căutate și unice pe acea vreme, își crease încet-încet și o frumoasă avere în aparență, case ca un raiu în str. Plantelor, vândute dintr'o socotială greșită, începând zidirea altora mai mari în Bulevardul Pache în 1915, vile la Techir-Ghiol, terenuri petrolifere etc. Acestea — fără a se ține în socoteală datoriile, — nu puteau să i le ierte mulți din colegii lui profesori și mai ales cei plecați cu el din umbra satelor Bucovinei. De aceea au socotit, că e momentul să dea ultima lovitură în fața cadavrului, ce înspira numai milă, răspândind infamia, c'a fost spion german și că s'a sinucis dovădindu-se aceasta. De câtă răutate sunt capabile, Doamne Mare, mintea și inima omenească!

Cu aceasta m'am achitat d'un prinos, ce datoriam aducerii sale aminte, după șapte ani de zile de la moartea sa, când trupul îi e prefăcut în țărână și când sufletul, purificat de păcate, intră cu pace în lăcașul vecinicii.

MIHAIL LUNGIANU

1923, Noembrie 8 21.

EM. GRIGOROVITZA

Privind dezvoltarea literaturii noastre în deceniul din urmă, constatăm un lucru, ce poate a scăpat ochilor criticii literare, dar totuși nu rămâne mai puțin adevărat. Vedem adică cumcă deosebirile dialectale la limba noastră literară încep să dispară tot mai mult și că până și ultimele nuanțe de stil, structură de frază și expresie încep a se topi și generaliza în forma, ca să spunem, tipică a genului literar actual, impus de centrul din București. Pe cât de îmbucurătoare pare constatarea, trebuie totuși să regretăm că prin această unificare se pierde o bună parte din originalitatea acelor scrieri, ce ne veniau de la frații români de dincolo.

Căci ori cât de sporadic se introduceau ele pe arena noastră literară, erau totuși primite cu atât mai călduros, de vreme ce caracterul limbajului, uneori și concepția particulară a lucrurilor, ce formau subiectul scrierei, în sfârșit originalitatea locală, înzestrau cele scrise cu un cașet de interes special și ne

făceau de multe ori să trecem cu vederea mici păcate de principii literare universale. Mai ales plasticitatea celor expuse nu putea decât să câștige prin coloritul local al limbii în care se exprima scriitorul și nu odată am avut probe, că, tocmai în armonizarea acestor însușiri pur locale, culmina farmecul deosebit al multor produse literare de această ordine.

Singur limbagiul moldovenesc, acest graiu dulce și frumos, particular mulțimei de scriitori de dincolo de Milcov, și-a asigurat oare cum o supravețuire, prin operele de valoare numeroase ce-i poartă emblema și-l ridică în multe privinți la un drept netăgăduit de superioritate în comparație chiar cu limba literară amalgamată de astăzi. Acest limbagiu istoric al Moldovenilor stăruie a se menține și poate își va avea încă de îndeplinit un rol regenerativ în viitor. Incolo, genurile particulare de scriere ale literaților noștri din afară, nu se mai manifestă și cu durere o spun, nu spre progresul literar al Românilor. Căci e lucru cert, că nu fie cărui om, îi este dat să scrie. Din cei puțini însă, cari s'au pomenit cu darul acesta, mulți s'au descurajat de a se folosi de el, și dacă n'au avut ocazie și împrejurări norocoase de a se manifesta în toată originalitatea lor și nici alt chip să-și schimbe graiul și scrierea, au preferit să se lase de scris cu totul. Numărul diletanților celor cari au căutat să lepede limbagiul adus

de acasă și a-l înviora cu altoiri moderne, este cu toate acestea mare și se vede zilnic în literatura mediocră a publicității din București. Numărul acelorora însă cari au tăcut, deși aveau poate talent mare de scriitori, este necunoscut, decât lipsa o simțim, prin faptul că întâlnim din zi în zi tot mai puțin acea calitate literară atât de prețuită, ce o căutăm sub numele de *originalitate*.

Se găsesc totuși, deși foarte rar între scriitorii noștri de aici, cari veniți fiind din țările subjugate și cu toate că trăesc de zeci de ani între noi și sub influența curentelor literare ale centrului, s'au supus, cum am zice, reformei. Și cu toate acestea acești reformați de silă sucombă amintirii trecutului și la ocaziuni scot la ivială câte o scriere, ce pare că ne vine dintr'o lume cu totul străină de a noastră. E ca și cum ar avea înaintea noastră un om, care se ntoarce subit într'o patimă uitată de mult, într'un păcat vechiu, păcat dulce, fiindcă cu cât e mai adânc, cu atât și mărturisirea sa pe hârtie e mai adevărată și mișcătoare. Și iată, că aci se arată, ca niicăirea, că cel ce cade în asemenea păcat scriitoresc, are ceva neprețuit în sine, are puterea de a se dedubla la moment dat în așa mod, ca să scrie lucrurile actualității după oglindirea credincioasă a concepției sufletesti de odinioară. Și oțelit oare cum prin cele învățate de la alții, încearcă a scrie încă odată

în limba deprinsă de acasă, la neamul său, în toată plastica goală a lucrului văzut cu ochii, cu un cuvânt, sub formă și judecata neînpestrițată, ce o prețuim la rândul ei sub numele de *realism*.

Printre acești rari scriitori trebuie să-l numărăm pe Em. Grigorovitzza. Realismul din scrierile sale, cu subiecte luate din Moldova veche, este de o forță indiscutabilă și, împreună cu frumusețea limbei păzită de ori ce influențări literare moderne, e atât de impunător, în cât trebuie să'l relevăm. Și cum această limbă se păstrează încă, apare în câtva arhaizată prin termeni străvechi ce mai sunt în obiceiul limbei Moldovenilor, ea prezintă deci un specimen de literatură populară de valoare istorică deosebită.

Dacă meritele acestui scriitor cu numele său destul de cunoscut, au rămas prea puțin considerate, cauza principală, după mine unul, este, că Em. Grigorovitzza a scris prea multe, și din multilateralitatea sa i-a ieșit că nu-i se aprecieze specialitatea, pe care doriām de mult să o relevem. Profesor excelent, cunoscător de limbi străine, om umblat prin întreaga lume, el ar fi putut prea lesne să se dispenseze de toate scrierile sale didactice, filologice și lexicografice, poate chiar și de activitatea sa bogată ca critic literar, foiletonist și traducător multiplu și neobosit și i-ar fi ajuns, — cum ziceau mulți, — o singură

nuvelă populară, scrisă în limbajul său bucovinean moldovenesc, ca să-i asigure în literatura noastră locul cuvenit.

Dar așa a fost firea harnică a acestui om fără pretențiuni, care n'a vrut să se impună și poate n'a știu nici meșteșugul să placă la alții. Ce-i sigur însă, este că Em. Grigorovitza și-a publicat scrierile sale populare românești cu oare-care sfială, în cât n'au fost răspândite cum ar fi trebuit.

Cu toate acestea prima și admirabila sa colecție de schițe «Chipuri și graiuri din Bucovina» a găsit resunet mare. Al doilea volum intitulat «De la hotare» a rămas la început aproape necunoscut, din cauza pasivității librăriei ce l-a editat. Scurt timp după aceea, Grigorovitza a publicat în «Biblioteca pentru toți» traducerea românească a povestii lui Gogol «Oameni vechi». Subiectul basarabean al acestei scrieri rusești, împreună cu limbajul moldovenesc original, incomparabil de frumos, în care a știut să o verse traducătorul, a atras atenția multora asupra autorului nostru, și nu mai puțin micul său roman istoric «Schitul Cerebucului». Ultima sa publicație în acest gen a fost «Povești răzlețe», apărute deasemenea în «Biblioteca pentru toți».

Em. Grigorovitza mărturisește într'o prefață a sa, că cel care l-a învățat și l-a făcut întâi să scrie a fost Hașdeu, la vestitele șezători literare ale fostei foi «Revista Nouă». Știm că

Grigorovitza se afișase ca scriitor chiar dela venirea sa în țară, la 1879, scriind foiletoane de teatru și traducând poeziile cele mai alese ale amicului său Eminescu în limba germană, traduceri cari au fost mult apreciate chiar în Germania. Decât modestia l-a făcut și aci să se tăgăduiască pe sine însuși.

Eu însă îmi voiu permite ca sfârșit o indiscrețiune, divulgând numele noului volum de scrieri populare, ce ne prepară Grigorovitza. Sunt schițe noi din Bucovina, descriind țara și oamenii de acolo, cum erau acúm 40 de ani. Imi voiu face o plăcută datorie a vorbi și despre aceste imagini noi, scrise fără în-doială, în același limbajiu neîntrecut, de fostul meu profesor și neprețuitul prozator popular.

(Viitorul)

I. POPESCU

CUCOANA RALUCA

CUCOANA RALUCA

Pe plopul bătrân de lângă poarta caselor răzeșești, în deal, sălta o ciocănătoare pestruie, torocănind în dreapta și stânga, de te uitai numai cât așa la dânsa. Ajunsă în vârful uscat al plopului, ciocăniturile ei neastâmpărate resunau ascuțit în văzduhul curat al dimineții. Și iată, că din vale, unde sta ascunsă, după niște paltini umbrateci, bisericuța satului, porniau acum bătăile toacei, răspunzând cu glas dulce și puternic la ciocăniturile paserei până au început par'că să se nchege cu ele și sunetele argintii ale campanelor din clopotnița veche de la intrarea ținterimului.

Părea, nu știu cum, atât de dulce și priincios în această zi amestecul toacei cu sunetul de clopote, că însăși pasărea sbe-guitoare din înălțimea plopului a ridicat uimită ciocul său în sus și, crăenind în chip de veselie, a sbura încolo, spre lunca părăului.

Oamenii de la țară zic, că la casa, unde zace un bolnav, torocănitul ciocănătoarei pre-vestește însănătoșare; numai cât să cadă în

80544

zi de sărbătoare ciocănătoarea să nu fie cumva neagră de soiu. De ce zice poporul așa, nu știu, dar că pasărea cu pricina era pestruie, ați auzit și că ziua, de care vă vorbesc, cădea tocmai în Ispas, știu eu. Deci zicătoarea cam se potrivea cu lucrurile, ce se petreceau în casa răzeșească din deal.

Cucoana Raluca, precum îi ziceau răzeșiței văduve cei mai de lângă casă, zăcea încă de pe la bobotează de o boală grea. O jăliau din inimă și vecinii și tot satul, căci era femeie, cum rar se vede, dulce la vorbă, aspră la muștrare, încât credea, cine n'o știa, că se trage din neam boieresc, atâta priceperé și încusintă arăta în felul, cum se lua cu oamenii și cu slugile.

Avea pe lângă capul ei de minunată gospodină, o inimă blândă și suferia poate de singurul păcat, că-i venia câte odată un fel de mândrie și poftă să se facă așa, că e ceva mai de seamă, — păcat obicinuit la răzeși, pe care cucoana Raluca avea însă grijă, să-l ascundă și care se ivia numai cât așa, când cei dinprejurul ei prea se 'ntreceau măgulind-o. Ei însă o măguliau și o iubiau, știind că era dreaptă și apoi și miloasă cu cei săraci.

Mai ales acum, de când o știau toți atât de bolnavă, intrase grija de biata răzeșiță în toate sufletele, par'că era o adevărată stăpână, și casa din deal era un loc de durere

pentru 'ntreaga obște a satului, de care ținea moșioara răzeșească. Că nu era om în Pătrăuți, care să nu o tânguiască pe cucoana Raluca, și-i doriau cu toții, să se însănătoșiască cât mai repede, ca s'o vadă iar, ca mai 'nnainte..

Și se arătase par'că de vr'o câteva zile seninul în casele din deal și 'n inimile scârbite ale celor de acolo. Cucoanei Raluhei i se făcuse mai bine și doctorul din târg, care venia din când în când și o căuta, a rămas, de astă dată, de a 'nnoptat chiar în Pătrăuți, numai ca s'o vadă și s'o scoată el însuși pe bolnava, pentru 'ntâiași dată, afară, la aerul cald.

Baba Glucereasa, care o purtase pe cucoana 'n brațe încă de copilă mică, umbla cu ochii scâlțați în lacrimi de bucurie și, cu alte două slujnice din casă, nu-și dau rând, în ce fel și cum să așeze mai bine și 'ndemănatoc divanul cu perini și covoare, colo 'n ceardac la intrare, unde îi alesese doctorul locul de stat.

Și soarele bătea așa de cald, așa de primăvăratec și lin, par'că și el se bucura de vestea bună din casă. Și au luat-o Săftica, — fată-sa măritată și singurul copil al răzeșitei, — de o subsuoară, și împreună cu Nicu, — ginerele, — de alta, au ridicat-o pe mama în

jilțul larg și moale, ce-l țineau doctorul cu baba clucereasa și, încetișor, au scos-o cu mare băgare de seamă, prin tindă, în pragul ușii.

Ajunșă aici, iată că răsunară de la biserică clopotele de a doua oară, chemând cu glas vesel norodul la sfânta leturghie. Și cucoana Raluca a ridicat atunci mâinile sale albe-străvezii în semn, ca s'o lase puțin pe loc și, făcându-și de trei ori cruce, a început încet să plângă.

Ii curgeau lacrimile de sub gènele cu ochii negri, puțin înfundați de suferință, și se vârșau peste fața-i cea slăbită. Iar obrajii trași ai bolnavei păreau cu atât mai albi, că erau ca îmbrobodiți de firele groase de păr negru, ce se iviau, ca un privaz umbros, de sub testemelul de mătasă de pe cap.

Plângea, nu știa și ea de ce, — era poate și bucurie la mijloc, — căci a luat capul Săftichei, care 'ngenuchiase și o ținea cuprinsă de mijloc pe mamă-sa, și l-a strâns lung și din toată puterea la pieptul său și par-că nu mai înceta cu sărutatul. Au așezat-o apoi binișor pe mama pe divanul moliceț și, stând mulțumiți împrejurul ei, ascultau în tăcere cele ce spunea doctorul despre paza și liniștea trebuincioasă, pentru ca însănătoșirea să urmeze cât mai curând.

Și cu acestea doctorul și-a luat ziua bună și s'a urcat în trăsura, ce aștepta jos, în curte,

făgăduind, că o să vie peste câteva zile iarăși. Nicu și Săftica s'au pus, el la căpătâiul, ea la picioarele bolnavei și o priviau cu 'nduioșare, cum se 'nviaora, văzând cu ochii și sorbia din aerul proaspăt de Mai, uitându-se cu drag în vale, spre satul frumos, cu livezile și pometele 'nverzite. Teii, salcâmi și pomii roditori erau tocmai în floare, umplând văzduhul proaspăt cu miros dulce și balsamiu.

Din biserică începeau acum oamenii să iasă. Flăcăii și fetele 'nainte, bătrânii după dânșii, toți în haine de sărbătoare, vorbind vesel și ducându-se fiecare spre casă. S'a arătat în urmă și sfinția sa, părintele, în poarta bisericii și, zărind pe Nicu, cum îi făcea semn cu basmaua, și-a 'ndreptat pașii spre casa răzeșitei. A venit repede sus, la cucoana Raluca urându-i din inimă sănătate și 'ntinzându-i în schimbul sărutării de mână, prescurea sfântă, cuvenită ca unei epitropese, ce era în adevăr.

Și au trecut de acolo 'nainte mai multe zile și bolnava răzeșită părea că se 'ndreaptă și prinde la putere pe zi ce merge, căutată de către cei de casă, cari n'o părăsiau un minut și-i păziau toată vorba și mișcarea. Și a venit pe la sfârșitul săptămânii din nou doctorul, după cum lăsese vorbă. A cercetat-o lung, a pipăit-o, i-a ascultat suflarea și n'a zis nimic, deși avea zâmbetul de om bun pe buze. A rămas și de astă dată peste noapte, și sara, ieșind cu Nicu în grădină, au avut

amândoi o sfătuire cam lungă; dimineața însă a plecat la târg, luând pe Nicu cu sine.

Cucoana Raluca era veselă 'n ziua aceea, ca nici odată și n'a lăsat pe Săftica 'n pace, până nu i-a făcut pe voe și a ajutat-o, să 'ncearcă ca să umble puțin prin pridvor și dealungul ceardacului. Căci părea tăricică 'n adevăr și se bucura de asta ca un copil. Pe urmă a prins'o însă obosiala și s'a dus, de s'a așezat puțin în pat, colo în iatacul ei, unde a adormit liniștit și dulce, cum nu se văzuse demult.

Și au lăsat-o să doarmă, ducându-se care 'ncotro, după trebile din casă. Nici o mișcare nimie nu se auzia în jurul bolnavei. Decât iată însă, că, prin această tăcere adâncă, s'a lămurit un zgomot din afară, dinspre scări, așa ca pași de om, ce păreau că vin pe furis. Un cap, cu părul sburlit, față de bătrân bărbos, s'a arătat la crăpătura ușii, lăsată deschisă, apoi a pătruns în lăuntru și, cu chipul său de om speriat, nu știu cum, îmbrăcat numai în hainele șale sătești de vară și deschiat la piept, s'a oprit cu sfială 'nainte adormitei. A privit-o lung, suspinând odată — de două ori, ca și turburat de gânduri grele și, luând cu degetele sale păroase și uscate mâna albă și slabă, ce o lăsase bolnava în jos, a căzut în genunchi, a început s'o sărute și s'a pus de odată pe plâns și pe bocet.

Cun țipăt înmăbușit de spaimă s'a deștep-

tat cucoana Raluca și, privind îngrozită către omul, ce o ținea de mână și nu slăbia cu bocetul, l-a cunoscut și, cu glas tăiat de frică, a scos vorbele:

— Tu ești, Calistrule? Ce-ți e? Ce vrei, spune? M'ai băgat în boală,... și vii așa spre mine... ș'apoi, ce plângi? Spune odată, ce ai, ce bocești?

— Oh, cucoană, milostivă cucoană, oh, nu mă prăpădi!... Fie cu ertare, c'am îndrăznit, ticălosul de mine și am venit așa, în taină, să-ți spun matale, milostivă stăpână, că nu-i bine de noi. Să te fie Dumnezeu, să ne stăpânești, cucoană, ca 'nmainte, da, vezi doftorul matale zicea eri sara, colo 'n grădină, unde stam culcat sub tufele de coacăze, așa nevăzut, spunea către coconașul Nicu..., of, nici nu mai pot de scârbă... și mă doare inima și de mata... cucoană și de locușorul cu bordei, ce-l am de la d-voastră... și cuconașul Nicu tot mă urgisește și nu-mi dă zapis,... să știu și eu, că-i al meu...

Răzeșița, sculată puțin și răzemată pe un cot, se uita la Calistru, — slujitor vechiu la casă, încă de pe vremea răposatului său soț, — se uita neliniștită la om și, precum nu-l pricepea de loc, se bătea cu gândul, de nu e cumva nebun, dar i-a zis:

— Ce-i cu doftorul, ce spui c'a zis? Ce nu gătești o vorbă, da' tot începi alta? Locul cu bordeiul ți-am dat doar de veci, zapis vei

căpăta, când ai să-ți măriți fata; ce ți-a venit în cap, să vii cu lacrimi de astea, când vezi că-s bolnavă?

— Iartă-mă, cucoană, nu te supăra pe un nenorocit ca mine... dar vezi mata, afurisitul de doftor... Dumnezeu să te ție, cucoană.. dar el spunea către cuconașul Nicu, că mata, milostiva noastră stăpână,.. n'ai zile,.. c'o să... mori... că nici o lună n'ai să tragi...»

Un strigăt scurt de durere, s'a auzit, atât de sfâșietor, c'a pătruns întreaga casă și nesocotitul de Calistru a sărit de groază pe ușă afară, pe scări în jos, — și la minut erau Săftica, clucereasa și alte slugi la patul răzeșiței, pe care au găsit-o fără simțiri și galbenă la față ca turta de ceară.

Zadarnice au fost toate 'ncercările lui Nicu, să schimbe vorbele doctorului, degeaba erau cuvintele dulci de mângâiere ale celor din casă, — înfârșit tot au trebuit să-i mărturisască bolnavei, că'n adevăr pentru dânsa scăpare nu era. Adevărul acesta părea însă c'o liniștește și ginerele, înțelegând firea ciudată a soacrei sale, a început să-i vorbiască ispititei femei pe alt glas. Și, pe vreme ce soția sa desnădăjduită se 'nneaca de plâns în colț, el îi zicea:

— Lasă, mamă, nu-ți scurta și cele zile de traiu ce mai ai, cu vaiet și cu chinuri amare, că suntem toți muritori. Cum mergi dumneata după tata soceru, așa venim și noi pe

urma matale... toți frumos pe rând, hai, tot așa, până ne-om vedea împreunați, colo la locul, unde nu sunt atâtea ticăloșii omenești.»

Cucoana Raluca se 'nsenina, nu știu cum la față, cu cât mai mult vorbea cu Nicu în felul acesta și numai niște lacrimi line se strecurau încă peste fața ei, ce semăna acum de tot împăcată. Și, apucând deodată mâna ginerului său și făcându-i semn și fetei sale, să vină la dânsa, li-a strâns capetele la pieptul ei slab, i-a sărutat pe amândoi pe frunte și li-a spus:

— N'am să mai plâng, dragilor mei, n'am să plâng. Dacă-mi e așa soarta, fie cum vrea Dumnezeu. Eu vă cer însă un lucru, și voi trebuie să mi-l împliniți. Că atâta îmi mai rămâne doar și mie să mai gust din lume. Să mă 'ngropați, că pe răposata boierita, cucoana Frosina, — știți, acum trei ani. Să mă lăsați să vă spun eu singură și să pregătesc toate, cum am văzu și știu, că trebuie să fie la un mort de neam. Să-mi faceți asta, că mai mult nu vă cer.»

Au tresărit sărmanii tineri la aceste vorbe, dar i-au sărutat bohavei mame mânilor și s'au învoit din cap la toate. Și a chemat cucoana Raluca, încă în aceeași sară, preotul și, după ce s'a spovedit și pricestit în toată cuviința, s'a pus cu sfinția-sa, să chibzuiască frumos rânduiala 'ntreagă pentru 'nmormântarea ei.

A trebuit Nicu și Săftica să ieie cheia, ce o avea răzeșița tot-deauna la gât, să scoată dintr'un sipet vechiu săculețele cu galbeni și cu sorocoveți și să-i le aducă la pat, unde a 'nceput apoi o socotială 'n toată firea. Atât pentru părintele arhimandritul, de la mănăstirea Putnei, atât pentru preoții și diaconii din târg, atât pentru sfinția-sa, părintele din sat, atât pentru cântăreți și dascăli, atât pentru palimari, pentru prapuri, cruci, clopote. O sută de galbini pentru prefacerea și 'mpodobirea criptei lângă biserică, unde zăcea răzeșul și unde cerea acum, ca să pregătească loc și lui Nicu și Săfticeii, căci avea să se facă deasupra, — vezi Doamne, — boltă cu chip de capelă, cum văzuse la cripta boierească din târg. Apoi cincizeci de sorocoveți pentru colaci și lumânări la oameni, testemele la cruci și prapori și pentru pomenile și ospățul săracilor, și alți cincizeci de sorocoveți în mâna chiar a preotului, pentru parastasele și praznicile, ce trebuiau să se facă 'n urmă.

Colacii, coliva, comandarele cu paosul la vecinica pomenire și celelalte, cumpăratul lumânărilor mari și al basmalelor de mătasă pentru preoți, cădeau în sama celor din casă, iar vestmintele de moarte, sicriul și câte mai veniau, vroia să le vadă și să le 'ncerce cu ochii și cu mâinile.

Preotul satului se potrivea cu jumătate de

glas la toate aceste chibzueli. Nieu ofta, Săftica plângea pe ascuns. Numai bătrâna răzeșiță părea că se 'nviorează de aceste lucruri, grăia liniștit, câte odată cu glas ridicat și așa, nu știu cum, îndemnător, par'că era vorba de făcut niște zestre. Și a pus toate la cale frumos, ca și când fusese treaba cea mai pașnică din lume.

Omul, cucerit de gândul morții, când vede, că nu-i mai rămâne nici o nădejde, începe să se aștepte la minuni, măcar că singur n'a crezut nici-când într'insele. Așa era și 'n casa răzășească.

Din sara, când perise 'n inima tuturor nădejdea, că bolnava ar putea să se mai însănătoșiască, cucoana Raluca, din partea ei, deși cu pecetea morții pe frunte, își frământa zilele, ce credea că le mai are, fără un pic de odihnă. Intâi și-a pus frumos în rânduială toate lucrurile, câte le poruncise și câte au fost pe rând, aduse din târg, așezându-le cu 'ngrijire 'ntr'un anchiraș de lângă odae cea mare. Și, când a văzut în sfârșit, că i-au adus și rochia de mătăasă și racla poleită cu țintele aurite, 'mprejur și tot ce se mai cerea la dânsa, s'a apucat de altele.

A pus să se grijiască pretutindeni, prin casă, și, după ce a isprăvit și cu asta, a 'nceput, — slabă, lihnită, cum era, — să deie

singură prin odăile de afară, prin hambare, prin coșnițe, prin grajduri... să vadă și să cercezeze încă odată tot, rânduind și potrivind lucrurile cu priceperea ei neîntrecută de gospodină veche.

Se ducea și-i arăta Săfticiei sale un lucru după altul, povățuind-o neconținut, dând sfaturi lui Nicu, făcând socotiala tuturor slugilor, făcând dreptate lui Calistru cu zapisul și la alții, cu ce mai aveau de căpătat și de cerut, punând cu un cuvânt la cale toate, până'n fir.

Tânara femeie și bărbatul său, — fără odihnă și dânsii, — sbuciumați de isprăvile, ce le făcea mama cu neastâmpărul sufletului turburat de grija morții, priviau cu ochii perduți la toate. Că nu se gândiau nici ei, nici alt-cineva, să se 'mprotiviască c'un cuvânt macar. Inima lor par'că sângera și mai tare din pricina asta, dar, pe de altă parte, văzând-o pe bătrâna 'n starea aceasta de trudă suprafirească și, nu știu cum, neobosită, li se furișa uneori în cap gândul de nu era cumva în toate aceste o mână de la Dumnezeu, sau poate o greșială din partea doctorului.

Și tot cam așa 'ncepeau să creadă cunoștinții și neamurile, cari apucaseră să prindă de veste, de ce se petrecea 'n casa răzeșească. Se lăția știrea necrezută, din om în om, din sat în târg și, fie că de jale și tân-

guială, fie că nu li intra 'n cap așa ceva neobicinuit, au început să vie tof felul de prieteni și de rudenii, s'o vadă pe cucoana Raluca, ca și cum li părea asta ca ceva și mai mult de cât boala și nenorocirea.

* * *

Era 'ntr'o Duminică, — zi obicinuită, când cei de la țară vin, de se văd unii pe alții, — cam trei săptămâni, de când a fost ajuns biata răzeșifă în chip așa năprasnic, să se 'ngrijiască de moartē. Cei veniți în ospete stau în jurul stăpânei de casă, care, deși oflită la 'nfățișare, vorbea cu toți de-a rândul, ca și când nu i-ar fi fost nimică. Ea-și ascundea slăbiciunea, făcând haz de nefericita ei stare, pe care n'o făgăduia de fel, zicând cu glas stins:

— Ce bine-mi pare, c'ați venit pe la mine, că nu știu, zău, de ne-om mai vedea. Știți doar cum e cu mine; vrând-nevrând, trebuie să mor și pace!

Aceasta era însă chiar ca un semn pentru toți, să cadă 'ndată peste cucoana Raluca cu o furtună de vorbe, cari de cari mai miloase. Că să-și scoată din cap gânduri așa de urite... că are păcat înaintea lui Dumnezeu, să vorbiască asemenea lucru,... că doctorul nu știe ce zice,... că s'au mai văzut bolnavi de moarte,

cum se 'ndreptau,... ca să se cruțe, să nu mai umble, să nu-și scurteze singură zilele cu lucrul,... unde vede doară și ea, că este la putere — și câte mai de aceste.

Cucoana Raluca, așezată pe un jilț din privdorul larg, unde stau cu toții, a privit cu zâmbet, nu știu cum, dureros, la mosafirii săi, i-a ascultat o leacă și a răspuns:

— Mă mir mult, cum nu vă e dumneavoastră greu să vorbiți așa. Doar eu simt în pieptul meu, cum mi se istovește viața și suflarea și număr bătaile inimii, câte mai am. Și noroc de mine, că știu că-mi sunt ceasurile socotite și pot să-mi pun măcar casa în rânduială. Incolo... împliniască-se voia Celui de sus. Că nu-mi e frică de moarte, credeți-mă, ci numai mi-e jale de copii. Mi-am pregătit mie cele de drum și lor, săracii, cele de rămas, până le-a veni apoi și lor rândul. Și 'n loc să-mi faceți inima grea cu tângueli zadarnice... i-a să vă arăt mai bine, cum mi-am pus toate la cale pentru ziua, când o să mă duceți acolo... la răposatul meu Sandu. Să văd, cum are să vă placă, dar nu veniți, până n'am să vă chem».

Și, zicând aceste, s'a sculat din jâlț și prinzându-se de brațul elucereșei, care intra tocmai ca să ieie ceștile goale de cafea, s'a strecurat, ca o umbră, spre ușa de intrare și, dând în odaea mare, s'a 'nchis în lăuntru.

Zărind prin fereastră pe palimarul biseri-

cii, ce avea o fată slujnică în casă, l-a trimes în taină, să-i aducă din biserică sfeșnicele mari, zicând că vrea să 'ncerce lumânările cumpărate. Pe baba clucereasa și cu fata palimarului le-a pus însă repede, să-i întindă masa cea lungă 'n mijlocul odăii, cu un capăt spre ușă, cu celalt spre oglinda mare din părețe.

Le-au pus apoi, să așeze 'mprejur ciuberele cu lămâi și cu mirtă din grădiniță și, printre dănsule, la loc convenit, pe o parte și pe alta, câte trei din sfeșnicele aduse. Apoi a trebuit, biata babă, să 'mbrace masa cu fețele cusute de târg, s'o 'mbrace 'n urmă și pe cucoana 'n rochia de mătasă și'n papucii de atlas. Și, după ce s'a suit și s'a 'ntins răzeșița pe masă, a mai rămas, să-i potriviască ceapsa 'n cap și perina de catifea subt ceafă.

Baba clucereasa se tot prindea de păr și bocea pe ascuns, dar asculta și făcea, cum îi poruncia stăpâna, care părea dimpotrivă, nu știu cum, înviorată de pregătirile aceste strașnice. A cerut crucea cu sulfină și cu busuioc de la baba și, luând-o 'n mâni, căuta acum în oglinda, plecată din față, să vadă, cum îi șade. A 'mpreunat frumos degetele și, cu un zâmbet de mulțumire, a spus cluceresei, să lase perdelele, s'aprindă lumânările din sfeșnicele mari, apoi cele două mici la cap și să topiască cu altă lumânărică ceva smirună și tămâia din ceșcuța pusă la picioare.

DRAGOSTE ÎN PRIPA

În hudița de sus a satului, deasupra cotiturii de pârâu, stau două gospodării frumoase, una lângă alta. Cea mai din față e a lui Andrei Codreanu, cea din fund a Irinei lui Savul.

Irina e vădană de vr'o doi ani și mai bine și n'are decât o fată, așa luată de suflet, dar care 'ncepe să-i facă cam grijă. Fata adică-i bună de măritat și mama, dă nici ea, parcă nu s'ar da în lăture de așa ceva. Lui bădica Andrei i-a murit gospodina numai de câteva luni și are și el un flecău, care a stat până acum în oaste și s'a 'ntors de vr-o săptămână acasă la gospodărie.

Dinapoia celor două case se 'ntindeau și două livezi mari, ai căror răzlogi, după ce 'ncunjurau, în chip de 'ngrăditură ușoară, dintr'o parte și alta, livezile 'nvecinate, se 'mpreuna apoi frățește într'un singur zăplaz de scânduri, tras pe la mijloc, ca hotar între una și alta.

Mai ținea de aceste gospodării de frunțași și două fânațe, colo sus, de-asupra pădurii

sătești. Numai că ele veniau, nu știu din ce pricină, întors. Fânațul lui badea Andrei era în partea Săvuloaci și al lelei, dimpotrivă, în partea Codreanului. Aveți să mă 'ntrebați poate, că ce-i cu asta, dacă oamenii își au pământurile așezate și altfel, nu tocmai față în față? Eu vă rog însă să aveți răbdare și să vedeți, că lucrul ăsta era tare vajnic.

De la perelazul fiecărei livezi, spre fânațul casei, ducea câte o cărare și, cum una apuca încoace și cealaltă încolo, ele se 'nerucisau tocmai în dreptul pădurii mici a satului. Și chiar la locul cela, la răscruce, era și o fântâniță, adică mai mult, așa un isvor cu troacă, pentru adăpat vite. De vrea să bea cunva un om din apa proaspătă și răcoroasă, n'avea decât să se plece și să ție gura la țava de lemn deasupra troacei.

Cam cu gândul ăsta, se vede, venia pe cărare 'n jos, un smău de fată cu poalele catrinței prinse 'n brâu, cu cosâța neagră 'n vânt și cântând vesel din frunză, încât credea-i că-i Cosânzeana din poveste și nu alta. Și cum își răcoria gurita, de vedea-i numai cât așa, ridicând și plecându-se sâmurile rotunde de subt cămașa, cusută cu pui, iacă și un voinic de flecău, cu coasa pe umăr, coborînd de pe cealaltă cărare, șuierând un sfârșit de doină de cele, cum le știe numai românășul, când se vede după lungă vreme iarăși la vatra părintească.

- Era feciorul Codreanului, cel întors din oaste, de la oraș. Tras puțin la față, pesemne de traiul din cazarmă, dar înalt și sprinten, părea, cum pășia așa în portul său de a casă, că se simte cu totul alt om. Când a zărit fata colo, lângă izvor, s'a oprit dintr'o dată și, ghicind cam cine poate să fie, a pus mâna la mustecioara-i bălaie și, cu glas vesel, a strigat:

— Îi fi tu, ori n'ii fi tu, fa Ileano, că tare ai crescut, mânca-te-ar norocul, să te mănânce! Ce mai faci? Eu is de vr-o săptămână venit acasă, dar par'că nu mă bizuiam să dau pe la voi. Ce faci tu, Ileano?»

Fata i-a întins mâna, roșindu-se până pe sub rădăcina părului, s'a uitat apoi în ochii flecăului și i-a întors vorba, dar, nu știu cum, cam cu glas stâns.

— «Bine ai sosit, Pamfile, Da' par'că și tu te-ai schimbat tare, de când nu ne-am văzut. Că arăți, nu știu cum, mai slab și mai îmbătrânit la față. Te-o fi necăjit rău cu slujba, colo 'n catane, săracu!»... Și a prins fata să se uite, oarecum mai fără sfială, la Pamfil, în vreme ce el o sorbia pe Ileana cu ochii și nu-i lăsa mână.

— Da, mamă-ta de-a doua, ce mai face?» a 'ntrebat-o flecăul apoi, așezându-se pe troaca veche, ce sta răsturnată cu scobitura în jos, mai încolo de izvor, făcându-i loc și Ilenei:

«Gospodarul a murit, mi-se pare, așa îndată, cum m'am dus eu din sat?»...

— «Mama, dă, — ce să spun și eu?—, l-a jelit, cât l-a jelit pe bătrânul, dar i-a trecut cam repede durerea, că uite, par'că nici nu știu de sé cuvine să-ți spun —, i-a venit gust să se mărite din nou. Și mie, fiindcă-s copil, luat de suflet, îmi face zile fripte».

— Ei, ș'apoi de asta te tângui tu, Ileano? Fă și tu ca dânsa și pace!»...

— Acum mă iei și tu peste picior, Pamfile. Da' cine să mă iaie pe mine, când mamei singure-i bâzâe măritatul prin cap? Da', m'ași duce și dup'un calic, numai să nu văd așa soarte; că încep par'că să râdă și oamenii din sat, de când s'a răsuflat vestea asta și se uită toți, nu știu cum, la mine. Că mai bine nu mă lua 'n casă, decât să mă lase acum așa. Rușine, zău!»

Pamfil era acum în încurcală și par'că nu știa ce să zică. Deodată, iată că s'a prăbușit cu trosnet fundul putred al troacei, pe care ședeau, și numai cât s'au pomenit amândoi căzuți în lăuntru. Au început să râdă și unul și altul și s'au sculat iute 'n picioare. Și feciorul, luând pe Ileana iarăși de mână, i-a zis:

— Eu nu știu, adică-te, de ce ne-am pus noi tocmai aici, unde arde mai tare soarele. Hai, să mergem, să ne așezăm colo, la umbră!»

Nu era cam înțeleasă fata, zicând c'o

așteaptă mă-sa și că are treabă prin grădină, dar a mers la urma urmei încet spre marginea păduricii și par'că nu era supărată de loc, simțind că Pamfil a luat-o cu brațul pe la umere. Și flecăul, pătruns cald la inimă, că fata nu-i dă mâna la o parte, s'a oprit în mers și, plecându-se la urechea Ileanei, i-a șoptit:

— Da' pe mine, Ileano, ai vrea tu să mă iei? Să te fac gospodină, cum îmi spunea mama, -- Dumnezeu s'o ierte --, în ziua când m'a petrecut colo, la drumul de fer, de m'am dus în oaste, departe? Și gândul ăsta tot m'a bătut, Ileano dragă, de câte ori îmi aduceam aminte de casă! »...

Și, vorbind așa, glasul flecăului se 'nvioșa tot mai tare, privirea sa nu se deslipia de chipul drag al fetei și, simțind acuma, cum caută să-și ascundă ea ochii plecați la peptul lui, a strâns-o cu foc în brațe, grăind:

— «Dac'ai ști, Ileano, că eu te am dragă încă din ziua, când te-am scos din apă, colo la pârâul nostru, acum patru ani, pe vremea puhoaielor strașnice, ce erau să ne 'nnece întreg satul! » Și fata, cu ochii muiați de lacrimi, nespus de dulci, a ridicat puțin capul și a șoptit induioșată:

— Știu, știu, n'am uitat, Pamfile; decât eu n'ași fi crezut niciodată, că tu te-i mai gândi cândva la o proastă de copilă, cum eram atuncia! »

El însă i-a închis gura cu un lung și dulce sărutat, ce era să fie nesfârșit, dacă nu se auzia deodată ceva pași și un trosnet, ca de ruptură de vreascuri. Și s'a zărit un chip de om, ce părea că s'a fost oprit după copaci și se depărta acum spre sat.

* * *

Lelea Irina, în vremea, cât fată-sa a stat de sfat cu Pamfil, și-a fost făcut de lucru prin grădinița din dosul casei, scormonind în genunchi și cu mânicele suflecate prin straturi. Obrajii ei erau roșiți de muncă, de arșița zilei, poate și de ciuda, ce clocotia ntri'ânsa, că unde zăbovește Ileana atât amar de vreme, când ea o trimesesă numai cât în deal, la femeea jitarului, după niște torturi.

Cum sta așa plecată, se vedea, cât colo, că Săvuloaia era încă femeie zdravănă, bine legată și pe obraji ei nesbârșiți, așa cu cărpa roșie în cap, de subt care se zăria părul lucios și bine peptănat, se oglindia încă bună bucată de tinereță și poftă de viață. Și zău, mama Irina nu era de loc femeie de lepădat, că putea chiar bine să se mai mărite.

Și s'a sculat însfârșit, sătulă de atâta plivială, îndreptându-se spre casă, când iată că i s'a năzărit o umbră pe deasupra hambărului. Cocoșul casei a scos o cărăitură lungă și găinile de prin ogradă au apucat să fugă,

care încotro. Era un uliu, ce se arătase, și lelea Irina, începând să bată în palme și să strige... hai, hai! l-a pus pe goană. Vedea totuși că o găină din cele mai frumoase îi lipsia, macar că blăstămatul de uliu plecase cu pliscul gol. S'a dus deci lelea Irina la șarampoii, spre ograda vecinului și, rădicându-se pe o lăvicioară, ce era așezată în colț, a văzut că omul e pe lângă casă și a strigat:

— Bună ziua, bădică Codrene!

— Bună să-ți fie inima, lelică vecină! răspunse omul.

— Să nu-ți fie cu bănat, da' nu cumva s'a rătăcit pe la dumneata o găină de ale mele, așa sură la pene și grasă?... Mi-a perit, bat-o focul, din ogradă!

— «Ba, mi se pare, c'am văzut eu o gobaie, cum zici dumneata, umblând cu ale noastre. Vină lelică și ți-o ia, că trebuie să fie chiar a dumneata!»

Irina a ieșit îndată prin porțița de la drum și, intrând în ograda megieșului, a și dat de grabă, de ce căuta. Dar cum avea acum găina la subsuoară, par'că nu-i venia să plece fără să zică omului o vorbă.

Vecinul Andrei sta răzămat de niște tălpi de sanie întoarse și strujia cu cuțitoaea lemne pentru schițe de roate. Irina s'a oprit înaintea lui și a început:

— Și ți-a venit, zici, flecăul din oaste? Mare trebuie să-ți fie bucuria! Că, de când a

murit lelica Safta — Dumnezeu s'o ierte, — rău te-ai chinuit așa singur. Acum ai să mai ai și dumneata mângâiere. Nu-i așa?»

— «Că-i chiar așa, lelică! Numai că acum, are să fie, mă tem, din altă parte rău de mine. Pân' a venit Pamfil, m'am trudit eu singur să le fac pe toate și, luându-mă așa cu lucrul, nu știu cum, uitam c'ani rămas fără gospodină. Da' acum, odată cu câte o leacă de odihnă, îmi vine par'că și mai greu să trăiesc, așa fără nevastă. Doară să-mi cadă o noră la gospodărie, și atunci iarăși mi-e frică că n'am să ajung bine!»...

— D'apoi eu, vecine, m'ași însura în locul dumneatale, dacă ți-e așa vorba!»... îi întoarse lelea cuvântul.

— Da' isteată mai ești, lele Irino?... Mă îndemni la 'nsurat și singură stai vădană!»... îi răspunse la asta Codreanu.

Săvuloaia s'a 'nfierbântat la obraji, auzind vorba asta și, aruncând spre badea Andrei o privire, nu știu cum, desmerdătoare, — că-l vedea colo, încă hât puternic, spătos și la față nu prea trecut, — a spus cu glas încet și par'că de tot moale:

— Ei, dacă nu ne-ar fi nouă greutatea cu copiii pe cap, ce gospodărie strașnică am putea să mai încingem noi doi, bădică, de s'ar duce vestea! Nu-i așa? Și chiar, dă, — cum ne-a lăsat Dumnezeu, — eu să știu că dumneata ai de gând așa ceva, poate n'ași zice

ba b... și, uitându-se, așa gales, l-a prins pe vecinul ușor de mână.

Codreanu însă, simțind îndata mare, poverna lunecoasă, pe care a apucat vecina, a scos repede luleaua cea strânsă din gură și se făcea că o curăță cu suhacul, suflând într'însa și uitându-se tot, ba cu un ochiu, ba cu altul, de nu-i astupată. Apoi după o vreme a răspuns:

— Mă tem, că nu m'ai înțeles bine, lelică. Că ar fi frumos, cum chitești dumneata, pricepe tot omul. Dar vezi, că noi doi, dumneata și eu, precum suntem încă la putere, ar trebui par'că să ne dăm în partea celor tineri. Că uite, de pildă, cum băiatul meu tocmai e pe 'nsurat și Ileana dumneatale bună de măritat, de ce nu ne-am gândi, să li fie bine și lor și nouă. Și eu, iacă ce-ași spune. Să-mi dai dumneata pe Ileana de nevastă, — că tot nu-i copilul d-tale, — și eu să-ți dau pe Pamfil al meu de bărbat. Ce zici, ha?»...

Lelea Irina s'a schimbat deodată la față, s'a prins cu mâna de gură și, uitându-se cu ochi holbați la vecinul, a răspuns cu glas innădușit:

— Și dumneata chitești, că ei s'ar invoii cu treaba asta?... Da' oamenii ce ar spune?... Și preotul, socoți, că ar suferi așa lucru?»...

— «Despre Pamfil să n'ai grijă, că ți-l dau ca și legat. Doar îmi spunea încă eri, că-i sătul de atâta burlăcie și se 'nsoară cu cinei-

oiu spune, numai gospodar așezat să se vadă odată. Cu Ileana dumneatale să poți numai să descurci lucrul! Asta-i! Spune-i, că am s'o țin ca'n palmă; și să știe, că eu nu mă schimb pe zecă flecăi din sat. Și, cât despre preot, nu văd, unde ar putea să găsiască pricină? Că ai luat fata de suflet, nu însămnă nimică. Și apoi trebuie să știi, că mai e drum și la vlădica. Și oamenii, — lasă-i să vorbiască... ce-ți pasă?»

— Vai, bădică, că mare minune ar mai fi și asta; da' tare mă tem, că n'are să se poată! Oare dacă ai apuca să-l ispitești astăzi încă pe Pamfiluță, să vezi, ar vra, or n'ar vra? Și să-i spui și dumneata, că eu i-ași fi nevastă, cum nici n'a visat el vr'odată, că am să-l țin în sân, nu 'n palmă!... Of! bădică, îmi tremură inima de pe acum, de traiul dulce, ce am avea să-l ducem. Du-te, bade Codrene, du-te chiar îndată, în fânaț și ia-l așa încet, cu vorba, pe drăguțul de Pamfil, că mă arde focul să știu, s'aud, să văd, de se 'nvoiește!»...

— Te cred eu, lelică, te cred, numai cu Ileana dumneatale, nu știu cum are să fie?...»

— Las-o pe mine, nu te îngriji dumneata de Ileana, că o iau eu la depănat, să vezi. Ia să crânciască numai din gură, că-i pun eu muntea la loc!... Auzi, bunătate de gospodar și om cum ești dumneata și să aibă ea obrazul, să zică cumva, că nu vra? D'apoi îi sucesc gâtul!...»

Și așa fel grăind, a aruncat găina peste gard, în ograda cealaltă și, smulgându-și cârpa din cap, aprinsă în față ca jaraticul, l-a ajutat pe badea Andrei să-și pună pieptarul și l-a petrecut până la livadă, la perelaz, în pas iute, par'că li ardea la amândoi pământul subț calcăie.

A dat apoi fuga 'n casă, la dânsa, crezând că fată-sa va fi venit, dar negăsind-o, a ieșit din nou afară, s'a oprit în pragul ușii și vorbia singură la sine:

— Of, norocule, nu mă lăsa! Dă-mi pe Pamfiluță de bărbat, să-l strâng ziua și noaptea 'n brațe, să mor cu dânsul, că nu vreau alta nimic pe lumea asta, nimic!...» Și resuflând, ca de focul, ce s'a fost aprins în sufletul ei, turburat de doruri nesocotite, a scuturat cârpa așa în văzduh, a așezat-o iarăși în cap și s'a 'ndreptat nerăbdătoare, cum era, spre livadă, la perelaz.

* * *

- De la fântăniță în vale venia un om cu capul nu știu cum, plecat. De departe îi făcea Irinei par'că semn cu mâna, ca și când vroia să zică:

«Dute, fugi de te ascunde!» Era Andrei Codreanu. Fața-i albă ca varul, spunea mai mult decât era să glăsuiască din gură. Și lelea

Irina, ghicind par'că vestea rea, îngână cu ochii rătăciți:

— Nu' vra... așa-i că nu vra?...»

Însă Codreanu iarăși i-a făcut semn cu mâna și 'n urmă i-a zis cu glas turburat:

— Lasă lele, nu-ți striga gura degeaba, că te faci de râs. Că nici n'am apucat să-l întreb de vra, ori nu vra. Avea el altă treabă!... Uite-i că vin acolo, amândoi, din pădure, și el și Ileana!»...

Irina tot încă nu pricepea. Atunci badea Andrei i-a strigat tare la ureche:

— D'apoi ei se drăgostesc de un ceas și noi, tonți bătrâni, vorbim numai cât în vânt și brodiam pe dracu. Să căutăm, lele Irinó, să-i însurăm degrabă și să tăcem din gură, că rămânem de ocară!...»

* * *

Și așa chiar s'a 'ntâmplat. Că n'au trecut nici patru săptămâni și s'a făcut nuntă. Și, fiindcă nici bătrânii nu s'au lăsat mai pe jos, s'a făcut nuntă mare de tot, adică au fost două cununii deodată. În casa Săvuloaei jucau cei tineri, în casa lui Codreanu cei bătrâni. Și se pare că erau deopotrivă de veseli, și unii și alții, căci a ținut jocul și ospetele opt zile dearândul.

MILA PRECISTEI

MILA PRECISTEI

Pe una dintre pagiștele 'nținse, ce se desprind din brădișul Horodnicului-de-Sus, încolo, spre valea satului Voitinel, se ascundea, după niște molizi bătrâni și umbratici, o căsuță cu șindrila nouă, care steclia, în asfințitul soarelui, ca argint prisne. Din ograda strămtă se zăria satul întreg, ca așternut, când dincoace, când dincolo de pârâu; ba puteai să urmărești cu ochii și cele de pe urmă case, cum se 'nșirau mai departe, spre dealul Leahului, tot dealungul cu dunga albă a drumului împărătesc.

De la căsuța din pagiște, spre pădure, sute de copăcei tineri, puiți de brad și molid, adunați tot grămadă împrejurul unuia mai mare, împetriștau cu tufele lor cetinoase, în chip drăgălaș, covorul verde și neted-dimprejur, unde pășteau împrăștiati niște mielușei. În fața căsuței, ca la treizeci de pași, verdeața bătucită se isprăvia deodată printr'o surpătură de pământ adâncă. Dacă te-ai fi suit însă pe răzlogii, cu cari era îngrădită gospodăria lui Stan Chehaja, — căci așa-l chema pe gospodarul locului — puteai să vezi bine, chiar subt păretele de lut galben al sur-

păturii, capătul celălalt al drumului mare, cum se cobora dinspre satele Horodnicelor, către podul Voitinelui.

Pe prisma curățică a căsuței ședea o fată tânără, slabă la trup și la față, ca după o suferință lungă. Buzele ei păreau totuși că zimbesc, și căutătura blândă a ochilor întunecați înveselia, nu știu cum, negrul lor și al sprâncenelor, ce se potrivira cu cosițele lungi, lăsate pe umere. Deși era destul de cald, Smaranda, fata lui Stan, avea pe dânsa un pieptărăș cusut dinnainte cu floricele, iar picioarele îi erau învălitate de la genunchi în jos într'un țol de lână, chip să nu-i tragă rece de la pământ. Brațele slobode subt mânicele largi, de pe care sclipiau sus cusăturile cu altițe, erau lăsate 'n voie, o mână ținând furca cu tortul de in, cealaltă învărtind jos fusul cel ușor.

De subt șandramaua șurii deschise s'auzia bătrânul Stan, clămpănind într'o coasă stricată. Își căutase omul de lucru, dar gândurile sale erau departe. Plecat, cum sta peste ilăul băgat între grinzi, sămăna să fie încă om în putere, înalt și cu fața senină, numai cât părul și musteața cam băteau în alb. Ciocănia încet și, uitându-se așa pe furiș din când în când, spre locul, unde torcea Smaranda, suspina din greu. Se gândia la feciorul său, luat de doi ani și mai bine 'n oaste, care acum avea mai-mai să se'ntoarcă acasă, și se'ntreba, ce

are să spuie sârmanul Pavel, când n'a să mai găsiască pe mama sa între vii și a vedea pe Mândica așa ticăloasă. O lacrimă groasă i-se rostogolia necăjitului om pe obraz și, par'că neputând să mai steie așa, s'a ridicat și a venit spre prispă.

— Da' mulți mai merg anul ista la hram, la mănăstirea Suceviței! Și vreme frumoasă de Probaj*), nici că se mai poate. Ce zici tu? Să-mi fii tu sănătoșică, fata mea, cum erai odată, știi, ce te-ași pune eu în căruță, Mândică dragă, și te-ași duce colo, la mănăstire, mai între oameni! Of! ce păcate pe tine, fa!... Că bine, par'că, a făcut mamă-ta de a murit, să n'ajungă să te vadă, ce zile ai ajuns!...»

Smaranda a oftat și ea adânc, dar n'a zis nimic. Devale, în drumul împărătesc, duruiau căruțele, se auziau pocnete de bice și glasuri țâvlite. După o vreme au prins să pătrundă chiuituri și râsete, ca de la oameni veseli, cari mergeau pe jos, și 'n urmă s'a auzit un glas de flecău, care cânta printre vorbele amestecate ale celorlalți. La auzul acestui glas cunoscut fata a slobozit mânilor 'n jos și, scăpând furca și fusul la pământ, a căzut leșinată în brațele tatălui său, care a prins'o încă la vreme. A dus-o bătrânul repede 'n casă și 'n timp, ce căuta s'o cheme pe nefericita Smaranda iarăși în viață, ceata flecăilor, cu cântărețul între dâșii, suia drumul în sus. Búzele

scârbitului Stan murmurau însă din dinții săi înceleștați de turbare; —... «Mișelul»... — De cine și despre ce era vorba, am să vă spun acuma.

Când l-a lovit pe Stan nenorocirea, de i-a murit gospodina, sârmanul om, ca să-și mai înnece durerea și s'o mai înviioreze pe nemângâiata Smarandă, rămasă așa de odată fără mamă, s'a tocmit baciul de oi la câțiva fruntași din sat și a și 'nceput din primăvară, prinzându-se cu stâna în Poiana-Darie. Treaba mergea bine, oamenii erau mulțumiți și durerea lui Stan și a fetei se mai alinase. După șese săptămâni au schimbat apoi stâna, mutându-se mai sus, în dealul Stegiului. Nu departe de stâna nouă ducea poteca oamenilor din satele de devale, cari își aveau vitele la varatec, colo pe plaiurile dinspre munții Moldoviței. Și pe poteca asta se suia și se cobora, la două săptămâni odată, un flecău frumos din satul Vicovul-de-Sus și prinse obiceiul, că de câte ori trecea peste dealul Stegiului, să se abată pe la stâna lui Stan, ba de o vreme să și nopteze.

Tatăl Smarandei nu era omul să goniască pe cineva de la vatra colibei, dar nici Smaranda nu era de peatră să nu deie crezare la vorbele dulci, ce-i șoptia de la o vreme Tofanel. Și destul, că s'a 'ncins între tineri-o dragoste 'nvăpăiată, — așa cam pe la spatele baciului, — al cărei foc n'a 'ntârziat să do-

goare inima încă de tot îndurerată a bieteii fete.

Mergea spre toamnă. Noapțile 'ncepeau să se facă tot mai răcoroase, frunzele fagilor cădeau ca ploaie aurie, îndată ce le stârnia un vânticel din amonțială. Oamenii se 'ntorceau cu vitele de la vărâtec, numai Stan încă zăbăvia. Vedeau și tata și fata muntele Inăului din țara ungurească de vr'o două zile în broboadă albă de zăpadă, ceea ce 'nseamnă pentru cei cu stânile, să măie turmele 'n vale. Dar Smaranda îl ruga pe bătrânul să mai îngăduie, până s'o 'ntoarce și Tofănel cu boii săi de la munte. Și Stan, dă,... ce era să se 'mprotiviască, că știa acum tot, deși 'nu presimția nimic bun.

Smaranda se usca de nerăbdare și, ne mai putând de dorul iubitului, și-a pus în cap să-i meargă o bucată 'nmainte, că știa din ce parte trebuia să vie. A ajuns, după cale de un ceas, la o culme stâncoasă, de unde se zăriau plaiurile Moldovitei, și 'n depărtare, dincolo de niște râpe, i se părea chiar, că vede mișcându-se niște pete albe.

Era de bună samă Tofanel cu boii, așa credea cel puțin fata. Și, pornind iute, d'adrechtul, prin tihăraele lunecoase, peste o prăpastie urită și sălbatecă și, acățându-se de jnepi și de rămurelele lucilor, a străbătut în sus, la pagiștele, unde zărise petele acele. Dar, ce i-a fost dat să văză? Erau numai

niște bolovani mari, albi, cu crăpături uriașe, ce rânjiau floros în apus de soare.

Fata s'a oprit obosită, răzămându-se de una din petroaiile 'nșălătoare și se ținea de piept, par'că să-și pipăie bătăile surde ale inimii. Un gând nestrुșnic i-a venit în mintea 'nferbântată și de-odată au podidit-o lacrimile.

În timpul acesta vremea a fost apucat să se schimbe. Un vânt rece sufla din partea despre miază-noapte și mâna înaintea sa nouri alburii și umezi. Cânele de stână, care se luase după Smaranda, a prins să urle. Repede s'a smuncit fata din amețiala ei de amarăciune și groază și, ca să n'o prindă noaptea și sloata, s'a repezit înapoi prin râpile, pe unde venise.

Vântul se prefăcuse 'n furtună și ducea acum crupușoare de ploaie sleită de frigul aspru, până ce a 'nceput la urmă chiar să ningă 'n toată firea. Se lupta nenorocita fată din răputeri, să iasă din fundurile ascunse ale prăpăstiilor, se suia și se cobora gâfâind prin tufișurile spinoase, se opintia 'nnainte, prin întunericul nopții, ce se amesteca acum cu năprasnica vicolniță, pân' a văzut, că nu mai poate și a căzut, răzbită de obosială, în omătul, îngrămădit subț dânsa. Era rătăcită, perdută fără scăpare, și inima-i ruptă de durere.

Atunci a izbucnit în plâns crâncen, îngro-

pându-și capul aprins în velința albă și rece a omătului. Și ninsoarea învălia încet jertfa sa, împreună cu tânăra viață, ce se mișca subț sânuț inșălatei fete. Au găsit-o, ce-i drept, târziu, tatăl ei cu oamenii, trimiși s'o caute, dând de locul, unde o 'ngropase vijelia iernatică pe desnădăjduita fată, numai cât după urletul credinciosului căne. Ce au aflat însă, nu mai era om. Degerată până 'n măduvă, prăpădita Smaranda a intrat în zăcare nesfârșită, ce-a ținut mai până 'n primăvară.

Leșinul, în care căzuse Smaranda la auzul glasului cunoscut, a ținut, spre groaza ispitițului său tată, ca un sfert de ceas și, când și-a venit fata iarăși în simțiri, se făcuse 'ntunerie pe afară, încât, la lumina slabă a opaietului aprins, semăna a moartă. Însă ea trăia și, cu glas tare, ca și când nu i-an fi fost nimic, a zis către Stan:

— Tată, dumneata spunei mai 'nnainte, că ai vrea să mă duci la Sucevița. Tată, fă cum ai zis! Hai! să mergem la mânăstire, să mă rog și eu încă o dată pe la icoane, poate mă iartă Dumnezeu și... mă fac sănătoasă!...»

Bătrânului a prins să-i curgă lacrimile pe obraz, auzind vorbele aceste, și, cu glas înecăt, i-a răspuns fetei:

— Te-ași duce, copila mea, te-ași duce; dar cum ai să poți tu să birui drum așa greu? Ș'apoi despre căruță, dacă-i vorba, eu n'am de unde s'o iau. Oamenii sunt duși ei singuri

la hram, din astă-sară; o samă se gătesc la târg și ceilalți nu-ți dau caii poate nici cu bani. Și banii, știi, că-s rari la noi în casă!...» Și mai vroia el să 'nșire și altele, decât fata nu l-a lăsat să gătiască vorba, ci i-a zis iarăși:

— Tată! Doară moș Ilieș ți-i dator cu trei lei argint, încă din vara trecută! Eu ași zice, să-i ceri eapa, că-i bună de drum, și, cum știi că sunt ușurică, mai pui dumneata peste tărniță ceva moale, mă sui deasupra și așa, tot cu dumneata alături, ajungem bine la mănăstire. Numai să pornim din zori de zi, tată, și nu pe drumul împărătesc, ci știi, pe colo, prin pădure, peste satul Nemților, deadreptul, ca să nu ne prea vadă oamenii!...» Și grăind par'că se rumenise sărmana fată.

S'a uitat bătrânul lung la copila sa și-i părea, că se uită la o sfântă, încât n'a ndrăznit să se 'mprotiviască, ci a zis cu glas rupt:

— Te duc, draga tatei, te duc, dacă ți-i așa dorul. Iacă, merg' chiar acum la Iliaș, să ne deie eapa. Îți fac toate, numai cât nu băga spaima 'n mine, ca mai 'mainte!... Să vedem, cum a ieși și asta!...» Și Smaranda liniștită, nu știu cum, că i-a făcut tată-său pe voie, a lăsat din nou capul pe perină și a închis ochii, de astă dată însă, ca să adoarmă de-a binele.

* * *

Soarele sta sus, când au ajuns Stan cu fată-sa, după multă trudă, la mănăstire, la

Sucevița. Era mulțime de norod adunat acolo și sfântul locaș părea, că-i în mijlocul unui iarmaroc. Oameni, veniți din toate părțile, bogați și săraci, unii pe jos, alții 'n trăsuri, boieri în rădvanuri, țărani cu carul cu boi, toți se 'nghesuiau să-și găsiască un loc de popas și grăbiau spre sfânta slujbă cu sobor.

Pe la poarta cea mare își așezaseră, desdimineata, fel de fel de jidovi negustori tarabele lor cu marfă mărunță, cum se vinde la asemenea prilejuri. Ei făceau larma cea mai mare, îndemnând și amăgind cu strigăte ascuțite oamenii la cumpărat și numai când au început să sune din turnul cel mare-clopotele pentru începutul liturghiei, s'a mai potolit par'că o leacă zarva.

Badea Stan a dat eapa în sama unui om cunoscut, care-și băgase caii cu căruța sub unul din șoproanele mănăstirești și a cercat să se ducă cu Smaranda spre biserică. A văzut însă îndată, că săraca fată, prăpădită de picioare, cum era, abia putea să pășiască de slăbiciune. A luat-o deci cu sila 'n brațe; dar, când a străbătut spre ușa bisericii, a 'nțeleș că nu era chip de intrat în lăuntru, căci oamenii se 'nghesuiau, să nu poți să scapi un ac.

A așezat-o dar Stan pe fată pe o lespede din dosul bisericii și a dat fuga spre clopotnița, să cumpere și el, de la călugărul bătrân, care avea acolo masa cu miresme, niște lumânări și să le ducă, să le lipiască, cumva,

colo, pe la icoane, că așa cerea rânduiala praznicelor și a hramului. Și a lăsat-o Stan din pricina asta pe Smaranda o vreme singurică. Dar ea ședea, nu știu cum, mulțumită, privind cu ochii ei mari împrejur.

Abia a isbutit badea Stan să răsbiască prin norod, în lăuntru bisericii, și iată că tocmai atunci se chinuiau pe la intrare două femei, ca să iasă afară. Ajunse în pridvor, își stergeau amândouă fețele de nădușială și s'au datoarecum cu spatele 'nnapoi, de s'au apropiat chiar de locul, unde ședea Smaranda.

Femeea, bine 'mbrăcată cu pieptar lung, nou și cu testemel de matasă pe cap, se uita par'că 'ngrijată la fata-sa. Căci asta, deși era 'mbrobonată cu toate gusturile unei fete de fruntaș, avea necazul scris pe față. În cămașa ei de borangic, cusută cu arnice și fluturi, peste care se lăsa de la gât șireaguri de mărgele mari și o salbă lată de bani vechi de aur, și la cap peptănată 'n vâltoc, cu cozile legate 'n ghiordane sclipitoare, înfipte cu flori, înaltă și voinică la trup, semăna tânăra fată, atinsă de niște gânduri urite. Că a zis amărită către maică-sa :

— Unde oare să fie Tofănel, că nu-l zăresc nicăierea? Of! mamă, tare mi-i frică, că n'are să iasă bine cu noi! Eu ași zice să lași la păcatele toată tărăgănia, să-i dai și bucata cea de livadă, pe care o tot pome-neste, și să mă văd odată măritată. Că doară

dumneata nu chitești, cum a prins să se cedească de o vreme! Ai să vezi numai, cum mă lasă! Și mie atât îmi mai trebuie! Hai, hai, ai să vezi dumneata... că nu-mi rămâne, doar decât să m'arunc în fântână!»

Bătrânei i-au fulgerat, nu știu cum, ochii la vorbele aceste, grăite cu glas așa turburat, s'a uitat la fată-sa și era să zică ceva, dar s'a stăpânit, că venia tatăl Smarandei, plin și el de sudori la obraz, și s'a plecat spre copilă, cu chip ca s'o ieie iar în brațe, s'o ducă undeva, la umbră. Că 'ncepuse să bata soarele rău, chiar la locul acela. Smaranda nu s'a lăsat însă luată 'n brațe. Vedea doar, cum o priviau cele două femei și, precum auzise tot, aprinsă 'n suflet, s'a repezit, par'că cu putere mai mult decât firească, în picioare și a mers alătura de tatăl ei, spre poarta mănăstirii.

Stan se bucura în inima lui de semne așa bune. Dar la ieșirea din poarta 'ntâia, fata simțind că se poticnește, s'a așezat pe lavița lungă de lemn, ce era 'nnaintea zidului mănăstiresc. Aici a lăsat-o bătrâmul iarăși singură și s'a dus să-și adepă eapa la pârâu. Când s'a 'ntors înapoi, ieșiau tocmai preoții cu prohodul din biserică și mulți din oameni prindeau să se 'mprăștie, trecând din curtea din lăuntru în cea de afară.

Smaranda, ținută de mijloc de către tatăl-său, se 'ndrepta acum încet spre biserică go-

lită, cu gândul să-și facă măcar la sfârșit rugăciunile. Subt bolta porții s'au ciocnit însă chiar față în față cu cele două femei, între cari mergea un flecău înalt și chipes. Acesta, când a dat cu ochii de Stan și de fata lui, s'a făcut galben la față și a plecat capul în jos. Era Tofănel.

Bătrânul cu Smaranda au trecut repede înainte, el înfiorat în suflet, copila săgetată de bătaea cruntă a inimii. Și la icoana Precistei, lângă sfeșnicul mare din naos, a căzut ispitita fată, ca frântă pe genunchi, și, cu mâinile răzemate de stâlpii auriți ai chipului sfânt, la lumina roșiatică a candeliei, ce ardea de-asupra, a stat dintru 'ntâi mută și prăpădită de suferința crudă, făcându-și încet cruce după cruce. Apoi a năvălit deodată, din pieptul apăsător al nenorocitei, durerea năpraznică și fără margini, și ochii ei au izbucnit în lacrimi ferbinți și amare. Înecată de plâns, abia-abia a găsit încă atâta putere, să scoată după o vreme din gură cuvintele: «Maică prea curată... pune capăt chinurilor mele..... și scapă-mă!...» Și, cum se plecase, a și rămas întinsă pe pietre, fără suflare.

* * *

Era poate un noroc pentru greu ispititul Stan, că a dat de un om cunoscut din satul Straja, care adusese niște domni la mână-

stire și se întorcea cu deșertul acasă. S'a învoit omul bucuros s'o ieie pe sărmana Smaranda 'n trăsură, că 'nțelegea și el și călugării din chilia, unde o culcase pe săraca fată, — că nu era nici chip, nici cale, să se mai întoarcă așa, cum venise.

Și a legat scârbitul Stan eapa de chilna căruței și, așternând pe fund, de-asupra fânului, desagele, a așezat-o pe fata sa culcată, i-a potrivit perina subt cap, a 'nvelit-o bine cu cojocul său, și el însuși, suindu-se pe capră, lângă omul cu caii, au pornit pe drumul mare, spre Voitinel.

Era pe 'nserate, când au ajuns la dealul Horodnicului și, cum stăpânul căruței se coborîse și mergea 'ncet dinnapoi, Stan s'a plecat spre Smaranda, care părea că doarme și o privia cu jale. Și fata a deschis și ea ochii și par'că a zimbit spre tatăl său, care o 'ntreba cu blândețe:

— Da' cum îți mai e, Măndică dragă?»

— Pe semne, că mi-e mai bine, tată, că mi s'a făcut, nu știu cum, așa de ușor!...» răspunse fata. Și în urmă, cu glas de tot încet, a mai zis:

«Să știi tată, că de acum are să-mi treacă de tot. La picioare mă simt par'că așa de caldă, cum nu mi-a fost de mult;... și acum mi se suie căldura și la spate și pe la umere,... ia pipăie mâna mea, tată, ce caldă se face și ea...»

Caii s'au fost oprit, că erau în capătul dealului și Stan, luând mâna înfierbântată a Smarandei, a strâns-o la sânul său păros, neștiind cum s'o desmerde altfel. Numai că îl podidiau acum niște lacrimi naselnice, nu știa el singur de ce. Fata însă i-a pus mâna pe plețe și, uitându-se dulce în fața atât de întristată a bătrânului, a tras capul lui mai aproape, spre dânsa și i-a șoptit:

«Tată, dacă ai să-l mai vezi odată pe To-fănel, să-i spui, că l-am iertat...» N'avea vreme bietul om să se gândiască, ce rost era și 'n vorba asta, că omul lui se grăbia spre casă și se suise demult pe capră. A sărutat-o deci pe sărmana fată pe ochi și, apăsându-i fruntea cătră perina de subt cap, s'a acățat și el repede la locul său, tăind firul urîtelor presimțiri, ce-l băteau.

De la Horodnicul-de-Sus și până la pagiștea drăgălașă, pe care se ridica căsuța lui Stan, nu-i decât o jumătate de ceas. Lui Stan îi părea astăzi, că-i o vecinicie. Și nu se cutremura omul degeaba, în sufletul său; îl aștepta, săracul, o 'ncercare grea dela Dumnezeu. Când s'a oprit căruța înaintea surpăturii deasupra drumului și a apucat Stan să ridice cu mâinile tremurătoare pe Smaranda sa, ca s'o ducă 'n casă, era moartă...

Noaptea târziu, după ce vecinele îi făcuseră slujba din urmă și sta acum întinsă cu lumânarea la cap, desnădăjduitul tată s'a coborât în sat, să vestiască pe preotul și pe groparul, că are mort în casă. Trecând pe lângă crâșma de lângă podul Voitinelui, a văzut o mulțime de oameni stând grămadă. Și fără să 'ntrebe, a auzit ce era.

Niște flecăi, ce se 'ntorceau de la hram, s'au fost luat la ceartă și apoi la bătaie, și încă groaznică. Căci unul dintr'înșii, trântit la pământ, într'o baltă strașnică de sânge, avea capul spart și era mort. Și cum asculta badea Stan aceste toate, iată că s'au zărit fâlfâind penele de cucoș ale jandarmului sosit la loc, care a și pus mâna pe ucigaș. Stan a ridicat în neștire privirea, ca să vadă cine-i, și atunci ochii săi s'au întâlnit cu ai lui Tofănel. Omoritorul era el. Și, cum stătuse mut, în vremea, cât îi trebuise jandarmului, ca să-l pună 'n lanțuri, acum l-a cunoscut și Tofănel pe Stan și a strigat la dânsul:

— Bădică Chehaia, uite că i-o dreptate pe lume!... Spune Smarandei dumneatale, de acum să mă ierte, că mi-am făcut eu singur osânda!

IMPĂRATUL DE LA IGESTI

ÎMPĂRATUL DE LA IGEȘTI

Târgulețul Storojinețului, unde am petrecut o bună parte din copilărie, era pe vremea mea, — ca să nu vă spun, decât ce-i drept, — numai așa un sat mare. Căci lătrat de câne, ca prin ulicioarele târgulețului ăstuia, nu auziai, dacă ai fi colindat tot ținutul. Și când se 'ntâmpla de se iscă pe la casă câte o zarvă cânească de cele, — de credeai că dulăii noștri de pe lanț, Tarcuș și Bălan, se sugrumau, nu altceva, colo prin fundul ogrăzii, — știam bine, că numai două pricini puteau să fie. Ori că sosiau hornarii, ca să curețe ogeagurile, ori că erau țigani din dealul Crivei, cari își mai scoteau ursul lor cel fără dinți și năpârlit, sau veniau cu vânzare de linguri, polonice, funduri de mămăligă și covăți, pe la case.

Decât mai se nimeria uneori, dar mai rar, să fie și altceva și atunci, — nu știu de ce, — numai cânele Bălan, cel de lângă șopron, bătea ca un turbat, cellalt însă se băga cu coada ascunsă între picioare în cotețul său de la porțița grădinii și tăcea ca mort. Pe semne,

că se ştia javra dracului din satul Igeşti — de unde îl adusese într'o zi tata, — şi cum se face, că tot din Igeşti era şi flinţa, din a cărui pricină se stărnia de obicei atâta larmă printre câinii târguleţului.

Te treziai numai de o dată cu un om ciudat de tot, îmbrăcat în haine ofiţereşti, cu bumbi, cusuţi în toate părţile, cu nişte pinteni straşnici la ciobote şi c'o chiveră 'nnaltă cătănească, cu un zurgălău deasupra pajurii, de credeai că a venit Irod împăratul, să mai taie din pruncii ovreilor. Iarna şi vara purta o manta veche ofiţerească, numai cât aşa ținută 'n umeri, peste alte două sau trei capoate cătăneşti, cari de cari mai ciudate, tivite cu găitane pe la gulere şi pe amândouă părţi, pe la pept, ticsite cu cruci, bleşcuţe, verigi, lanţuţele, paftale, cătărămi şi multe alte fleacuri ce scelipiau şi zăngăniau din toate părţile. În mâna dreaptă ţinea însă un fel de toporaş, chip de ballag, ce se sfârşia în băţ gros şi ferecat la capăt şi cu care se apăra de ori şi cine l-ar fi atins numai. Mai avea apoi şi o ghiulea hăt măricică, pe care o scotea şi o ţinea câte odată aşa 'n mâna stângă, — cum ţin craii zugrăviţi prin icoane mărul lumii cel cu cruce, — zicând că aceasta-i bomba fericirii.

Şi intra 'n casă cu faţa sa scarbădă şi uscată, cu ochii pironiţi aşa, numai cât în văzduh şi, luându-se de barba sa sură şi tu-

guiată, începea, fără să deie bună ziua sau ceva :

— Din mila lui Dumnezeu, mare Împărat al Austriei și Ungariei, al Daciei și Bucovinei, al Belgradului și Tarigradului, am venit să vedem pe supușii noștri și să-i mai îndemnăm la frică, la ascultare și smerenie...» și de aici pornia să bolborosiască, tot cu glas din ce în ce mai stins, fel de fel de lucruri, auzite așa, cine știe de unde, până sfârșia cu rugăciuni, zicând întâiu Tatăl Nostru, apoi Împărate Ceresc și la urmă nesfârșitul Miluește-mă Dumnezeu.

Mai boscodoria și făcea apoi la semne și năzbutii și tolăcănia hojma 'nainte, tot de ale lui, câte 'n lună și 'n soare, de credeai curat, că-i o moară stricată, ce tot hodorogește și nu se mai oprește.

În timpul acesta, noi copiii, stam roată 'mprejur și priviam la acest bătrân smintit c'un fel de sfială și spaimă, căci cam știam mai de mult, cine e și că-i zicea toată lumea Împăratul de la Igești. Și apoi îi puneă mama 'ntr'un colț de masă ceva mâncare, ori îi da tată-meu câțiva crețari și mânca, sau lua banii primiți, tot cu fața așa, nu știu cum, încrunțată, făcea cu mâna semn la cap, cum fac ostașii, și pleca. Înainte de a ieși însă din ogradă, se opria la pridvorul sau lângă cerdacul casei și, scoțând câte-va grăunte de popușoiu, le număra, șoptind tot nu știu ce

din buze. Le blagoslovia apoi cu degetele, tocmai cum face preotul cu nafura, și le 'nșira într'un anume fel, pe un loc unde-va, așa ca să se vadă de toți.

Când ieșia în drum, îl și așteptau cete de jidănași, luându-l pe dinaintea și din urmă, trambiițând din pumni și chiuind tot pe lângă dânsul, până intra 'n vr'o altă poartă. Și clocotia tot neamul Israil de bucurie, de credeai că i-a venit Mesia.

Nu știu ce gândiau oamenii, în capul lor, de acest nebun, care cutreiera tot anul Bucovina, de la un capăt la altul; dar mie ca copil îmi venia ciudat, că de ce lasă împăratul pe un smintit ca acesta, să meargă pe la casele oamenilor și să li zică, că și el e împărat. Și, ce-i drept, că nu țin minte, să fi fost oprit vr'o dată să umble prin sate cu năzdrăvăniile sale de împărat. Îl luau doar mai mult în răs oamenii pe bietul bătrân și văzându-l, că nu umblă de altfel cu buclucuri, că nu face nimănu vr'un rău și că nu lua ce nu era al lui, s'au fost deprins încet cu dânsul și-l lăsau în pace. Numai într'un singur rând, îmi aduc aminte, că a cam sfeclit-o el cu vrednicia sa împărătească.

Era adică 'ntr'o zi așa numită Joca Verde, când își fac Leșii din târgușorul Storojinețului cele patru prohoduri pe ulițe, împuscând din țacălușe și umblând cu icoane și prapuri de la un altar îmbrăcat în flori, la altul, după

care se 'ntorc la urmă cântând la biserică, unde se face apoi liturghie și praznic mare de tot. Impăratul de la Igești, care tocmai în ziua aceea venise să-și mai vază de supușii săi din locul nostru, dând de parada neobicinuită, și amestecându-se și dânsul prin hramul acela, s'a simțit pesemne prea nebăgat în samă. Ce-i plesnește prin cap, că iată se ia frumușel după oamenii cu prohodul și, cum intrau tocmai în biserică, se 'ndeasă printre dâșii și, dând buluc spre locul, unde slujia preotul, numai ce-l vezi că tăbărește, așa cu ne pusa 'n masă, drept la scaunul mare și 'mpodobit,— adică la locul împărătesc,— unde stă la astfel de zile 'nmalte trimisul căpitaniei de județ, și se așează binișor acolo, cu toporașul în mână și cu chivăra 'n cap, — împărat ca din poveste, nu alt-ceva.

S'a stârnit o larmă și o frământătură groaznică printre Leși, de credeai că crapă biserica. Și l-au seos cu alaiu și petrecanie de acolo, de nu mai știai de la o vreme dacă-i viu sau mort. L-au dus cu jandarmi la cancelarie, l-au întrebat, l-au sucit, l-au răsucit, mai știi și eu ce i-au mai făcut și, măcar că i-au dat apoi drumul, dar a fost o sfârâială și comedie, cum nu se pomenise, de când era târgul.

Cu prilejul acela am aflat și noi băieții câte ceva despre împăratul nostru, numai atât, că n'ași băga mâna 'n foc, de e și drept, ceea

ce spuneau oamenii. Că știu, că vor fi unii și alții de prin locurile acele, cari pot să spuie multe și încă mai boacăne de vestitul împărat și despre viața și pățaniile lui, dar eu vă povestesc numai, cât am auzit.

Era de loc din satul mare răzășesc Igești și-l chema de a casă Căzăcescul. Și, precum fusese la oaste, încă de pe vremea, când slujiau catanele câte doisprezece ani, a fost și 'n bătălia de la Solferino. Și s'a luptat așa de vitejește, încât a rămas numai el singur dintre tovarășii lui în picioare, până ce l-a ajuns și pe dânsul un glonte și l-a culcat la pământ.

Zice, că însuși împăratul, văzând vitejia Românilui acestuia, a venit la locul răniților, unde zăcea Căzăcescul, a stat la patul lui și i-a pus una din crucile scilpitoare, ce le avea pe dânsul, pe pieptul voinicului rănit. Și nenorocitului, cum era săracul în căldura și 'n focul durerilor, așa i s'a turburat atunci mintea de mila împăratului, că a leșinat și a 'nchis ochii ca mort.

L-au vindecat totuși doftorii, încât a scăpat cu zile, dară când și-a venit în fire, nu mai era teafăr la cap, căci vorbea 'ntr'aiurea, spunând că-i acum el împărat. Și, după ce i-au dat drumul din oaste, a prins să tot caute crucile și stelele, ce le văzuse pe pieptul împăratului și așa a rămas fără muntea 'ntreagă, pân' a murit.

BADEA HUȘTIULUC

BADEA HUȘTIULUC

Între satele Costișa și Tereblecea se întinde vestitul Horaiet, adică o pustie 'ntreagă de pământuri seci și sterpe, din cari numai plugurile englezești de astăzi, mănate cu mașina de aburi, au dovedit să scoată grăunțe de făcut făină pentru mămligă. Dar pe vremea mea era pe acolo pustiu adevărat. Numai drumul de fer trecea, de câți-va ani abia, pe o margină a nesfârșitului pustiu, unde e așezată mica stație Ruda, și alunga pe vreme de eamnă, cu fluierul răgușit al carului de foc, droaiiele de lupi, ce se primblau cu ochii aprinși de foame, pe întinsul troienelor fără hotar.

Și s'a 'ntâmplat într'un rând, cam pe la sfârșitul vacanței de Paști, să vin cu căruța nașului meu din Fratăuțul-Vechiu la stația Ruda, ca să mă 'ntorc cu trenul la Cernăuți, la școală. Dar, cum vizitiul nu era tocmai om pripit, și eu, sărăcuțul de mine, aveam o ceapă veche de ceasornic la buzunar, ce nu umbla, am tot dus-o în pas măsurat. Și,

dă, am și potrivit așa, că tocmai la sosire, să-mi treacă afurisitul de tren pe la nas. Când m'am văzut însă osândit, să stau în stația Ruda, — pustie ca și Horaiețul de prinprejur, — șease ceasuri întregi, până la trenul de seară, m'a prins groaza.

Decât, ce era de făcut? Am stat cu angajatul de aci de vorbă — un leah bătrân cu chip de sihastru —, par'că era 'nnadins făcut pentru pustiul, în care-l surghiniseră stăpânii săi, — și când am înțeles, că-i lehamite și lui de atâta vorbă, m'am dus și eu pe afară, odată cu ochii, apucând dealungul șinelor de drum de fer, tot înaintea, până la o coastă de deal, unde se zăriau niște case 'nșirate, ce nu semănau a țărănești, dar nici boierești nu erau. Și mi se părea, că sunt dărâmate, ori să năruiseră ele singure, de vechi, ce erau; una din ele, — știu însă, — că avea ziduri lungi, și la mijloc un horn negru stricat, încât am înțeles îndată, că trebuie să fi fost pe acolo o velniță.

Printre aceste rămășiți de locuință și muncă omenească trecea drumul de țară, ce se 'ncrucea mai în vale cu șinele drumului de fer, iar alături curgea un pârăuț tulbure, printre maluri mlăștinoase, umbrite de două-trei răchiți, uscate de soare. Am trecut peste podul stricat al drumului glodos și, apropiindu-mă de casa mai mare din față, cu un cuib de cocostărc în vârf, am văzut, că la partea

ei de dinainte, ferestrele semănau a fi încă întregi. Căutând pe unde-i intrărea, i-am dat de urmă, zărind o ușă mare, pe care era bătută sus o tablă cu pajură, dovadă, că aici se vindea rachiu și tutun.

Pe prag ședea ghemuț un om, cu luleaua stinsă 'n dinți, rezămat de ușior, subț razele soarelui călduț de primăvară. Am vrut să trec pragul cârșmei, fără ca să stărnesc pe moșneag din somnul său, dar nu s'a putut. Căci nici n'am atins bine lespeda de piatră cu piciorul și omul s'a repezit, ca fript, din ațipiala sa și, uitându-se cu ochii rătăciți la mine, a apucat-o 'nainte, spre teșgheaua din odaia mare și 'ntunecată. S'a oprit la grațiile de lemn, din dosul cărora se zăriau și-puri, bulci, covrigi, pachete de tutun și cutii cu chibrituri, rostindu-se către mine cu glas răgușit :

— Ce-a pofti domnișorul? O pacică de tutun, sau poate un rachiu dulce, rosoglio, de cel bun, că... holerică de a noastră, știu, că nu-ți cinsti!

Era Sâmbătă și, precum la crășna aceasta pustie din drumul Tereblecei numai un jidov putea să fie stăpânul, am priceput îndată că sârmanul țaran îi ținea jupânului locul. Mare procopsială de vânzare nu era însă, de se pusese bietul om pe somn.

Am pus, să-mi dea un sângiap de rachiu și două păhăruțe și, întinzând românului

creșterii cuveniți, m'am uitat mai bine la dânsul. Căci avea pe subt pletele lui unsoaroase, lăsate cam în voe, o frunte lată, încrețită, nu știu cum, lin pe deasupra ochilor negri ca mura, încât părea să fie, cu toată vârsta lui de moșneag, încă verde la inimă și nesticat la cap. Luleaua o pusesse la o parte și se uita țintă la mine, ținându-se cu o mână de deschizătura cămășii, din cari ieșiau perii deși și suri ai pieptului bărbătesc, neatins încă de slăbiciune. Cealaltă o băgase 'n chimirul său îngust de piele, odată cu creșterii primiți,

Și m'am și trezit îndată cu 'ntrebarea că... de unde-s și cum, de m'am întâmplat tocmai pe la crâșma jupânului Herș din drumul Terbleicei. Spunându-i pățania mea, s'a mirat omul, dar tot, se vede, că-i părea și bine, căci îndata mare s'a 'ncins un sfat întreg între noi. Și, cum aveam vreme destulă de prăpădit, am început să-l întreb ba de una, ba de alta. După ce l-am rugat însă să bea din rachiul cumpărat, l-am întrebat întâi și 'ntâi de nume și poreclă.

Drept să vă spun, începea parcă să-mi placă moșneagul și, dintr'un singur cuvânt, pricepusem, că era sfătos și șăgalnic. Și, făcându-mi-se foame, am scos, din geanta mea de după spate, o bucată de friptură, ce-mi dăduse nașa mea ca merindă de drum, am ales din bulcile sbârcite de după gratii pe

cele mai molicile și m'am întins pe mâncare, poftind și pe tovarășul meu, să 'mbuce cu mine. Nici nu-mi pusesem însă bine gura la cale, când iată că moșneagul meu, prinzând la inimă, după un păhăruț-două de rachiu, s'a dat binișor la vorbă. Și ce m'a adus pe loc în uimire, era chiar numele-i ciudat, Ion Huștiuluc. Și nici nu m'a răbdât inima, să-l întreb îndată, cum naiba de l-au potrivit oamenii cu așa poreclă? Și mi-a 'ntors moșneagul vorba, zicând:

— Ei, domnișorule! Când ași sta eu, să-ți spun, de unde mi se trage afurisitul ăsta de nume, ai să scapi și trenul de seară și tot n'ai să știi bine beleaua lui badea Huștiuluc și câte-s legate de sărăcia lui.

Și suspinând din adânc, a prins să spue:

«Că, Doamne, eram și eu într'o vreme om, ca toți oamenii și colo, la marginea satului, unde ai văzut dumneata poate, pe o ușă de casă, lângă niște plopî, o tăbliță cu pajură, cum fi și cea deafară, — purta-o-ar lupul pe Horaieț, — a fost odată gospodăria mea. Da, domnișorule, și mi-au mîncat-o jidovii, — trăsni-i-ar focul — de-am ajuns mai rău ca la sapă de lemn! Ba încă li păzesc acum crășma și am căzut la blăstem, să li și vînd otrava de holercă puturoasă. Numai că dă, — să mă ierte Dumnezeu, — dar'li-am plătit-o și eu greu pe lumea asta și, dacă am ajuns

să mă chinuiesc așa amar la bătrânețe, măcar știu pentru ce.

Că doar n'a fost scris dela Dumnezeu sfântul, să fie românul slugă jidanului, și eu unul n'am căzut, — milostive Doamne, — la astă urgie și soartă, decât așa, mai mult cu vocea mea, da, ca să ispășesc păcatul, ce l-am făcut, acum treizeci de ani, când l-am dat pe arendașul acestor moșii huștiului, colo, în apa Sucevei.

Duc păcatele afurisitului de David Șloim, dar le duc și pe ale mele. Ei, domnișorule, nu te potrivii la gura mea, că degeaba-s toate, câte ți-le-oiu spune. Tot eu trag rușine și Ion a lui Chivu, tot Badea Huștiului rămâne».

Și mi-a istorisit moșneagul din păhăruț în păhăruț, cu graiul său încălcit, povestea vieții sale, lungă și scurtă, — cum îți vrea, — dar așa fel, că la urma urmei tot porecla lui de Huștiului părea să fie miezul pățaniilor vieții sale.

Fusese badea Ion Chivu, — cum mi-au spus-o — apoi și alți oameni, — gospodar în unul din satele apropiate de pe malul Sucevei și poate n'a fi fost el chiar fruntaș mare, dar om de omenie se vedea că era, căci fusese într'un rând până și vornic. Au trecut însă mulți ani d'atuncia, și asta s'a 'ntâmplat încă pe vremea, când s'au încuibat fost cei d'întâi jidovi pe locurile acele. Se oploșise adică, ju-pânul David din țara ungurească, ca arendaș la moșiile fondului, și n'a fost trecut nici

doar trei ani, că a pus, nu știu cum, satele și oamenii dimprejur la jugul său. Lipitoare strașnică pe capul bieților Români, că li sugea sângele din trup și măduva din oase, nu alta ceva.

Mandatarul ținutului, — leah fără milă și frate de cruce cu ovreiu, — îi întindea mâna, unde putea ca să robiască pe oameni cu muncă și să-i aducă la săpă de lemn. Și mandatarul, — ca să vă spun, — era un fel de mare ispravnic, cum se obicinuia pe vremea, când săraca Bucovina era numărată ca ținut al Galiției. Era un fel de stăpân pe viață și pe moarte, și jidovul hătru sta cu satana la spatele lui și-și făcea cu mâinile leahului toate trebile la moșiile sale.

Și s'a întâmplat într'un timp, că pângăririle mandatarului și schirgiuirile jidovului să pătrundă până la urechile împărăției, încât a venit comisie mare la fața locului și a cercetat lucrurile. Cei cari duseseră chinul cel mai mare, nici nu visau, că dreptate putea să li vie vr'odată și între aceștia era și gospodarul Ion Chivu, care numai nădejde la bine n'avea.

Trăgeau la greu și greul cu nevoa îi trăgea pe dânsii și numai Dumnezeu sfântul știa de amarul lor. Din belșugul, ce-l avusese badea Ion de la tată-său, ajunsese numai cu câteva prăjini de loc, casa risipită, ocolul fără vite, femeea moartă de scârbă și un biet flecău,

pe care l-au luat mai târziu la catane, unde 'n urmă a și murit. Ca să-și mai vadă de traiul său și, fiindcă gospodărie nu avea, sărmanul Chivu se dăduse la pescărie prin apa Sucevei, căci se megieșia casa sa de locușorul rămas chiar drept cu prundul mare. Și, când pescuia așa, ziua cu undița și cu năvodul, sau sara cu țeapa și făclia, par'că-și mai uita prigonitul om de amar și de necaz.

Și era 'ntr'o zi de vară,— tocmai pe vremea când se spărsese fundul isprăvilor lui David și ale mandatarului, — că s'a făcut, nu știu cum, să se afle badea Ion Chivu pe celalt mal al Sucevei, unde prinsese niște pește. Și iată că se ivesc în zare câteva trăsuri cu cai de cei de herghelie, în care ședeau comisarii cu cercetarea, fiecare cu câte un ostaș în capră, iar la coadă o cărucioară cu mandatarul și cu alți doi leși pospoliți, tustrei cu ochii holbați de spaima pedepsei, pentru nelegiuirile făcute.

Treceau, pe rând, vadul Sucevei, tocmai în fața lui Chivu, care sta cu pălăria 'n mână, închinându-se 'nnaintea domnilor. N'au prins ei însă bine să străbată apa, că s'a zărit în urma lor și o matahală, călare pe un mânzac spărios, care, când s'a văzut la marginea apei, nu știu cum, s'a nărăvit și, svârlind năpraznic pe călăreț de bolovanii prundului, a rupt-o la fugă, înapoi spre drumul Tereblecei. Era

arendașul David, care venia 'n goană, pe urma domnilor.

Aruncat jos, se văicăria ovreiul, de-ți era milă și se uita în partea dinspre badea Chivu, — căci după calul său degeaba era să se 'ntoarcă, doar colbul depărtat îi mai pomenia de urmă, — și zise:

— Bade Ioane, badè Ioane, fă-ți milă și pomană și mă trece peste apă, dar degrabă, bade Ioane, și pe unde-i mai aproape, să ajung pe domnii cei, că vine pacoste mare pe cap al meu, vai și ghevalt!

— Da' ce-i, jupâne? Ce a dat peste dumneata? Ce ai cu Nemții de la stăpânire, de fugi fără suflet după dâșii? Doar nu ți-au mâncat averile, nici nu ți-au luat jupâneasa!

— Lasă vorba, bade Ioane, și du-mă peste apă, că musai să fiu înaintea lor la Frătăuțul Vechiu, altfel are să fie capores cu mine!

Și s'a plecat țăranul, ascultător și supus, ca 'n totdeauna, înaintea arendașului jidov, l-a luat în cârcă și a 'nceput să treacă apa, nu pe unde erau urmele vadului, dar așa, deadreptul, ca să-i facă pe plac jupânului David. Că, de și-l ura, ca pe dracul, frică tot avea de dânsul.

Când pe la mijlocul știolnelor, unde Suceava nu-i tocmai adâncă, dar curge cu putere strașnică, de te doboară 'n brânci, iată că badea Chivu se mai lenvește cu pasul și-l întrebă pe arendaș:

— Da' oare, ce tot caută domnii ăștia de câteva zile 'ncoace pe aici, prin sate, și tot ispitesc și 'ntreabă pe oameni ba de una, ba de alta? Nu cumva vreau să-l deoache pe domnul mandatar?»

— Ce treabă am io cu mandatar al vostru?» îi răspunse cu glas răgușit arendașul din spate, ținându-se tot mai strâns cu mâinile de gâtul românului, cu cât apa venia mai mare.

Lasă la dracii pe mandatar, spuni mai bine, vai de cap al meu! De eri a pus sece-vester pe toți gheșefturi ce am și merg galop toți la Frătăuț, să iei la mine parale, cari am în ladă, la tovarăș Ițig. Grăbește, dragul meu, să pot ajunge la Ițig și scap... la munes ai mei, n'are să-ți pară rău!»

— Ș'apoi cum?» — s'a rostit acum badea Chivu, oprindu-se lat și sprijinit în boldul său de pescar, drept în mijlocul apei și 'ntorcând capul, ca să-l priviască pe jidov în față. — Ș'apoi cum?... Dumneata nu mai ești arendaș aicia, nici stăpân pe la noi? Ha?»

David îngrozit de vorba nesocotită, ce a zis-o șiretului *goi*, tocmai când era la mijlocul apei și încă la loc așa de *gheferlich*, s'a serbezit la obraz și, cătând așa, numai c'un ochiu în fața lui Chivu, a desprins repede mâna sa dreaptă de după gâtul țaranului, și, vârind-o 'n buzunarul caftanului, a scos câțiva sorocoveți, pe cari, i-a întins sub nasul omului, șoptind:

— Taci, bade Ioane, taci, mă rog, și să ieșim mai iuteșor la mal..., că are să fie ghevalt...»

N'a gătit însă bine vorba Iuda cu arginții, că nu știu, ce i-a plesnit bădichei prin cap și odată numai se smuncește 'n sus, se pleacă 'n jos și, aruncând, nu știu cum, capul înaintea, mi-l dă pe jupânul David huștiuluc prin apă, d' s'a dus vâlvoră, tot într'un «oi vei, oi vei, ghevalt» înaintea.

Și a privit Ion Chivu o clipială-două, așa 'n neștire, în urma jidovului, care se sbătea printre bolovanii lucioși ai apei răpitoare, ce-l târâiau. Acele clipeli însă i se păreau amărâtului român lungi ca vecinicia, încât îi trecură prin minte sute de lucruri și gânduri și 'ntreg șiroiul de blăstemății și jafuri, ce le suferise, el, fostul gospodar și vornic, Chivu, de la acest nelegiuit dușman al sătenilor. Și, odată cu valurile străvezii ale Sucevei, par'că se scurgea, pe subt picioarele sale, tot amarul și necazul creștinului și, picătură cu picătură, toată ura din inima sa ispitită. Și, de odată, venindu-și în fire, și-a făcut semnul crucii și s'a repezit pe urma înecatului, ca să-l scape.

L-a ajuns, l-a înhățat de caftan și cu putere a apucat apoi să-l tragă către mal. Dar ce groază? La ceafă, spre tâmpla din dreapta, capul nenorocitului era spart de o cioată de răchită, în care se lovise, și sângele străbătea din ea, roșind apa, ce se scurgea din părul

vâlvoiu. Cu inina scârșnită de spaimă și milă, l-a legat badea Chivu pe arendaș la cap, oprindu-i sângele, și, ducându-l în brațe până la căsuța sa, a dat fuga, să vestiască pe domnii, cari ocoliseră în această vreme vadul Sucevei. Și au venit cu toții la casa omului, unde bietul țaran li-a mărturisit pe loc tot adevărul.

Cât despre arendașul David, nimeni nu l-a cercetat, să spue cum s'a petrecut lucrul, căci, din pricina ranei de la cap, a căzut în leșin și l-au dus îndată de acolo! Ce-a fi spus el mai pe urmă, nu se știe, dar pe badea Chivu l-au și luat ostașii repede pe sus și l-au dus drept la târg, la închisoare.

Și s'a făcut judecată, încât a stat bădica Ion multe luni de zile la temniță, la Cernăuți, pân' au găsit la sfârșit domnii cu cale, să pue pe hârtie... că omul nū-i vinovat. Căci s'a dovedit fost pe rând tot, tot, — până și asta, că arendașul David s'a lovit atunci de rădăcinile unor răchiți, mai mult de spaimă, văzând adică pe Chivu, că sare după el prin apă și crezând, că țaranul are de gând să-l omoare. Când i-au dat însă drumul lui Ion Chivu din zidurile criminalului, s'a 'ntâlnit în poartă cu arendașul și cu mandatarul, pe cari îi aduceau catanele în fiere, dovediți fiind de furtișagurile lor.

Cine a ispășit însă mai greu decât ceilalți păcatele sale, tot sârmanul român a fost.

Căci s'a 'ntors în satul lui, — vezi Doamne —, — spălat de osândă și curat în fața oamenilor, dar a ajuns, să se vadă și mai sărac, de cum era 'nmainte. Casa și locușorul i-se vânduse la mezat, pentru plata cheltuelilor de cercetare și de judecată. La ușă a găsit tabla cu pajură, semn, că nu mai era casă de gospodar, ci se făcuse crâșmă. Și colo, unde-i fusese vatra părintească, se desfătau acum copiii de jidov.

A luat atunci sârmanul om toiagul în mână și s'a dus în lume, agonisindu-și pânea prin lucrul cu ziua, ba 'ntr'un loc, ba 'n altul, și povestind oămenilor pățania sa cu jupânul David și cum și-a răcorit inima, dându-l huștiuluc în apa Sucevei. Și râdiau oamenii, de se prăpădiau, încât din tot necazul i-a rămas omului la urmă porecla: Badea Huștiuluc.

Amărit însfârșit de soarta sa și poate și printr'o ciudată dorință, de a se ținea de locul, de unde i-se pornise urgia, s'a năimit la urmă păzitor la velința cu grajdurile și acareturile irosite, ce au fost rămas de la David Șloim, osânditul; și pe cari le stăpâna de o vreme un nepot al lui... venit din țara ungurească, deocamdată crâșmar la Ruda.. lângă drumul Tereblecei.

JUPANUL TOIBA

JUPÂNUL TOIBA

Doamne, mare urgie și blăstem de la Dumnezeu trebuie să fi picat peste neamul lui Israil, de s'a risipit așa 'n toate părțile și pribegeste astăzi fără astâmpăr prin lumea 'ntreagă. Că s'a oploșit și pe la noi sămânța din acești horopșiți ai lumii, și românul, dă, — cum îi el îngăduitor din fire, — n'a zis nimic, ba l-a ajutat încă pe sărmanul străin.

Că doar multă litvă și norod din altă țară a mai văzut el pe la vatra lui și până și cu Turcul cel sumeț s'a 'nțeleș și a hălăduit cu dânsul sute de ani. Și, precum nu i-a luat Musulmanului în nume de rău, că se 'nchină Vinerea, la urma urmei, de ce s'ar fi supărat pe ovreu, că-și face rugăciunea Sâmbăta? Doar tot la același Dumnezeu se 'nchinău cu toții și, Sâmbăta fiind mai aproape de Duminică, creștinului poate i se părea, — cine știe cum, — că legea ovreiască îi vine mai aproape decât cea turcească.

Numai că peste jidănimea, venită mai de mult în Moldova, a tăbărit, după o vreme,

potopul de ovrei stricați din țara leșească și muscălească și, de unde Românul îl privia pe jidanul de odinioară ca pe aproapele lui, adică cum s'ar uita om la om, acum a prins să-i vină oare-cum greu de veneticii acești, noi și lacomi. Ba, până și fraților lor băștinași din țară li s'a făcut scârbă de așa ru-bedenie.

Erau, în adevăr, — când mă gândesc, — într'o vreme par'că altel de oameni între jidovii noștri. Văd, că astăzi, chipuri ca de-al de jupânul Moșe Haim, care ținea ratușul cel mare din târgulețul Storojinețului, apoi Șrul Derner, cu dugheana sa de ferărie, Șmil Mauriber, traficantul de tutun și, înaintea de toți, îmi resare din vremile cele, bătrânul Anhauch, coborîtor din odrasla seminției sfinte a Kahanilor.

Asta era om, poate peste o sută de ani, cărturar faimos și cinstit de ceilalți, par'că li fusese legiuitor. Umbla un nepot al lui cu mine la școală, și, cum tatăl meu era învățătorul târgului, intram și găzduiam pe a casă, la dânsii, par'că eram de ai lor. Și mergeam cu prietenul meu câte odată 'n hăiderul lor, adică la școala jidovească și ne uitam la belferul Caleb Șoil, cum îi învăța pe cei mici cu glas cântând; alăăăf... beceis... ghimăăăl... dăăăăăt... Iar pe cei mai mărișori, când nu-i citiau, cum vroia el, din Talmud, îi snopia harharul cu o, nuea de alun, de mama focului.

Apoi își lua iarmurea de pe capul său ras, își ștergea sudorile și, băgând degetele drepte sale uscate într'o carabuşcă de mesteacăn, își buşia nările cu tabacul roșiatic, scotea cu stânga din buzunarul caftanului o basma mare albastră, trăgea două-trei strănutări, încât i se clătinau perciunii ei cărlonți și par'că își mai venia 'n fire și se liniștia 'ncețișor.

Și intram Sâmbăta și 'n hayra lor, unde șamesul, sau pázitorul templului, îmi arăta toate și vedeam multe, ce nu le pricepeam pe atunci, dar le țin minte ca astăzi. Și, de dragul prieteniei, începusem până să și vorbesc jidovește cu dâșii, ba să scriu și să citesc, — lucru ce mi-a prins și el bine 'n câteva rânduri.

Erau, nu mă tem s'o spun, și printre acești oameni, — măcar că de altă lege, — erau o samă buni și cum se cade. Nu-i vorba, că se găsiu și prin aceștia unii și alții, cari aveau apucături de acelea, știți, că dacă le-ar fi lepădat pe acolo, în pustie, unde zice biblia, că a rătăcit neamul lor patruzeci de ani, și ar fi fost în ziua de azi mai bine și de noi și ar fi fost mai bine și de dâșii. Dar vedeți, cum năravul din nascare leac nu are, așa nu poate să fie om fără de păcat. Și apoi unde păcatul și pricina se cam ivesc de obicei mai mult pe la cei cbiaburi; de jidovii cei săraci, din protivă, par'că-mi venia, nu știu cum, de multe ori milă. Că știam și câțiva din acești și, ca să nu uit, am-să vă po-

vestesc mai ales de unul, care nu-mi iese din minte.

Ii zicea Jupân Toiba, adică Tobias Silberstein. Şedea, ce-i drept, cu casa 'n Cernăuţi, şi venia numai aşa, în zile de târg, la Storojineţ, căci iată cum era. Târgul nostru, nefiind prea departe de oraşul Cernăuţului, adică cale numai de trei ceasuri, negustorii din amândouă locurile umblau aşa, cu schimbul, când încolo-când îcoace. Lunia şi Vineria, când era zi de târg la Cernăuţi, ai noştri mergeau într'acolo, iar Duminica şi Joea cei de la oraş veniau la târgul Storojineţului.

Nu ştiu, cum şi de unde s'a făcut, că jupâneasa lui Toiba, care nu lipsia nicicând la asemenea zile pe la noi, ajunsese un fel de poştă la casa noastră. Căci o ştia mama de mult, fiindcă era ea singură de loc, din Cernăuţi. Şi apoi îşi găsia ba bunică-mea de acolo, ba mama de aici, mai totdeauna să-şi trimeată, ori să-şi zică câte ceva.

Când am mântuit de 'nvăţat la tată-meu şi m'au dat la şcoala latinească, la Cernăuţi, fără jupânul Toiba şi jidauca lui, par'că nici nu se mai putea. Cărau la merinde şi la schimburi, la scrisori şi la vorbe, trimise aşa din gură, de credeai că altă treabă nu aveau. Şi, când simţiam şi eu aşa, câte o nevoie de-a creiţarilor, că dă, — mă ridicasem acum băietându-mă măricel şi mai duceam câte odată lipsă şi de alte lucruri, — o vestiam pe Toibuleasa

de cu Mercuri sara, cam ce să șoptiască mamei la ureche Joi, la târg; iar Vineri, nici nu se crăpa bine de ziuă, când pândiam pe la casa lui Toiba, ca să-mi primesc răspunsul.

Când veniau câte două-trei zile slobode, sărbători sau vacanțe, cu cine credeți, că o tu-liam acasă, la Storojineț? Tot cu jupânul Toiba. Că avea el două haramuri de cai suri, mari, dar vlăguți și hitioni, de li se vedeau dinții pe la urcicuri și abia trăgeau căruța cu lădoiul de marfă al jupânesei și pe noi cei din capră, adică pe Toiba, care ținea hățurile și pe mine, care-i țineam de urit. Ce se mai găsia însă pe ogrinjile din fundul harabalei, numai caii săracii știau. Căci nu putea să plece Toiba odată la târg, fără ca să iaie cu dânsul șapte-opt dintre neamuri. Și, când ieșiam din ulicioara mahalalei Roși, în drumul împărătesc, înghesuți ca scrumbiile, numai că ne pomeniam cu câte un drumet, care se apuca să numere, câți suntem. Și ciudă mai mare ca asta, nu ești harnic să li faci jidovilor. Căci ei se cred amenințați de sabia îngerului de moarte, credință ce li-a rămas încă de pe vremea, când au fost în țara Egiptenilor.

Doamne, multe ași putea să vă spun, din câte le-am pățit, umblând așa cu jupânul Toiba, când pe timp de vară, când pe earnă. Dar ca una, grea de tot, nu cred să vi se fi 'ntâmplat yr'odată. Asta a fost după vacanța

cea mică, adică prin luna Februarie, când m'au dat fost părinții, într'o Joie pe'nserate, iarăși în sama lui Toiba. Era un frig cumplit și totuși ningeă, însă așa un fel de omăt mărunț ca nisipul, pe care-l mână vântăraea 'nainte, pe drum și, de se 'nâmplă să-ți vie în față, te frigă ca focul și-ți lipia pleoapele ochilor cleiu, nu altceva.

Cum drumul era pe unele locuri gol, ca 'n palmă, pe altele iarăși astupat cu grămezi mari de zăpadă, nu mai știai cu ce să străbați mai ușor, cu sania sau cu căruța. Și apoi și drum ca acela, dela Storojineț la Cernăuți, nu știu de se mai găsește undeva. Plănuț și tras, așa cu ochiul și cu nasul, — drept 'nainte—, peste cinci sau șase dealuri, și tot atâtea coborâșuri, tot îl vezi în față dar îți iese sufletul, până-i dai de capăt. Chiar cum ajungi în vârful dealului d'întâi, în partea dinspre târgulețul nostru, zărești Cernăuțul par'că 'nainte ochilor, — dar până-l ajungi, te vede și Dumnezeu.

Ne-am suit noi, cum ne-am suit, până la dealul cel mare, din mijloc, dar de acolo nici putere, nici mângâiere. Că s'a 'nnămolit harabaua lui Jupân Toiba într'un troian strașnic și după ea și alte căruțe. Și, măcar că ne dădusem toți jos și clănțaniam din dinți de frig, colo pe zidurile de omăt, bietii cai totuși nu puteau face un pas mai departe.

Cum de n'am perit în noaptea aceea fio-

roasă, nu știu până astăzi. A scăpat ușor adică numai cu urechile degerate, și a stricat bunică-mea, — Dumnezeu' s'o ierte, — o putinică întreagă de frunze de curechiu, până m'a vindecat de pătlăgelele vinete, ce-mi crescuseră pe la ceafă.

Abia după un chin și o luptă de vr-o șese ceasuri, ne-am văzut în vale, în satul Camena, unde am stat apoi o zi întreagă la crășma lui Herș Ghedale, rămasă vestită și pân' astăzi pe urmă unor sumeți tâlhari de Rusneci, cari, acum câți-va ani, au prădat-o, ucizând pe crășmarul cu crășmăreasa și pe toți din casă.

Precum era Vineria, Toiba meu cu jupâneasa au fost siliți să-și facă șabăsul lor la jupânul Ghedale, cu care se știau de mult. Și am fost nevoit să stau și eu cu dânșii la lumânările de său aprinse, să mănânc din peștele cu zamă de stafide și din colacul lor. Numai atâta, că bietul Toiba nu putea să-și îmbrace căftanul de atlas, nici să-și pună în cap cușma cu pielcelele de jder, cum cere rânduiala. A lăsat, deși era cel mai bătrân, să zică stăpânul casei rugăciunea, pe care o 'ndreaptă ei, odată cu răsăritul luceafărului de sară, cătră ocrotitorul puternic al patriarhilor Avam, Isac și Iacob.

La Cernăuț am sosit tocmai Duminică dimineață, căci plecasem abia Sâmbătă noaptea pe lună, tot pe urma părțiiilor din omăt, făcute

cu ajutorul oamenilor din satele megieșe, scoși cu poruncă pentru treaba aceasta. Dar și aici par'că era vrăjit. Când eram aproape de oraș, țin minte, c'am văzut, sau ni s'a năzărit cumva, pe pustiul întins al ometelor, vr-o cinci-șese dihăanii, ce cam semănau a lupi; dar se făceau așa, ca și cum nu ne-ar vedea. Pe semne că veniau sătui de undeva și nu ne băgau în samă. Tovarășii mei din haraba tremurau de frică; eu însă știu, c'am ars atunci jumătate din caietele mele de școală, aruncând fășiile aprinse pe drum, — vezi Doamne — ca să arăt, că-s strașnic de viteaz. Și jupâneasa lui Toiba era gata să jure, că lupii numai cât din pricina asta au lăsat-o nemâncată.

Intre caii lui jupân Toiba și stăpânul lor era, când cătai bine la dâșii, ceva asemănare. Îi cumpărase el la un mezat al hergheliei 'mpărătești din Rădăuț și aveau amândoi boturile 'ncovăiate, ca la toți caii călăreților de pe vremea aceea. Și Toiba, ca să știți, era și el înalt, uscat și avea un nas mare, coroietic. Apoi fusese și el, tocmai ca și caii săi, mulți ani în slujbă la călăreți, adică trâmbițaș la Ulanii 'mpărătești. De aici veți înțelege bine câteva lucruri ciudate din viața jupânului Toiba.

Întâi, că după 'ntoarcerea din slujba cătănească, ajunsese un păcătos și jumătate, cam așa fel ca și caii săi, cari nici ei nu rămăseseră

tocmai teferi după atâți ani de călărie; căci altfel doar nu i-ar fi scos împăratul la mezat, să cadă așa plească, în mâna lui Toiba. Și păcatele stăpânului erau și ele, de bună samă, din cale afară mari, că nu de geaba era să-l scoată la mezat și pe dânsul, adică era să-l goniască rabinul cât pe ce din havra jidovilor a mahalalei Roși.

Apucase Toibulica nostru, pe când era ostaș, să se 'nfrupte cu carne de porc și fel de fel de alte lucruri, cum zic ei «tref», sau neîngăduite de lege. Și se prinsese, se vede, năravul rău de dânsul, căci iacă numai, cum a scăpat de blăstămii legii. A luat pe o nepoată a rabinului de nevastă, pe Beila, și asta, măcar că nu era frumoasă, nici bogată, avea însă alt dar. L-a vindecat adică pe Toiba încetișor de toate păcatele. Că nu 'ncăpuse încă nici trei luni pe mâna ei și s'a făcut sfânt, nu alt-ceva.

Nu mânca Toiba decât cușer și păzia legea și obiceiurile, de credeai că-i chiar din neamul curat al Hasizilor. Când veniau sărbătorile mari, de pildă Peisahul, pe unde nu știa cam bine, câte trebuia să le facă ca patriarh al casei sale, îl mai povățuia bătrânul său tată, care trăia la dânsii. Îndată ce se 'mpeștița cerul cu stele și 'ncepea Sederul, adică 'ntâia sară a Paștelor, se punea tata lui Toiba 'n capul mesei, în fața sfeșnicului cu șapte limbi, și alături de el feciorul său, amândoi cu cuș-

mele 'n cap. După ce citiau apoi pe rând din cărțile sfinte, se așeza în cellalt colț și gospodina casei, Beila. Pe masă erau cele trei pâni mari, — despărțite una de alta cu câte o năframă albă, — un șip cu vin roș, și, pe un sahan, un os mare, numai cu ceva carne pe dânsul. Vinul închipuia sângele copiilor ovreiești, în care, se zice, că se scăldau împărații faraoni; iar osul arăta mielul de Paște, pregătit la plecarea din Egipt. Și ospătau cu toții, cântând la sfârșit cu glas un psalm și mergând apoi la culcare fără rugăciune. Căci în noaptea asta, se zice că Dumnezeu Savaoft însuși veghiază asupra caselor Evreilor, ca odinioară, colo 'n țara Nilului.

Cu toate aste casa lui Toiba era cam prinsă de dalăs, adică de sărăcie, că, dă, la un singur lucru nu putuse să-l aducă nici priceputa sa Beillă. Nu știa să facă negustorie și pace bună! Și oricât își bătea ea gura și el mintea, de geaba. Când desfăcea Beila în târgul Storojinețului marfa ei din lădoiul cel mare și isprăvia cu 'nșiratul de mărgel, flori făcute de mână, drâmbe, jurubițe cu ață roșie sau albastră, lână, fluturi, bibiluri, altițe, ghiordane, bolduri, ace și ce mai avea, îl trimetea apoi pe Toiba printre oameni, doar ar mai târgui niște găini, curci, rațe sau găște ieftine, ca să le vândă apoi cu câștig la oraș, la Cernăuț.

Așa, ți-ai găsit! Toiba se punea la vorbă

cu oamenii, asculta poveștile altora, și, când se întâmpla, de da peste un vechiu tovarăș de pe vremea cătăniei sale, se apuca să-l cinstiască, uita de toate și cumpăra apoi în grabă, ce nu era harnică să vândă Beila la Cernăuți nici cu pagubă.

Se pricepea Toiba la negoț,— vorba ceea — ca țiganul la albiți, dar la un lucru tot se pricepea. Luni sara, când târgul era pe mântuială, mânca repede o bucătică de turtă de popușoiu, coaptă la tava, înghiția câteva fire de usturoiu și apoi vedeai numai, că scoate iute din fundul dulăpașului, unde-și ținea tată-său cărțile cele lungi de rugăciuni, o trâmbiță veche, învălită în cârpe și o tulia pe ușă.

Știa Toiba să sune frumos din corn, încă de pe timpul, când fusese la Ulani, și se deprinsese cu 'nctel să cânte din fel de fel de instrumenturi, încât s'a fost făcut la urmă tovarăș la banda jidovească a lui Haïm Mu-zicant, de lângă fântâna Turcilor. Și umbla cu ceilalți pe la nunți și la zile mari și trâmbița, de se clătinau pereții, ca odinioară zidurile cetății Ierichonului. Și, măcar că meseria asta nu-i venia tocmai la socotală Beielei, fiind-că nu-l vedea pe bărbatu-său pe a casă cu zilele și, când se 'ntorcea, venia cu buzele spuzite și cu capul plin de băutură, dar Toiba tot scotea cu meșteșugul său câte doi trei lei pe săptămână.

Cei doi copii ai lor,— par'că intrase năravul

tătălui din născare 'ntr'înșii, — se dau la muzică ca dracii. Moșele, băiatul, cânta din clarinet, când era încă de zece ani, iar Ruhălă zicea din peptene și din frunză, de o luau pe mamă-sa urechile. Și nici nu era bine de șesesezece ani, când s'a și măritat cu Berl Rüber, meșter la toba cea mare din banda lui Muzicant. La nunta ei însă a făcut rudelor o rușine, de credeai că moare moșul lor, Silberstein, de măhnire. Căci n'a vrut nici într'un chip să se lase rasă pe cap și a făcut afurisita, ce a făcut, de a rămas cu cosițele netăiate.

Și s'a 'ntâmplat într'un rând, — câțiva ani pe urmă, — că se 'ntorcea Toiba cu feciorul său clarinetistul și cu ginere-său toboșarul, așa, cam pe la crăpatul zorilor, de la o nuntă. Și, cum mergeau pe drumul dinspre satul rusesc, Mamaiești, iată că i-a ajuns o trăsură cu patru cai. Era vremea iarmarocului de Sân-Petru și veniau fel pe fel de bogătași din toate părțile la bâlciul vestit de cai și de vite, ce se ținea pe atunci la Cernăuț. Și, cum stăpânul din bricica boierească era un leah din cei îngâmfați, de dincolo de Nistru, a pus pe vizitiul său, să-i tragă lui Berl una cu harapnicul, de i-a făcut dungă roșă pe mână și i-a spart și toba.

Bieții oameni au răbdat ocară, că ce era alta să facă, în vreme ce caili sălbatici ai leahului svânturau, în goana lor nebună, valuri

întregi de colb peste săraci jidovii. Dar, nu știu cum s'a făcut, că și pedeapsa lui Dumnezeu l-a ajuns pe trufașul boier. Că chiar atunci a sărit de subt învălitoarea trăsorii un cufăraș de piele și a căzut sfărămat pe marginea drumului, de curgeau galbenii puzdere dintr'însul.

De lua Toiba banii găsiți și punea frumos parte dreaptă 'n punga sa, a lui Moisele și a lui Berl, ce păcat era să fie? Că, dacă s'au ales ei de atâtea ori cu ocară, nu știu de ce nu s'ar fi ales odată și cu ceva mai bun? Că la atâta treabă se pricepeau și ei, adică să împărțiască banii între dânșii, fără vorbă și gălceavă. Dară Toiba nostru, — trebuie să vă spun înc'odată, — era ostaș vechiu, deprins cu frica de pedeapsă, poate și cinstit din fire, că — vedeți, — nu s'a lăcomit la banii găsiți, nici nu s'a potrivit vorbelor istețe ale băieților săi, deși erau tustrei săraci, lipiți pământului. A luat Toiba, — cam oftând, nu-i vorbă, — cufărașul, s'a dus a doua zi cu dânsul la burghețmaistrul din oraș și n'a trecut mult, și repede s'a și dat pe față păgubașul. Și l-au silit domnii de la cancelarie pe sumețul leah, să li deie jidovilor zeciuiala cuvenită, încât li-a venit la fiecare câte-o grămăjoară hăt măricică de gălbănași cu zimiț.

Și și-a făcut bătrânul cu banii căpătați o căscioară în mahalaua noastră, tocmai în dreptul groapei cu gunoaie. Berl a răscum-

păraț de la slăbănogul Haim Muzicant dreptul de capelmaistru la banda lui, iar Moșele a luat în arendă o rohatcă, pe drumul împărătesc, ce duce de la Cernăuț la Storojineț. A și stăpânit-o multă vreme, că-l știa toți călătorii de pe acolo. Când se nimeria, să se apropie pe timp de noapte vr'un drumeț de închizătoare, trebuia să-l strige pe Moșele uneori cu ceasul, din pricină că ghiorlăia din clarinetul său a prăpădenie, nu altceva. Și, dă, când îl năpădia, așa fără veste, cântatul, n'auzia pe nimeni și uita până și de creșterii de la rohatcă.

Cât despre Toiba nostru, ce să vă mai spun? A avut și el parte și bucurie de trâmbița sa, până la adânci bătrânețe. Că n'a apucat să-și gătiască bine căsuța, și s'a n-tâmplat, de a căzut bolnav păzitorul turnului mare de pe magistratul din Cernăuț. Și burghermaistrul orașului, aducându-și aminte de cinstitul jidov din mahalaua Roși, l-a așezat colo, în cămăruța de sub ceasornicul cel mare și, când băteau clopotete ceasurile, îl vedeai pe jupânul Toiba, cum ieșea 'n ceardacul din înălțime, punea trâmbița cea lungă la gură și trărărăia cântecul vechiu al Cernăuțului în cele patru părți ale lumii, de se auzia tocmai la rabinul minunilor, din târgulețul Sadagura, dincolo de apa Prutului.

UITAT DE MOARTE

UITAT DE MOARTE

Nu cunosc loc mai liniștit pe lume decât curtea biserici, din Horodnicul-de-Sus. Nu doar că biserica, cu ținterimul mic ce o încunjură, ar fi la depărtare singuratică, ferit-a sfântul. Căci casa lui Dumnezeu, deși făcută numai din lemn și sărăcuță la 'nfățișare, e așezată chiar la mijlocul satului, și Horodnicul-de-Sus e unul din satele cele mai mari și de samă din întreaga Bucovina.

Tot oameni fruntași, gospodari harnici și români de cei, că ți-e drag să li te uiți în față și să stai cu dânșii de vorbă. Tot case mari și șindrilite, hambare și șuri înnalte, livezi și pomete 'ngrădite cu zaplazuri, prinse în stâlpi ciopliți, și pe sus legați cu streșini. Și 'mprejur fânețe verzi și câmpuri mănoase, ce se 'ntind pe de-o parte până subț târgul Rădăuțului, iar pe partea cealaltă se perd în toloacă verde și fără sfârșit, ce o numesc oamenii Branște, — departe-departede, cât vezi cu ochii. În colo, la stânga însă, dealungul drumului împărătesc, se 'ncheagă toate cu

pădurea satului, ce dă apoi drept în codrii 'ntunecoși ai Carpaților.

Așezat așa, la poalele munților, Horodnicul-de-Sus a fost din vremi și-i și astăzi unul din cele mai frumoase sate românești ale ținutului. Și o știe asta tot Horodniceanul, că altfel n'ar păși așa de mândru și cu fața 'n sus. Și o știu și megieșii dimprejur, mai ales că-s și oameni foarte vrednici și de ispravă Horodnicenii și poți să te 'nțelegi cu dânșii. Decât eu mă 'ntorc, în mijlocul acestui mușiroiu de gospodari români, din care unul a fost și bunicul meu, — Dumnezeu să-l ierte, — și tot zic, că locușor mai liniștit ca acolo, la bisericuță, în mijlocul Horodnicului de sus, nu este.

De câte ori n'am trecut gânditor peste puntea pârâului satului și m'am oprit, fără să știu de ce, înaintea porții ținutului! Drumul nu-mi era pe acolo, căci aveam o pușcă 'n spate și prepelețele, — de dorul că-rona 'nfruntam arșița lunii lui Cuptor, — se auziau bine, dar nu lângă pârâu, pe la biserică, ci tocmai dincolo de livada caselor noastre strămoșești. Veniam însă așa 'n neștire, veniam cu drag la acest loc și stam ceasuri întregi, fără să mi se urască vremea. Pentru ce, nu știu nici astăzi, dar știu, ce mult îmi plăcea să petrec în vacanțele de vară pe acolo.

Copacii mari și umbroși, între cari e 'nghe-

suită biserica cu pridvorul ei strâmt și ridicat în câteva lespezi de peatră, acopăr și astăzi încă cu frunzișul lor cel des întreaga clădire. Crengile lor se coboară până pe mormintele de peatră albă, împrăștiate 'mprejur, de crezi că e o grădină de plăcere, plină cu chipuri de marmură. Vântul clatină lin ramurile bătrânilor arbori, încât alungă par'că or ce gând de jale. Și șezi pe lăvicioara din pridvor și simți atâta pace și odihnă, de nu-ți mai vine să te scoli.

Ce-i drept, în zilele de săptămână, când oamenii din sat își caută de munca câmpului, nici nu pătrunde picior sau glas omenesc pe acolo și numai păsărelele, cari își fac cuiburile 'n clopotnița bisericii sau prin găurile copacilor, mai adaogă, cum am zice, cu cîripitul lor înădușit de frunziș, la liniștea binefăcătoare din acest loc un fel de farmec, ce nu se poate spune.

Odată însă, lungit cum eram sub umbra unui cireș, am fost stârnit ciudat de tot din visurile dulci, ce-mi treceau tocmai prin minte. Imi părea c'aud pe cineva cântând. Era un glas atât de ciudat, nu știu cum, rupt, un fel de cântec nedeslușit, plângăciu, în cât am stat de am ascultat o bucată de vreme nemișcat, până ce m'am hotărît să mă scol, să văd de unde vine.

Nu departe de intrarea bisericii, la stânga ținterimului, ascuns de niște tufe de liliaci,

am zărit un om cu barba albă și cu capul gol, stând cam plecat și mormăind cu glas gros, dar totuși ca de copil, cântecul lui ciudat. Când am ajuns mai aproape, am și înțeles tot... Era groparul satului, stând rezămat de hârlețul său scurt, cu care apucase să sape, cine știe cui, cei trei coți-de pământ pentru vecinica odihnă. Am legat un fel de prietenie cu acest moșneag și, măcar că nu era de cât un biet gropar, dar, nu știu cum, era om, care mi-a rămas până azi în minte.

* * *

Sunt mulți ani de atunci, aproape un sfert de veac. Biserica din Horodnicul-de-Sus tot mai stă, cum era pe timpul acela. Numai că alături de dânsa se 'nnață acum și alta nouă, de piatră. Zăplazul cel vechiu, cu scândurile de brad roși-negre de bătrânețe și cu șindrilele sure de deasupra lor, a făcut și el loc unui zid alb ca zăpada, ce 'ncunjură acum, par'că cu oareșicare trufie, înnegrîta biserică și copacii ei bătrâni.

La mâna dreaptă de la intrare, zidul nou a mai prins o bucată de loc gol, pentru mormintele, ce nu mai încăpeau în țintirimul cel vechiu. Intrarea însăși, ce da înaintea vreme pe sub clopotnița veche, e mai largă, căci deasupra ei se ridică acum un turn înalt de piatră cu acoperământ de tablă de fier, ce

sclipește 'n depărtare. Locul din stânga clopotniței însă, unde se vedea odată căsuța groparului, stă gol. Ea nu se mai vede și nici bătrânul ei locuitor. Au dispărut împreună, au perit într'o zi, așa fără de veste, de pe lumea aceasta, încât face să auziți istoria.

După nume îi zicea Ion Spătaru, cei cari aveau treabă pe la ținterim, îl chemau groparul satului, toată lumea însă îl numia, nu mai știu de când, moșneagul de la biserică. Sunt moșnegi între moșnegi, dar ca Spătaru rar s'au văzut. Mă tem, că nu era un om în sat, care să-l fi ținut minte altfel. decât cu părul alb. Îi știa el pe toți oamenii Horodnicului, când se născuseră, când se 'nsuraseră, pe dânsul însă nimeni. Îl apucaseră cu toții, cum era și astăzi, bătrân, uscat, dar verde. Nu puteai să-i dai de vârstă și nici c'ar fi fost cineva harnic să numere anii, de când era gropar în sat. Băgase pe atâția 'n pământ, săpase la așa de mulți tineri și bătrâni groapa, încât a fost intrat ca un fel de groază 'n oameni, și rar vedeai să mai steie cineva mult de vorbă cu dânsul.

Îl întrebai de pildă:

- Moșule, de câți ani ești? El răspundea?
- Nu știu!
- Da' din ce loc ești, moșule?
- Am uitat de mult!
- Da' de când ești în Horodnic?
- Nici că mai țin minte!

Ce-i drept, că eu, deși eram copilandru, când l-am văzut pe groparul nostru pentru 'ntâiași-dată, l-am socotit moșneag ș' încă de cei copți. Umbla puțin gârbovit, — il văd par'că și astăzi, — pletele îi erau albe ca argintul și tot așa și barba. Dar la față era rumân, ca un măr, și, când râdea, cu hohotul său obicinuit, ce se sfârșia mai totdeauna cu un fel de șuerătură răgușită și lungă, credeai că ai 'nainte-ți o ființă de când lumea, de care se povestește numai prin povești.

Decât trebuia să-l vezi pe bătrânul Spătaru în căsuța-i de lângă poartă, căsuță veche ca și el, făcută poate pe vremea, când s'a făcut biserica. Aici i se mai deslega moșneagului limba și apoi prindea încet să-ți spună la lucruri, încât puteai să umpli un letopis întreg...

Dar cine nu-l lăsa să vorbiască cu ticnă, erau cocoșii și găinile cele multe, pe cari le avea pe lângă căsuță, și cari, de desmerdate ce erau, o duceau într'un cântat și cotcodăcit nesfârșit.

Asta venia adică de acolo, că cea mai însemnată dare, pe care o primia groparul de la cei cu mortul, era câte un cocoș, or o găină. Căci colacii, ce-i mai veniau peste groapă, nu putea să-i mănânce, că n'avea dinți, iar cei câțiva creițari, ce cădeau de la câte un gospodar mai cu dare de mână, îi punea la lulea, fără care n'ar fi putut să trăiască o zi. Ea îi era unicul prieten, — poate

chiar cel mai drag, — în viața singuratică și lipsită de or ce sbucium sufletesc, pe care o ducea moșneagul de atâția ani de zile. Cu ea 'n dînți uita amarul lui și nesocotia durerii altora. Nu putea să-i facă cineva lui Spătaru bucurie mai mare, decât, să-i fi adus un colăcel de tutun negru, cu care-și umplea lacom, ca un copil, luleuța galbănă, până sub capacul afumat.

Cât de mic era însă venitul moșneagului să nu credeți, că nu-și găsia oare-și care socotială. Când astupa groapa vr'unui bogătaș nu prea darnic, zicea c'un fel de bătae de joc:

— Ha! te-am prins, zgârcitul!... Ce chitai, că ai să trăești cât lumea? Stai, că de aici nu scapi nici cu zece perechi de boi!

Când i se prea 'mmulțiau găinile, mai lua din ele și le ducea prin sat, unde le schimba pe câte un purcel, și când se făcea purcelul mare, haide cu el la târg, la Rădăuți. Și mi-l vindea moșneagul, cumpărându-și chiar în aceeași zi, opinci, berneveci, suman, cojoc, cușmă și de toate, câte-i trebuiau.

Intr'o vreme ieșise printre oameni vorba, că moșneagului au început să-i crească dinții din nou. Atunci să fi văzut pe babele satului, cum îl luau peste picior:

— Uite la moșneagul naibei, ziceau ele, cum întinereste! I s'a rumenit fața de atâta zămă de găină și acum prinde să roadă și colaci, ca un guzgan!

Râdea bătrânul singur, de se tăvălia, căci ce era să facă, el, care nu ştia ce vra să zică plânsul, măcar că nimeni nu auzise atâta jale şi bocet ca dânsul.

Numai odată, când a murit fata mai mică a sfinţiei sale, părintelui, şi a văzut el prin tinterim preoţi străini, cum o puneau în groapă pe drăguţa de copilă, iubită şi plânsă de tot satul, i s'a topit şi lui inima cea 'mpetrită şi a izbucnit în lacrimi ferbinti, udând ţărâna rece, cu care avea să acopere împodobita raclă.

A mai venit într'un rând încă o amărăciune peste veselul moşneag, de era să 'nebuniască de scârbă, şi iată, care a fost pricina. Ce i s'a părut vornicului din sat, ce i-a trecut prin minte, că clopotniţa de la biserică e veche, joasă şi urfă, că se clatină, şi clopotele nu se aud departe şi c'ar fi bine să se zidiască, în locul ei, un turn de peatră, frumos şi 'mnalt, ca să se vadă vârful sclipitor şi crucea aurită până în drumul împărătesc şi în satul cellalt!...

Ţăranii noştri sunt cam greoi la trebi de aceste. Poate că țin morţiş la lucruri bătrâneşti, poate că şi sunt zgârciţi. Dar vornicul era om, care, dacă îşi puneă ceva 'n cap, o-şi făcea. A strâns el de pe la oameni, cât a strâns şi, văzând că turnul nu se face cu creiţari, a băgat mâna 'n pungă şi l-a făcut el singur. Peste moş Spătaru a venit însă din

ziua ceea pacoste grea. Căsuța groparului li sta la toți în cale. Și, când au sosit zidarii cu carăle lor de var, de peatră și cărămidă, vornicul numai cât pe ce să-i dărâme căsuța. Of! ce necaz și amar pe capul moșneagului. Își smulgea părul de scârbit și chinuit, ce-i era sufletul; ochii i se păingeniseră de lacrimi, fața i se făcuse mucedă și umbla săracul ghebos și prăpădit, de-ți era mai mare mila.

S'a pus la urma urmei părintele, sau nu știu cine pe lângă vornicul și a rămas căsuța pe locul ei, cu cuvânt, ca să lase pe moșneag să steie 'ntr'însa, până a muri.

Decât moartea și moș Spătaru erau prietini vechi. Nu se stricau ei așa, cu una cu două. Că doară destule vieți omenești dăduse groparul pe mâna nemilosului cosaș. Și moșneagul trăia, par'că era șters din catastihul muritorilor și făcea mereu la gropi și la movile, el părând îngăduț și uitat, încât ai fi crezut că are să trăiască cât lumea.

Într'o zi de eamnă grea și geroasă moș Spătaru, după ce a gătit de 'ngropat un mort dintre gospodarii mai de seamă, s'a potrivit la niște afurisite de babe, cari împărțiau pe subt biserică băutură și mâncare de sufletul răposatului și, ca să mai alunge frigul, ce-l cam strângea la spăte, s'a 'ncălzit binișor cu câteva păhăruțe de rachiu.

Nu bea bătrânul de altmintrelea peste cât îl ținea firea; dar astăzi, ca nici o dată par'că,

a 'nțeles și el, că se 'ntrecuse cu șaga și, când a trecut pragul căsuței sale, abia-abia a putut să scoată din tăciunii vetrei ceva foc la lulea. Apoi s'a suit cu mare greutate pe cuptor și... cum a adormit, ce a făcut, ce s'a fi 'ntâmplat cu moșneagul și cu cărbunele din luleaua lui, — Dumnezeu sfântul știe.

Intr'un târziu de noapte au zărit niște vecini pe la clopotniță o pală roșeatică, tocmai de-asupra căsuței groparului. Au strigat oamenii de prinprejur, a sărit întreg satul, — erau însă de geaba toate. Din bietul moșneag nu s'a ales decât scrum și cenușă, iar din căsuță, numai păreții pârpalii și 'mproșcați cu apa sleită de gerul nopții.

Așa s'a dus dintre vii moșneagul Spătaru groparul satului.

LĂSAT DE SĂC

LĂSAT DE SĂC

— Măi Toadere, care zi mare de peste ai ți-e mai dragă ție, decât toate celelalte? Așa-l întreba plăieșul Costan pe băiatul de la vite, ce-i arunca din vârful stogului o furcă de fân după alta. Costan sta 'n picioare, în carul său cu boi, și, pe vreme ce 'nhăța plavinele de fân mohorît și lipicios cu altă furcă mai lată și le așeza frumușel în car, tot da 'nnainte cu 'ntrebările. Băietanului îi intrase tocmai în clipa aceea niște fire de rogoz după ceafă și, măcar că era friguri pe afară, — așa un fel de soare cu dinți, — a lepădat iute sumanul și, simțindu-se, nu știu cum, mai slobod în pieptarul său scurt, i-a împins lui Costan, în loc de răspuns, o ruptură de stog de fân, de s'au speriat și boii din jug.

— Ho, balan, ho, că doar nu te mănâncă musca! Și tu, măi Toadere, ce te-ai aprins, de nu ți se mișcă nici gura? N'auzi mă, ce-ți place ție mai bine, Crăciunul, Paștele, sau Duminica Mare? Răspunde odată, că nu ți-a intrat fânul și 'n gură.

— Lasă, bade Costane, nu mă tot ispiti cu 'ntrebatul, că știu eu încotro chitești. Las, că vine și ceea, ce vrei Dumneata,... încă patru zile... și dăm în postul mare.

Ghicise băietanul dracului gândul plăieșului, numai că i-a pus și oleacă de piper pe vorbă, pomenindu-i de postul mare, lucru, de care tare se da în lături Costan. Cu atât mai ștrașnic se mângâia însă, în sufletul său, că 'naintea de postul mare, mai venia, întâi lăsatul-săcului, și asta era pentru Constan întâmplarea cea mai mare de peste an. Nu 'nsemna, — ce-i drept, — sărbătoare tocmai mare; dar nici nu putea să zică cineva, că-i, ca toate zilele. Era adevărată zi de la Dumnezeu.

Și, dă, nici așa fără rost nu părea chitala lui Costan. În lumea asta, unde cel cu munca grea cam tot la strâmbătate se cugetă și numai așa, din când în când, la zile bune, lăsatul-săcului chiar îi părea o zi de procopțială. Că era sărbătoare mare, or nu era, dar de mâncat se mânca, ca nici-odată.

De Crăciun suman, berneveci, ciubote și la doi-trei ani un cojoc, sau pieptar, cu o cușmă de miel... de sfintele Paști un rând de schimburi și o păreche de opinci, cu o pălărie de păr de vacă pe deasupra; iar de Rusalii alt rând de schimburi, cu cămașe cu floricele și un sorocovăț-doi, de mers la horă, în sat, — asta era totul, ce se cuvenia unui hargat bun, pe deasupra sâmbriei sale de peste ani. Și,

măncare era destulă la zile de aceste mari; dar mâncare ca la lăsat de săc, — Doamne sfântule, — numai la gospodarii noștri găsiai, nu alt-unde. Să te pomenești numai cât, deodată, nu știu cum, la masă și să-i tot dai fără sfârșit, nu că era sărbătoare mare, dar era lăsat de săc. Adică, cum s'ar zice, un fel de rămas bun de la carne și de la brânză, înainte de intrarea în postul Paștilor, cel nesfârșit.

Lui Costan îi lăsa gura apă, când se gândia numai la aceste toate și, așa de mult îl gâdilia dorul de mâncări de lăsatul-săcului, încât trecea de tot cu vederea nedreptatea, ce se făcea cam pretutindene haragaților după lăsatul-săcului. Gospodarii adică, ca să nu uite cumva, că mâncarea e numai cât fudulie, și băutura săraca este, ce mai este, se desfătau a doua zi, așa 'ntre dânșii, cu câte oleacă de udătură, sub cuvânt că trebuie, — vezi Doamne — să-ți speli după atâta mâncare și puțin dinții, de unde a ieșit vorba, că după lăsat de săc vine spolocania. Lucru minunat, n'ai ce spune.

Costan, plăeșul, era mai mare peste haragați la gospodăria vornicului bogat dintr'un sat vechiu și de samă, lângă Rădăuț. Nu vreau să-i spun numele, căci oamenii noștri se supără, când li scoți năravurile 'n lume. Se pripășise pe la gospodăria vornicului, de pe când era copil, încât el singur n'ar fi fost

harnic să spună. de câți ani ținea de casă. Dar era slugă credincioasă, trup și suflet cu toți căsenii și fiindcă îl știau oamenii din sat, că-i foarte de ispravă 'n toate, îl băgau tare 'n samă. Un păcat avea însă și dânsul, că ținea, — cum v'am zis, — la lăsatul-săcului, lucru mare. Și anul ăsta, ca nici o dată, era belșug și 'ndestulare 'n casa stăpânului său, cum nu se pomenise.

Vorba băiatului de la vite, până la lăsat de săc nu lipsiau decât patru zile, și Costan, cu gândul la ziua mult așteptată, vedea cum să lungia cureaua tot mai tare. După alte două zile însă, s'a lăsat de mâncat așa cu totul, — vezi Doamne, — cu grijă, ca să poată să puie la inimă toate bunătățile, ce aveau să se 'nșire pe masă, în acea zi pros'ăvită.

Și au trecut și cele de pe urmă două zile; și, pe vreme ce lelea vorniceasa căsăpia la găște, rețe și gobăi, Costan a junghiat el singur, fără nici o milă, pe cei doi mascuri, cari fusèseră osânliți, săracii, să plătiască cu viața ziua de bucurie a mîncăciosului plăieș. Și asta nu era încă tot. Căci rubedenie, cumătri, fini și hargăți, ca la gospodăria vornicului, te-i mira, de se mai putea găsi la alți români. Numai harnica vorniceasă și cu muierile din casă știau câte mai trebuiau să vie la rând Duminica, când era să 'nceapă ospățul. Și au fost toate cu rânduială, nici vorbă.

În capul mesei vornicul, — un om înalt și vrednic, cu mustața scurtă și ras la față și pe sub plete, — tăia cu cuțitul său mare, desprins de la chimir, fălii groase de pâne albă de grâu, în timpul, când ceilalți se așezau încet la masa așternută. În capătul din fund s'a așezat Costan, ca cel mai vechiu din slujitorii casei, iar lângă dânsul, în stânga, ca cel mai tânăr, Toader, istețul băiat de la vite și bucătică de neam cu vorniceasa. Și a pornit — după o mică cinste și 'nchinătură de pahare cu rachiu dulce, — încet ospățul.

Înainte ce gătise încă stăpânul casei a tăia pâne, au fost înșirate, prin mijlocul mesei, obicinuitele blide cu brânză cu smântână, încunjurate cu hrinci de mămăligă caldă, aurie, tăiate frumos cu ață, de însăși gospodina casei, colo, de pe fundul cel mare, ce se zăria la capătul vetrei. Apoi s'au adus pe masă 'ntâi niște străchini mari, unele cu borș de costițe de porc, altele cu zamă galbănă de găină, după care au urmat îndată sahanele cu cele doua feluri de carne, așezate de potrivă.

Pentru cine nu se 'mpăca cu pânea de grâu, se mai aflau și tăieturi de malaiu dulce; iar la carne erau puse 'n apropiere și străchinuțe cu usturoiu pisat în slatină, ce-i spune mujdeiu. Mai târziu s'au ivit apoi gustoasele sarmale, sau găluște, — cum li mai zice 'n unele locuri — și de cari nu se lipsește nici când româ-

nul nostru la mese mari. În urma acestor bucate cam fierbinți de fel, au venit lucruri mai răcoroase, adică vestitele răcitură de picioare de porc. N'au lipsit, — bine înțeles, — să vie după asta încă și cârnați, chiște, pasat cu slănină și mai câte altele.

Costan privia cu ochii mulțumiți la bucate, cum sosiau pe rând, lua, fără să schimbe o vorbă, parte zdravănă din fiecare și mânca 'n cet și cu tienă. Apoi iar mai întindea blidul și iar ducea bucățile la gură, așa 'n liniște neprihănită și fără să clipiască măcar din gene, par'că nici nu știa de alte lucruri. Toader, băiatul, a luat și el de aici-de acolo, îi plăcea și lui, să se desfete la masă așa 'n cărcată, dar după sarmalele cu carne de rămător, grase și 'ndesate cât pumnul, s'a pomenit că-i sătul. N'a mai pus deci nimic în gură, se uita numai cât la ceilalți, și la urmă, trebuind s'aștepte, până se satură toți, privia mai mult spre plăieșul Costan. Îl vedea, cum băga, din când-în când, mâna sub fața de masă, dând, tot cu rând, drumul la curea.

În vremea aceasta s'au arătat pe masă două macortete prăpăstioase, pline, până'n vârf cu plăcinte de brânză. Badea Costan nu s'a spăriat cătuși de puțin, a tras numai cât cu ochiul spre Toader și și-a făcut iar datoria. Nu știa, — ce-i drept, — nici el, de bună samă, cum de lunecau așa de greu plăcintele pe gât, unde erau doar date bine cu unt; dar des-

tul, că 'nghiția vartos, par'că abia s'a fost așezat la ospăț.

De-odată s'a auzit numai așa un fel de pocnitură, decât n'a băgat-o nimene de samă, doară Costan, care s'a prins iute de curea și a 'nțeles, că se isprăvise cu găurelele și acum crăpase chiar cureaua, nu șagă. A tăcut însă omul molcom, n'a strâmbat nici măcar din nas, că au fost prins, nu știu cum, și cei din casă, tocmai atuncia, să se scoale depe lavițe și plăieșul a scăpat afară din învălmășială cu vorba de boda-proste. În tindă însă l-a apucat un sughiț strașnic, de a dat cu pas grabnic la ciutura fântânii, unde a căutat să se răcoriască ceva cu o dușcă de apă rece din vadră. Apoi a plecat repede spre cuhnea din mijlocul ogrăzii și a intrat în anchirașul de alături, ca să-și găsiască culcușul său de toate zilele.

A ieșit și Toader din casă, dar nu s'a dus la culcat, că era încă de vreme și trebuia să mai vadă prin grajd, de nu s'a deslegat cumva vr'un bou din lanț. A mai adăpat apoi juncanii din șură, a așternut ceva paie la cele două vaci cu vițel, și văzând, că nu i-a rămas nici lui altă treabă, s'a 'ntins pe patul său de paie. Buhaiul de lângă ușa grajdului a 'nceput să rumege și să sufle din nări, și după el și celelalte vite.

Și i-a venit lui Toader, nu știu cum, în gând, că bine i-ar prinde plăieșului Costan, să

poată rumege și el așa, măcar pe ziua de astăzi, dacă nu și alte dăți. Și gândul omului, dă, îi ceasul dracului, că, cum s'a 'n-tâmplat, dar lui Costan îi venia chiar să rumege 'n sara ceea, și încă mai rău ca buhaiului din grajd.

Într'un târziu de noapte i se păru lui Toader par'că-l striga cineva. A ridicat cătinel capul depe Țoala cu paie și a cunoscut glasul vornicului.

— Toadere, măi Toadere, ia scoală măi se auzia acum bine de afară.

— Da ce-i, bădică? răspunse băiatul.

— Scoală, măi Toadere, ia bocăncile și sumanul pe tine, de fugi la părintele de vale 'n sat, să vie numai de cât, că Costan al nostru trage de moarte.

— Sarăca-n de mine, bădică, da'ce să aibă oare?

— Da' Dumnezeu sfântul îl mai știe, moare și pace. Fugi, săracul, iuțișor și roagă pe sfinția-sa, să nu zăbăviască, să vie așa 'n-dată cu sfânta grijanie. Spune-i c'am să-l îngrop pe Costan ca pe un gospodar, cu prohod și cu evanghelii...

S'a repezit băiatul, somnoros cum era, a 'ncălțat bocăncile. apoi, trăgând sumanul pe dânsul, s'a dus de a aprins un fânar și a apucat, în întunericul nopții, prin sat, în vale, spre casele preotului, colo, tocmai lângă biserică. Cerul era fără lună, dar stecliau ste-

lele și tremurau par'că prin frigul nopții. A trezit Toader, nu-i vorbă, toți bolovanii din hudite, pân' a dat în șleahul mare și s'a scuturat cu totul de somn.

Măsura drumul cu pași lungi și se gândia acum iar la mîncăciosul de Costan, cum li-a stricat la toți noaptea. Și câinii de pe la casele sătenilor lătrau și ei, par'că de ciudă, că le stingheria Toader odihna; habar n'aveau, că dânsul, sărmanul, ispășia păcatele altuia. Mai rămânea încă baba din troparnea bisericii, care era foc, nu ce, 'când a sosit Toader, de a stârnit-o din bârlog, ca să se ducă și să vestiască pe preotul, colo, în casă... că ce este.

Rău i-a venit sfinției sale, să iasă așa, după miezul nopții, din odihna plăcută, la frig; dar ce era de făcut? Plăeșul Costan și vornicul erau, mai-mai, una: oamenii cei mai vajnici ai satului, și, la clăci, Costan era pentru gospodăria părintelui cât zece vornici, că știa să pună satul întreg în mișcare. Făcea, să-i dai grijania, deși era păcat de dânsul,... om așa de ispravă!

Și a pornit-o preotul cu băietanul, întâi spre biserică, că să iaie cele sfinte, și de acolo 'nsfârșit spre casa vornicului, la capătul celalt al satului. Se crăpa de ziuă, când au început să deie din drumul mare în huditele strâmte, spre casa cu pricina.

La gospodăria vornicului liniște și tăcere

adâncă, par'că nu se 'ntâmplase nimică. Nu se vedea suflet de om pe afară și, când au intrat amândoi, preotul cu băietanul de la vite, în odaea din față, unde se făceau trebile vornicești, n'au dat de nimeni. Preotul, cam mirat în gândul său, s'a așezat obosit, cum era, pe un scaun, în vreme ce Toader a dat fuga la kuhnea din ogradă, crezând, că are să-i găsiască pe toți acolo.

Dar nu se vedea nici urmă de Costan, ci erau numai cât doi străjeri, cari horcăiau a somn, curat de prăpădenie. A stat băiatul un pic cu gura căscată și s'a dus apoi repede la odăile din dos ale caselor. I-a ieșit lelea vorniceasa 'nnainte, s'a deșteptat în urmă și vornicul și, auzind de sosirea părintelui, nu știau amândoi, cum să descurce acum lucrurile. Căci lui Costan i s'a fost făcut bine, încât, cum a auzit, ce-l așteaptă, n'a mai stat pe odihnă, ci a apucat-o spre crâșmuța satului, făcând el singur jupânului David pocinoc la spolocanie.

L-au împăcat vornicul cu vorniceasa pe sfinția sa, sărutându-i de nenumărate ori mâinile și făgăduind, să-l trimeată pe mânăcișul de Costan a doua zi cu carele la părintele, acasă, să facă ceva clacă de scos gunoiiu la câmp și să-și spele măcar așa păcatele. Lui Toader însă, fiind-că a adus pe părintele atât de iute, i s'a dat voe să-l petreacă și 'napoi a casă.

Când au pornit împreună la drum, Toader, — nu știu din ce pricină, — a apucat de astă dată prin altă parte, adică pe după sto-doală, în jos, peste păraul satului. Și, cum mergeau acum așa, iată că au zărit într'o răchită groasă un om, ce râteza cu barda la crengi și cânta cât îl ținea gura.

— Ia-n uitați-vă, Părinte, la Costan, cum stă colo sus și cântă, bată-l, să-l bată! Ș'apoi să-l mai crezi altă-dată, că moare?

Preotul s'a uitat și el lung spre răchită, unde 'ncetase, ca prin farmec, cântarea și, măcar că era supărat foc în sufletul său, totuși s'a stăpânit, zicând:

— Că știi, de n'are dreptate Costan al vostru, unde s'a apucat să cânte? De-l găsiam întins pe laviță, trebuia să-i cânt eu vecinica pomenire... și era mai rău de dânsul».

LELEA CĂTĂNEASA

LELEA CĂTĂNEASA

Mă rog, să nu vă 'mpingă păcatul, să-mi stâlciți cumva graiul și să-mi ziceți «Cătănița», că vorbă mai urită printre femei, în sate, la noi, nici că se pomenește. De mă-ți întreba însă de lelea Prohira Cătăneasa, din sat, de la Prisăcăreni, — am să vă spun o poveste ciudată, dar adevărată, cum chiar s'a și 'ntâmplat în buna noastră 'mpărăție.

Că bun fi împăratul, — Dumnezeu să-l ție 'n picioare, — și cinstiți sunt și domnii cei de la 'mpărăție, dar când nu li dai birul la vreme, se oțăresc și ei câte o dată. Sunt doar atâtea guri de astupat pe acolo, și încă guri, vorba ceea, — «pline cu măsele; de-i pune doar câte un bob pe ele, — Doamne ferește, — și tot te sărăcește!»

Numai cât amar de cătănime este de hrănit, și, dă, când nu-i de unde, mai face și stăpânirea ce poate și scoate cătănele pe la primblare. Care cum a slujit cei doi-trei ani de 'nvățătură cătănească prin târg, colo la că-

zărmărie, îl mai trimete și pe la țară, ca să răsuflă. Ș'apoi vornicii noștri, cine nu-i știe și cunoaște? Lasă-i numai pe dâșii, că pricep ei rânduiala, cum vine. Că mi-i împărțesc pe mâncăii cei nepoftiți pe la gazde, cum știu ei. Li dau îndată mare 'n sama srăjerilor din sat și-i rânduiesc țintă la casele cu birul și cu pricina.

Adică așa era, — țin minte și eu, — încă acum treizeci de ani în urmă. Când se 'ntâmpla să deie câte o secetă, să vie boală peste vite, sau să năvăliască apele mari, atunci oamenii noștri, or cât de harnici erau, numai dovediau s'o scoată la capăt cu bucă, ica lor de gospodărie și o samă dintr'înșii se 'ncurcau cu plătitul birului.

Ș'apoi bădichei vornicului atâta-i trebuia, să vie cu traista goală la visterie, că nu scăpa cu obrazul curat și avea ce auzi. Și numai că te pomeniai în sat cu câte un căprar de cei mustecioși și a doua zi după aceea se ivia și pomăzuiala cu catanele. Și tăbărau, — milostive Doamne, — ca omida, nu altceva, peste oamenii cu dajdia și ședeau și se schimbau la câte patrușprezece zile. Și sosiau în urmă alții în locul lor și iar ședeau, încât îl prindea groaza pe sărmanul om și vindea sumanul din spate, numai ca să scape.

Asta venia adică de acolo, că oastea împărătească era împărțită pe învățați, sau cum li spun oamenii și azi încă «mustruluiți» și

pe neînvățați, sau catane proaste. Și cum îi țineau pe flecăii luați, șapte ani de-a rândul în catane, încât avea când să-i învețe de toate, muștruluiții erau priviți după o vreme ca unii, cari mâncau pâinea 'mpărătească de geaba și se proslăviau așa cu un fel de traiu de boda-proste. Ii duceau prin sate, pe la oamenii, cari trăgăneau cu plata birului, ca să li facă, — vezi Doamne, — chip de dojană, și asta se chema a trimete «catane la ecsecuție».

Și s'a nimerit, nu știu cum, că și lelea Prohira din satul Prisăcăreni, vădană după Arhip al lui Leonte, să cadă sub pedeapsa aceasta, că nu plătise sărmana femeie birul nici pe toamna trecută. Când a lovit-o nenorocirea, să-i moară bărbatul, gospodăria ei era, ce-i drept, înzestrată cu de toate, dar par'că nu mai mergea de fel. A mai venit și pricina, că apucase să se facă afurisitul de drum de fer, ce avea să treacă prin satul vecin, și toată sărăcimea s'a fost prins la lucru pe acolo, de nu puteai să găsești hargat, măcar să fi plătit nu știu cât. Și așa au năpădit-o pe amărîta muiere nevoe peste nevoe. Și se apropia acum și al treilea rând de bir de plătit și ea nu știa, unde-i stă capul.

Era aproape de postul Sfântă-Măriei și, precum vornicul o tot probozia pe lelea Prohira, unde putea, de-a birului, a făcut ea să-raca, ce a făcut, și l-a mai împăcat, plătind deocamdată dăjdiile satului; de birul împă-

rătesc însă nici vorbă. Să vândă din cele vite de pe lângă casă, nu se'ndura, că nu era preț. Să se 'mprumute la cumnatul Gheorghe, nu-i venia, că-l știa om sgârцит, iar cât despre frate-său Niculae, ce mai vorbă, era un be-cisnic fără păreche.

Ce să facă dar? Avea, — vezi Doamne — la casă de toate, și tot nu avea ce-i trebuie. Banii pentru bir, — mânca-i-ar pustia de bani — nu-i avea, și se căina și ofta biata femeie de-ți era milă. Și acum, iacă dă peste dânsa și beleaua de ecsecuție, cum i-o cântase vor-nicul din vară.

Era 'ntr'o zi, cam pe la prânz, când i-a venit străjerul cu hârtia de la grămadă și i-a adus veste, că are să capete o catană la casă. Și n'a mântuit lelea Prohira nici bine cu așezatul blidelor, când iată că a și zărit pe ferestruică, cum se cobora peste perelazul livezii o namilă de cătană, venind spre pris-pa casei. Și numai ce se pomenește 'n tindă cu un negricios de om, lung, sprâncenat și 'nnarmat, ca un căpitan de haiduci, care-i zice:

— Bună vreme gospodină! Bucuroși la oaspeți?

Lelea Prohira a oftat din greu, șoptind, par'că nu știu ce, de... «varga lui Dumnezeu». A 'mpins repede o oală 'n gura cuptorului și i-a răspuns cu «Mulțumim Dumneatale». Căci, băgând de seamă, că străinul grăiește 'n

limba ei, par'că tot nu-i venia așa băzdăgan și năprasnic. Dar a rămas totuși ca amețită, ținându-se c'o mână de stâlpul hornului.

Se uita lung cu gura mută la ostaș, cum își descingea ranița de piele de vițel și curelile cele albe și așeza chivera, pușca, tesaca și tot buclucul său cătănesc, ba pe laviță, ba pe cuiul din păretele de lângă ușă. În urmă, cum l-a oblicit, așa, fără nimica pe dânsul, încât i se părea că semăna acum și el mai a om și se uită la dânsa, nu știu cum, nedumerit, — a descleștat lelea încet dinții și l-a 'ntrebat, mai mult în neștire, dacă nu cumva ar ospăta ceva, că... poate e flămând și trudit de drum.

«Am să 'mbuc, lelică, dacă mi-i da ceva», răspunse ostașul, «dar mai de grabă ași bea o leacă de apă, că tare-mi-i sete». Și, fără să mai aștepte răspuns, a pus repede mâna pe cofița, ce sta la marginea pragului, și sa dus cu ea pe ușe, drept spre ciutura fântânei din ogradă. Când s'a 'ntors, a găsit pe un colț de masă o năframă așternută și pe ea o străchinuță cu brânză și câteva hrinci de mămligă. Și s'a pus omul, de a mâncat cu poftă și, după ce și-a șters gura, a zis:

— Să trăiești, lelică, mi-a ticnit, că era par'că acasă, la noi!

Vădana Prohira i-a tăiat însă vorba, întrebând mai cu inimă:

— Da de unde-i fi și dumneata?

— Ia din satul Pătrăuțului, colo lângă Suceava, — feri-l-ar Dumnezeu de rele, că-i peste patru ani, de când nu l-am văzut, — și, or ți-oiu fi picat eu dumneatale pacoste pe cap, lelică, or nu, dar văd atâta, că sunteți și Dumneavoastră, pe aici, Români și gospodari de treabă!

I-a arătat stăpâna casei apoi un anchiraș, unde ar putea să se odihniască, dacă vrea. El însă i-a mulțămît frumos, zicând că nu-i trudit. Apoi a mers afară, prin ogradă, a mai dat cu ochii, de câte erau pe lângă casă, și a ieșit încet pe poartă.

Acolo, în drum, lucrau tocmai niște oameni la un podeț sfărâmat. S'a dus la ei, a stat ca o jumătate de ceas, de s'a uitat, cum așează grindă lângă grindă, s'a dat de la o vreme cu ei în vorbă și numai de cât a și 'nceput să li-ajute la lucru.

Gospodina din casă le vedea toate aceste din fereastră și-și zicea 'n gândul ei: «Par'că nu-i așa, de cei cum spunea vornicul. Că-i Moldovan de-ai noștri, văd, și mă tem, că-i și el, bietul, fecior de gospodar. Uite cum se dă nechmat la lucru, în loc să se 'ntindă la soare. Mai știi, de nu mi-a picat ajutor la casă? Că, de cât să facă treaba oamenilor de la pod, cari îs tocmiți doar cu ziua, mai bine ar prinde să facă ceva pe lângă casa mea...»

L-a lăsat însă lelea deocamdată pe ostaș

în placul lui și, abia hăt spre sară, când i-a dat de ospătat, a 'nceput așa un fel de vorbă cu dânsul... «că vede că-i harnic și nu știe să steie de geaba, că — nu știi ce,» — și din una-alta, l-a și adus să 'nțeleagă, pe unde chitia ea cu gândul. Și n'a trecut două zile și ostașul Nichifor Mleşniță, — așa-i zicea pe nume și poreclă, — huzuria pe la casa Prohinei, par'că era gospodar la dânsul, nu alt-ceva.

Lelea Prohira avea lângă casă un pomăt de toată frumusețea. Meri, peri, și perji, plini de rod bogat, desfătau ochii tuturor, cari treceau pe acolo. Dar dăduse și cimpoieșii de prin cotețe de belșugul Prohinei și au fost apucat să vină la poamele scuturate pe jos porci și scroafe cu godaci din tot satul. Căci găsiseră haramurile dracului șarampoiul stricat și-și făcuseră șleah pe acolo, nu alt-ceva scurmând cu râturile toată grădina.

Lucrul ăsta l-a zărit Nichifor și 'ndată, a doua zi a pus mânăzată gospodinei la teleguță, s'a dus binișor la prund, în luncă, de a tăiat nuiete, cât chitise el, că-i trebuia, și, până la amiazăzi, a și tocmit șarampoiul, pe unde era stricat, de nu mai putea să răzbată printr'însul nici pui de șopârlă.

A scos apoi din pomăt cârlanii și găștele gospodinei și a lăsat acolo numai cei doi viței, priponindu-i însă de niște pruni uscați. Găștele le-a mânat peste drum la tolocuță,

iar cârlanii i-a nchis în livada din dosul casei.

Dar și aici a băgat de samă, că nu era gardul ca oamenii. A rărit deci prin unele locuri răzlogii, a mai potrivit câte o scândură, lăsată 'n părăsire, și iacă și gardul livezii pus la loc cum se cade.

A mai dat o raită împrejurul casei, ca să vadă, nu s'ar mai găsi ceva de făcut sau de tocmit. Și, chitind așa și ciondănind ba pe ici-ba pe colea, numai că l-a prins și sara. Vorba ceea, se luase cu treaba și uitase de urît.

Și așa azi, și așa mâine, într'o zi cu sacii la moară, în alta la câmp, după pologuri, și a trecut săptămâna, cât ai bate 'n palme. Prohirei îi râdea inima de bucurie și trăgea numai așa cu coada ochiului la isprăvile cătanei.

«N'ar fi de deochi, — zicea 'n gândul ei, — da' omul ăsta, zău așa, par'că mi l-a trimis Dumnezeu la casă».

Și, când se așternuse 'ntr'o sară la capătul prispei, — căci lelica își făcuse și ea treburile de toate Sâmbetele și unsese pe jos, prin casă — iacă și o chibzuială nouă din gura lui Nichifor Mleşniță.

«Oare nu-i păcat, lelică, de atâta rod, ce ai Dumneata 'n pomăt, să se scuture și să putreziască așa pe jos? La noi acasă, par'că știu, că aveam o lozniță și uscam poamele.

Numai dacă s'ar găsi vr'o opt-zece bârne și câteva scânduri, — că nuiele mi-ău mai rămas de la șarampoi, — eu mai că m'ași bizui, să-ți înjgheb un cârciog de lozniță».

Țăranca a oftat din adânc și a zis: «Of! of! c'a fost și lucru ista la casă, pesemne că nu i-ai dat de urmă, pe acolo, pe la săsâiacul cel vechiu; da' vezi și Dumneata, ce ticăită de femeie mai sunt eu. De când mi-a murit bărbatul, mi s'a năruit par'că și casa. Mai anțărț mi-au venit, — n'ar mai ajunge cu zile, — niște tâlhari de Lipoveni, de la târgul Siretului, vezi Doamne — ca să năimiască pomățul, că era mândru și rodit, cum îl vezi și acuma. Și ce au făcut, — bată-i varga lu' Dumnezeu, — că mi-au ars loznița și au rămas datori și cu jumatate din bani. Ș'apoi anul trecut, cum era bărbatu-meu, — Dumnezeu să-l ierte, — pe zăcare, am dat tot la pustia și iacă și pustie este. Acum doar, de te-i îndura Dumneata, s'o faci la loc, că văd că ești vrednic și cu inimă. Că dă, — bârne sunt destule deval, la berejnicul pădurii. Și chitesc, că cu doi-trei lei ieșim la răfuială. Numai că mâne-i sfânta Duminică, și Luni cine să-ți ajute la așa muncă? Eu și cu baba Irina, — două becistnice cum suntem? — mai mult te-om zăhăi, decât ți-om fi de folos».

S'a pus omul Luni, din zori de zi, pe lucru, și 'n vremea, cât i-a trebuit babei Irina, soacra gospodinei noastre, să curețe și să ungă

din nou groapa lozniței arse, s'a repezit și el cu mânzata la berejnicul din pădure și a adus lemnărie, cât socotia că-i trebuie. Și s'a apucat de măsurat și de ciocârtit, cu dalta și cu toporăștea, până aproape pe la sfințitul soarelui.

Îi plăcea creștinului să munciască, că se vede lucru, așa-i făcut Românul. Dar când a ajuns ziua cealaltă la adicătelea, a dat și el de o piedică. Bârnelor pentru păreții lozniței trebuiau tăiate cu feresteul. Și, a găsit el, scociorând prin fundul stodoalei, — nu-i vorbă — și ferestea și gealau și sfredel și piroane, dar cu cine să faci treabă? Cu slăbăciunea de băbușcă, care abea se ținea pe picioare?

S'a scărpinat Nichifor în cap, ca omul care stă la cumpene, și a dat fuga la părâu, unde-și muia lelea Prohira cânepa. A strigat-o pe nume și, cu jumătate de gură, i-a și spus pricina și năcazul. Ea n'a zis nimica și a venit să-l ajute.

S'au apucat ei amândoi de tăiat cu feresteul și, dă, mergea treaba de minune, că erau doar patru brațe puternice, nu șagă. Și așezau, tot pe rând, dinții ferestreului lat și pântecat la semnul făcut pe bârne și, când trăgea ostașul de un capăt, lăsa lelea din celălalt; iar când apăsa ea de capătul de dincolo, mai da și el drumul feresteului și așa — hârța-hârța, scârța-scârța, — au tăiat ju-

mătate din bârne, când soarele nici nu se suise de trei suliji.

S'au așeșat însă ceva pe odihnă, că li-era la amândoi, par'că nu știu cum. Prea se uitaseră unul în ochii celuilalt și nu se dumeriau, în capul lor, că ce alta puteai să faci, când rezezi la bârne cu feresteul? Că să-și mai aducă gândurile la loc, s'au pus, de au îmbucac câte ceva și, când s'au apucat iarăși de lucru, au început să se mai întrebe ba una, ba alta.

Neștiind de la o vreme nici ce să-și mai zică, a 'ntrebat'o ostașul pe lelea Prohira, cam cât bir are de plătit la visterie. Și i-a spus femeea, că sunt la vr'o optzeci de lei argint și cu ceea, ce se va mai strânge până la Simedru, au să se facă tocmai o sută. Și că le-ar sclipui ea părălele aceste mai de grabă, cu toată urgia ecsecuției, dacă ar avea măcar o lună-două, tot așa mână de om la gospodărie, s'o ajute și să-i pue toate frumos la cale.

Și-i răspunde atunci Nichifor:

— Ei, lelică, să pot eu să rămân două luni într'una la ecsecuție, aici la casa dumneatale nu m'ași împrotivi, zău așa. Ba ași rămâne și șapte luni, — tocmai cât îmi trebuie și mie, ca să-mi împlinesc anii de cătănie. Da' vezi, că rânduiala e altfel. La două săptămâni are să-ți trimeată 'n locul meu de tot alt om, cine mai știe ce neam? Și, de la Simedru 'ncolo, dacă cumva nu te-i îndupleca

și dumneata să plătești birul cela, au să-ți vie, lelică dragă, nu unu', ci doi de odată».

— Săraca-n de mine! a strigat Prohira, lăsând ferestea și prinzându-se cu mâna de gură, căci sudori reci îi podidiau fruntea. Și a rămas biata femeie așa, par'că era cu gura legată și n'a mai spus nici o vorbă, ci ofta din când în când. Ostașul însă se uita la ea cu un fel de milă și, nu știu cum, așa pe de o parte, și fel de fel de gânduri se băteau în sufletul său. Căci se prinsese, săracul, — măcar că era oploșit numai de vr'o două zile pe lângă gospodăria asta, — ca cu dinții de vatra și de stăpâna casei.

Atât, că-i venia și lui lucru așa prea năprasnic și din fire, încât să se 'ncumeteze să deie lelei vr'un sfat. Și, neștiind iarăși, ce să mai zică, numai ca să nu tacă, s'a rostit înfârșit cu jumătate de glas:

— Știi, lelică, una? Dumneata ai de plătit o sută de lei argint și uite, cum vine, că eu tocmai atât am de luat parte de la frate-meu, în Pătrăuți. Și el banii mi-î dă oricând, că are — slavă domnului — de unde. Dacă nu ți-i cu supărare, iacă eu i-ași lua banii ăștia și ți i-ași da dumneatale, vezi, numai așa de 'mprumut, fără dobândă, că doar nu-s cămătar, și nici chezășie nu-mi trebuie. Și te plătești dumneata frumos de bir... ca să nu-ți mai vie vr'o altă cătană pe la casă. Ș'apoi a ajuta Dumnezeu, să mă văd și eu scăpat la

primăvară de beleaua asta de oaste și, dă, dacă-i vrea,.. mă iai iar' la gospodăria dumitale,.. așa de ajutor, or cum îi crede.. și Dumneata.

Și par'că numai știa, cum să'și isprăviască bietul om vorba-i nesocotită, așa 'ntindea și 'mpletecia cuvintele. Norocul lui, că tocmai atunci s'a desfăcut și bârna 'n două și era cea de pe urmă, că și lelea Prohira nu mai știa 'ncotro să deie cu ochii, și repede a luat-o spre casă, fără să 'ntoarcă omului vorba.

Și, ce să vă mai spun? A gătit gospodărosul Nichifor Mleşniță loznița și s'a apucat de altă treabă, și apoi iar de alta și a făcut, ca la casa sa, încât îi trecuse cele patrusprezece zile, ca patrusprezece ceasuri. Ba nu, ce zic? Îi treceau lui, cum îi treceau acum zilele, dar nopțile îi păreau, de o vreme 'ncoace, lungi ca nici o dată; că nu găsia liniște 'n somn. După truda zilei îl mai trudia încă și pe la inimă.

Cu lelea Prohira par'că-i era frică să mai deie ochii, de când s'a fost încumetat să vorbiască de 'mprumutatul banilor. Tăceau amândoi și totuși se 'nțelegeau bine 'n sufletul lor. Era la mijloc sfiala oamenilor neprihăniți și cinstiți de țară, cari au deprinderile și năravurile lor, ca 'n toate, așa și la dragoste.

Precum se știau amândoi cu mintea coaptă, li părea oarecum ciudat, să se vadă așa aruncați de soarte, unul în drumul altuia. Și

măcar că-și dedeau seama, că sunt făcuți, să trăiască 'mpreună, li venia greu, să-și spună acest lucru și suferiau, fără să vorbiască un singur cuvânt. Tocmai în ceasul de pe urmă, dimineața, în ziua a cincisprezecea, când ostașul a 'nceput să se gătiască de plecare, văzând amândoi, că nu mai au încotro, li s'au deslegat gurile și li s'au topit inimile.

Și ce credeți c'au făcut? S'au dus la vornicul, de la vornicul la preotul și apoi iar la vornicul. Și au făcut un fel de 'nvoială 'ntre dâșii și, luând pe scriitorul satului, care știa să grăiască nemțește, au plecat tustrei la târgul Storojenețului, ca să vadă ce vor spune domnii cei de la stăpânire. Până să plece însă, a și mers vestea prin tot satul, că Prohira s'a dus cu cătana. Dar a doua zi a 'ncetat vorba iarăși, și, câți erau în drumul lor, au ieșit toți la poartă, să-i vadă venind, că iacă cum s'a 'ntâmplat.

A venit Prohira 'nmapoi, și cu dânsa a venit și Nichifor Mleşniță, ostașul. Și avea o hârtie 'n mână, cu care s'a dus, de astă dată, întâi la preotul ș'apoi la vornicul. Avea în scris, că-i slobod să se'nsoare, dar trebuie să steie în esecție pe la case, în Prisecăreni, unde l-a da vornicul, până și-a 'mplini cele șapte luni de cătănie.

Și a luat-o Nichifor pe vădana Prohira de nevastă și s'a făcut nuntă și au tăcut și gurile cele mai rele. Cu plata birului însă

s'au tot codit amândoi până'n primăvară. Că doară acum ei se țineau de ecsecuție, nu ecsecuția de dânșii.

Și a dat Dumnezeu, că au trecut cele șapte luni și a lepădat Nichifor Mleşniță straietele cătănești depe dânșul de le-a dus la târgul Storojinețului. Când a văzut, că a scăpat de o belea, haide repede la visterie, și, plătind dăjdiile 'mpărătești de pe casă, a scăpat și de a doua.

Dar gura satului, tot cu păr pe limba, i-a și găsit Prohirei o poreclă. Că nu-i zicea nici când altfel de cât Lelea Cătăneasa, cum se va fi chemând și astăzi, dacă cumva mai trăiește.

OMUL PĂȚIT

OMUL PAȚIT

Mult s'a mai judecat badea Nichifor dela Fălcău pe la cancelariile 'mpărătești pentru bucățica de poiană și pădure ce o avea acolo, pe muntele Staro-Obcinei, — dar toate degeaba. Pe semne așa era scris la pravila stăpânirii, ca bietul țăran să nu poată fi megieș cu moșiile mănăstirilor, de când oameanii 'mpărăției nemțești erau puși să păziască moștenirea rămasă dela vechii domni ai Moldovei. Li năcăjiau, ba cu hotarul, ba cu dijma, ba cu birul nou, până ce a simțit săracul om, unde era pricina și că umblau să-i iaie tot.

Și bătea badea Nichifor de vr'o cincisprezece ani încoace drumul de la Fălcău la târgul Rădăuțului, încât nu era scriitoraș pe acolo, care să nu-i fi făcut câte o jalbă. Și de așa multe hârtii date pe la cancelării și de atâtea soroace ce avusese, i se subțiasse punga și i se 'nnegrise degetul de crucile cu cernială, mai rău ca la pisarul din sat. Iar bietul creștin tot nu dovedia cu judecata și

cu plata stămpilor, cu cari ar fi putut să li-
piască cărare, cât era drumul de lung dela
Fălcău și până în Staro-Obcina. Până ce 'ntr'o
zi s'a 'ndurat unul din domnii de la târg și
i-a spus, că zădarnică-i este toată strădania
și judecata și doar numai o jalbă la prea
milostivul împărat îl poate mântui de strâm-
bătate.

Și, cum s'a 'ntâmplat, că tocmai atuncea
apucase să umble vestea printre oameni, că
are să vie 'mpăratul în țară și, că cine are
câte o durere și nedreptate, să meargă până
la orașul Cernăuți, că mila 'mpărătească e
mare și 'mpacă pe toți, numai să poți să
străbați la dânsa.

Ce-a făcut omul nostru?... A pus desăgii pe
epa-i bătrână și, cu jalbă 'n sân, a plecat la
drum. După o cale obositoare de două zile,
iacă-l la malul Prutului, subt zidul Cernău-
țului. Orașul însă gemea de cătănime, încât
abia a aflat casa diaconului Tarase, de loc
din Fălcău, unde a și tras în gazdă.

Și l-a povățuit părintele Tarase să vie a
doua zi, de cu noapte, la litie, la biserica
cea mare, că are să-i găsiască un locușor,
unde să poată să stea ascuns până hăt, în-
colo când va 'nconjura oștirea biserica și va
sosi 'n urmă și 'mpăratul, cum era adică
hotărit dinnainte, ca să fie toate 'n ziua
aceea.

A sărutat badea Nichifor mâna părintelui, și, a doua zi, după ce s'a rugat și s'a 'nchinat pe la icoane, l-a băgat diaconul subț po-dețul de scânduri, ce-l ridicaseră meșterii de cu sara încă, chiar la intrarea bisericii. Acest po-deț îl îmbrăcaseră acum cu covoare și cu scoarțe scumpe, ca să poată să stea deasupra cântăreții și clericii bisericii și nimeni nu era harnic, să-l vadă sau să-l aibă 'n prepus de pe Nichifor, cum ședea ghemuit de desubt și aștepta sosirea 'mpăratului cu bătaea strașnică a inimii.

Și iată, ce a pornit a împușca din hăr-măți și a suna din trâmbiți și alaiul împă-rătesc cu cei mai aleși din norod a intrat încet în sobor. Pe omul nostru îl treceau sudorile de frică, dar sta molcom, căci îi dă-duse diaconul grijă, ca să nu se urniască până, nu s'a mișca covorul din fața lui.

A trecut apoi mai ca un ceas și, numai ce aude din nou mișcare, pași, glasuri și când încep să cânte clericii deasupra capului său, iată că se bate și marginea scoarței de dina-intea lui. Și își face ispititul Nichifor repede cruce și năvălește, din întunericul ascunsului, la lumina zilei, și, amețit de strălucirea fe-țelor din împrejurul său, ne știind care o fi împăratul, cade 'n genunchi, fără putere și cu ochii orbiți. Și iată, că un om în strae ofițerești, [cu pene verzi pe coif și plin de

stele și de cruci pe la piept, se pleacă către el și-l întrebă :

— Ce ai?

Badea Nichifor își vine 'n fire și, băgând mâna în sân, scoate cîsla sa de dăjdii, legată 'ntr'o năframă și, începând să desfacă nodurile cu degetele, isbucnește 'n lacrimi și 'n plâns amar. Și a perit zâmbetul de pe buzele tuturor, câți priviau la desnădăjduitul țaran, cum ducea acum năframa la gură, ca să desfacă cu dinții un afurisit de nod, ce mai rămăsese. Impăratul însă a stat cu răbdare pîn' a scos omul cîsla din năframă și jalba dintr'însa. Și, luând hîrtia din mâna lui badea Nichifor, i-a făcut dreptate după mila sa 'mpărătească; căci milă, cum i se făcuse 'mpăratului de badea Nichifor, când l-a văzut udând cu lacrimi jalba din năframa sa 'ncioturată, nu i-a fost poate, de când stăpînia el țara noastră.

Oamenii însă, care erau de pază pe lângă 'mpăratul și sfetnicii săi, când s'a 'ntîmplat această ciudățenie, l-au apucat pe omul nostru cam din scurt, că de ce n'avea jalba 'n mînă, scoasă gata, de a făcut pe Luminația Sa, să zăbăviască atît amar de vreme cu pacostea cea de năframă! Și badea Nichifor, cum era el acum cu cușma pe ureche și ne 'ngrădit la gură, li-a răspuns :

— He, he, las, că doar vă știu eu cine,

sunteți! De țineam eu beleaua cea de jalbă așa, plăcintă, subt nasul vostru, atâta rău, cât se mai întâlnea ea cu mâna 'mpăratului! Da-s om pățit și mai bine mi-a prins par'că prostia mea, decât mintea dumneavoastră».

NUNTAȘI ȘI CIOCLI

NUNTAȘI ȘI CIOCLI

De la mănăstirea Suceviței și până la obârșia râulețului cu același nume nu e decât cale de un ceas. Dacă treci însă puntea din fața mănăstirii și dai pe cărarea strâmtă de sub poala muntelui Furcău, poți s'ajungi la isvor și 'ntr'o jumătate de ceas, fără să bați drumul cel cotit și bolovănos, ce se tot joacă de-a 'mpletitului cu apa albăstrie și șopotasă a Suceviței.

Și cât vezi încă 'n urmă-ți turnurile sculptoare ale sfântului locaș și 'nnainte-ți dunga șerpuită și colburatică a drumului, tot ți se pare, că ai să mai dai de larg. Dincolo de muchea Furcăului însă te trezești deodată cu perețele 'malt și păduros al Dealului Rău, ce-ți închide calea năprasnic și amenințător, întocmai ca un val uriaș, ridicat până la nori, de crezi că nici cu aripi de vultur nu te mai ridici peste el.

Cam la o sută de pași însă de piciorul Dealului Rău, înaintea unei stânci mari și 'nnegrite, de sub care se strecură, numai cât mâna de lat, unul din pârâiașele Suceviței,

drumul de țară se frânge, îngrozit par'că de 'ntunericul muntos, peste care a dat, și apucă la o parte, despiciându-se 'n două părcechi de urme de roate, ce nu mai seamănă nici a drum, nici a cărare. O urmă duce către fănațele 'mprăștiate pe subt poalele muntelui, unde se pierde, iar cealaltă suie, cât poți să urmărești cu ochii, suie mereu pe niște pagiști strâmte, tocmai sus, pe măguri, încotro doar numai carul cu boi al țăranului mai vine, de străbate... ca să 'ncarce butucii de brad doborîți de secure și să-i aducă 'ncet în vale, la ferăstrăul din satul Marginea.

În sus, spre trunchiul păduratic, ce-l înnoadă aici Carpații, ridicându-se pe neașteptate ca un zid de-a curmezișul văii, duce numai o potecă 'ndrăsneață, drept peste tihăraea și făgașele izvoarelor de munte, ră-tăcindu-se apoi în brădișul verde 'ntunecat, care se 'nmalță din măgură în măgură, odată cu păretele uriaș, spre cer.

Urci fără suflet, ceasuri întregi, pe poteca aceasta sălbatică, până ce ajungi la culme și nu 'ntâlnești pe acolo, decât la vreme bună de vară, câte un om din vr'un sat de jos, care și-a adus merinde la stâna sa din munte și se 'ntoarce obosit a casă. Când ai gătit însă de suit, priveliștea de pe creasta Dealului Rău îți mângâie inima, căci sosit acolo, sus, îți pare, că ai dat de o lume nouă.

Codrul cel întunecat și des înceată, ca prin

farmec, și, departe ca de un ceas și mai bine, zărești împrejur numai poeni verzi și frumoase, încinse de umbrele brazilor și molizilor, ce se 'nșiră și se coboară pe coastele acestei închegări de munți, despărțind cu prislopul lor valea Suceviței de cea a Moldoviței.

Pe acest plaiu, întins ca un covor mare de verdeață, tivit împrejur de întunerecul pădurilor cetinoase ale Carpaților, își prăsesc Românii din Valea Suceviței turmele lor de oi, de capre și de boi. Ba o seamă din ei au părăsit șesul încă din vremuri și s'au așezat, cu gospodăriile lor, pe acest loc frumos de munte, numit Poeana Mărului, înfruntând fără grijă greul cel mare al iernei, ce-i desparte uneori câte o jumătate de an de lumea din vale.

Și, cu toată sălbătăcia locului, cei cari viețuesc pe acolo tot oameni rămân, ba simt în singurătatea lor ceasul cel greu al vieții poate mai puternic încă decât alții; căci părăsirea leagă pe om de om cu lanțurile dragostei, pe care nu le rupe decât moartea, și morții, nu te împotrivești decât doar tot cu moartea. Și, ca să vedeți că-i tocmai așa, cum zic, am să vă aduc pe plaiu în sus, unde se vede astăzi satul Argel, și am să vă povestesc o 'ntâmplare.

Se pusese prin locurile acele într'un an o eamnă grea, ca niciodată. De pe la sfântul Dumitru încă a pornit a se așterne o pătură

de zăpadă peste alta și iar alta, tot mai groasă, și gerul, crescând par'că chitua pe fiecare zi tot mai tare ometele nesfârșite, ce căzuse peste păduri, peste poeni și pe potecile dintre ele. Colo jos, în sat, nu era atât de amarnic gerul acestei ierni ne mai pomenite. Pe plaiul Argelului însă, par'că amorfise toate de groaza zăpezii și a frigului cumplit.

De luni întregi totul era cufundat în troiene strașnice și despărțit, ca pe vecie, de orice apropiere omenească. Nu era chip să străbați, măcar o sută de pași, în vecinătate, dar încă jos, în vr'unul din satele de pe o vale sau de pe cealaltă! Fără slujbă bisericească, fără cuvântul lui Dumnezeu, departe de orice ajutor omenesc la vr'o primejdie sau boală, părăsiți de toată lumea, puținii locuitori duceau cu răbdare viața lor în această singurătate fioroasă.

■ Era noroc, că cele două gospodării de pe marginea plaiului, una a lui Neculai Pojoagă, și cealaltă a lui Gheorghe Costan, se 'nvecinau de aproape, chiar cu poarta. Și noroc încă mai mare, că cei doi gospodari, cu ai lor, viețuiau în frăție neprihănită și aveau împreună mângâierea oamenilor fericiți, cari pot să se vază și să se 'ntrebe măcar odată pe zi de voe și de sănătate.

Privite din dâmbul puțin ridicat, sub care se aflau tupilate cele două gospodării, ele se-

mănu a fi numai una, coada șandramalei de la casa bătrânului Pojoagă atingea așa de aproape stodoala vecinului Costan, încât păreau crescute una în alta. De la prispa unei case însă, pe poartă afară, și până la prispa și ușa celeilalte, era cărare bătută. Umblau vecinii din ușă în ușă și prietenia sufletelor lega pe semenii caselor mai mult încă de cât megieșia prispelor. Se cunoșteau și se iubeau doară de ani întregi, par'c'ar fi fost rudenie; se știau și se 'ntâlneau la vreme de nevoe, ca și 'n zile bune și-și făceau șezătorile, când la unii, când la alții.

Mai ales zilele și serile din earna aceasta grea și fără sfârșit îi împreunau mai totdeauna. Ba, de o vreme 'ncoace, pare că apucase să se 'nchege prieteșugul și din alt parte, — cam în chip de dragoste, ce se aprinsese între cei tineri. Avea adică moș Pojoagă un flecău zdravăn și frumos, pe Florea. Vecinului Costan și babei sale li dăruise însă Dumnezeu o mândruleană de fată, care tocmai anul acesta împlinea șaptesprezece. Și, precum Ileana lui Costan avea chip și față de Sânziană de munte și se știa cu Florea încă de copil, ar fi trebuit să n'aibă ochi în cap, ca să nu prindă dragoste unul de altul.

Când anume a 'ncolțit iubirea 'n inimele lui Florea și Ileanei, nu știau nici ei; căci Ileana petrecuse anii din urmă la o mătușe a sa,

în satul Vatra-Moldoviței. Dar știau că se aveau dragi de mult și că acum nu putea fi vorba de cât să se iaie. Il știau lucrul acesta și amândoi tații și încă mai 'nnainte de ei l-a ghicit mama Ileanei. Și s'au învoit astfel într'un gând tinerii și bătrânii, căci piedică nu era 'n nimica. Florea era unic fecior la tată-său, — toiag de bătrânețe, — de cătanie era slobod, mai rămânea blagoslovenia părinților și rânduiala la preotul din sat.

Dar satul era acum ca pe altă lume și bieții îndrăgostiți simțiau lungul vremii de earnă ca niciodată. Sara, când bătrânii sfătuiau la lumina fumegândă a opaiețului despre munca de vară și grijile gospodăriei, Florea și Ileana ședeau într'un colț întunecat, lângă cuptor, se țineau de mână și-și șoptiau mii de lucruri dulci. Trăgeau însă și cu urechea la vorbele părinților și auziau din când în când, mai ales pe mama Safta, spunând celor doi bătrâni de multe, câte o să li trebuiască însurățeilor.

Casa lui badea Costan avea să fie dată 'n sama lor; că era mai încăpătoare, iar bătrânilor li era destul loc la moș Pojoagă; căci lui îi murise de mult baba, așa că i-ar fi venit acum și greu, să rămâe singur ca cucul. Așa se hotărîse lucrurile și, măcar că toată chibzuiala asta era ca și veche, dar ei tot mai aveau de zis, de adăogat și de schimbat câte-ceva.

Chiar din toamnă, după ce s'au fost întors Ileana de la mătușa-sa, a casă, lucrul cu în-surătoarea era treabă gata. Și la nunta verei Zamfira din Sucevița, par'că toată lumea știa și pricepea aceasta. Flecăii nu se mai supărau, văzând pe Ileana, că joacă numai cu Florea; babele șoptiau prin unghiere, privind la frumoasa păreche, ba până și vătăjeii erau aleși. Bătrânul Pojoagă însă, stând de sfat cu Sfinția Sa, părintele, a și deschis vorba, cum că și acasă la el se pregătește așa ceva și ar vrea să ajungă primăvara, să-l vadă și pe Florea al său gospodar la casa lui.

Și acum era pe câșlegi, și valurile de omăt din Argel nici gând să peară. Ii țineau pe toți închiși, ca într'o cetate. Dar, precum dragostea greu se 'mpacă cu răbdarea, zilele din urmă se păreau lui Florea și Ilinei fără sfârșit. Mai li trecea câte puțin vremea cu lucrul, fata cosându-și zestrea, Florea strujind cu iscusință fel de fel de lucruri din lemn de tisă, pe când bătrânii își vedeau de vitele din staule și de alte trebi. Sara însă, când ședeau grămadă lângă focul de pe vatră, oftau cu toții din adânc și se rugau lui Dumnezeu, să curme odată crivățul nemilos și să deie vântul cel dulce de amiază-zi, ce roade omăturile și face cale primăverii.

Trecuse zilele babei Dochiei, când iată că viscolul a 'ncetat și s'a lăsat un ger cumplit.

Troienele de omăt se strâneau la un loc și erau vârtoase ca peatra, încât puteai să umbli pe deasupra lor ca pe șleah. Atunci Florea, ne-mai-putând să se stăpânească, se puse 'mpreună cu Ileana pe capul bătrânilor, ca să'i lase, să meargă până devale, la biserica din sat, să vestiască pe preotul, să mai vadă de nașii lor, dacă vor să le fie și nuni, și... câte multe.

Nu prea vrea mama Ileanei, se cam scărpinau în cap bătrânii, zicând că poate se va muia vremea, dar la urma urmei s'au potrivit, și Florea cu Ileana au pornit într'o Duminică dimineață, în vale, spre Sucevița. Era 'ntuneric și păclă deasă, când au părăsit casa, bine 'mbrăcați și tata Costan i-a petrecut cu o făclie de molid aprinsă o bucată bună prin pădure, până a 'nceput să se crape de ziuă.

Când au ajuns în sat, sunau tocmai clopotele de liturghie, și logodnicii noștri, înghețați până la măduvă, nu s'au gândit mai departe, ci au apucat drept spre biserica ge-roasă, au mers apoi la părintele, acasă la nașul Stan, dincolo de pârâu și pe urmă au dat pe la crâșma cea mare din mijlocul satului. Aici s'au încălzit cu ceva rachiu fierț de la jupânul Avrum, s'au dat în urmă la vorbă cu oameni cunoscuți și rudenii și, văzând, că trecuse de mult de amiază-zi, au pornit fără zăbavă 'napoi, spre casă.

Par'că grăise într'un ceas rău tata Costan, căci în adevăr ceața cea groasă perise, văsduhul s'a fost înseninat puțin și cădeau acum niște fulgi groși de omăt, ce se făceau sloiu și apă pe obrazul înfierbântat al celor doi tineri. Când au ajuns cam pe la jumătatea dealului, i-a și prins noaptea.

Stratul proaspăt de zăpadă lipicioasă pătrunsesse prin cel dedesubt, încât picioarele se cufundau acum, la fie-ce pas, aproape până la genunchi. Ileana călca obosită pe urmele lui Florea. O tușă 'nnădușită o apucase încă de pe la ieșit din sat și, din drag ce i-ar fi fost, să schimbe câte o vorbă cu logodnicul ei, tăcea molcom, căci vedea că nu mai putea să-și vie 'n suflet. Tușia și se opintea cu pașii, abia mișcând din picioare.

Din vreme 'n vreme o mai lua Florea de mână, băgând apoi de samă, că fata nu mai înceta cu tușitul și părea schimbată la față, o ridica câte o dată de subsuori și o ajuta să se ție după el. O tăcere, plină de presimțiri urâte, îi stăpânia pe amândoi, când au ajuns sus, la hotarul pădurilor vechi mânăstirești; dar până la culmea Argelului mai era încă mult, cale ca de două ceasuri bune.

Se odihniră puținel, răzemați unul de altul. Florea, cuprins de o tainică groază, a pornit apoi repede 'nnainte, prin omătul fără fund, trăgând din răsputeri și mai mult cu sila pe

Ileana după dânsul. O clipeală i se părea spăriatului flecău, că târâie trup de mort. Grea ca plumbul, sârmana Ileana cu degetele 'nclăștate de frig, abia se mai ținea de brațul lui Florea. Și iată, că după o vreme, scoțând un bocet răgușit și străbătut de o tuse strașnică, s'a oprit deodată pe loc, strigând: «Floreo! mor, nu mai pot!»

Din norocire îngrijații bătrâni, văzând desghețul și, presimțind primejdia copiilor, li-au eșit încă la timp înainte și, auzind de departe strigătele lui Florea, i-au scăpat pe amândoi de moarte sigură. Moș Pojoagă cu hargatul său, făcând pârție și mai întinzând, pas cu pas, peste zăpada moale ca ceara, niște scândurele late, aduse înadins, de tata Costan, purtând pe prăpădita fată mai mult în brațe, au ajuns, zdrobiți de osteneală, abia târziu noaptea, acasă.

A doua zi scârbă și durere nespusă umplea casele din Argel. Ileana zăcea lungită și fără simțire pe patul ei. Un foc mistuitor îi ardea trupul, și, din obraji ei învăpăiați, se strecurau sudori fierbinți peste pletele lungi și negre d'impjurul capului. Mama Safta nu mai știa ce leac și buruiană să mai scoată, să aline suferința copilei și aprindea o lumânare sfințită după alta la icoana de la pat, oftând și privind cu ochii păinjiți de lacrimi când la chipul Maicei Domnului, când la ne-

fericita sa fată. Jos, pe genunchi, sta însă bietul Florea cu fruntea pe mâna 'nfierbântată a bolnavei și se 'nneca de plâns, pecând înspăimântații bătrâni își frângeau mânilor, ieșind și intrând pe ușă și privind cu jale și neliniște unul la altul. Simțiau cu toții ceasul greu, ce venia peste dânșii și vedeau, săracii, că aici numai Dumnezeu sfântul mai putea să ajute.

Sărmana Ileana nu și-a mai venit în fire. Numai patru zile lungi și strașnice s'a 'mpotrivit viața ei gingașă nemilosului înger al morței și spre sara zilei a cince s'a stins frumoasa fată, ca lumânarea cea de Paști, aprinsă subt icoană, svâcnind și pâlپând în luptă cu 'ntunerecul. O dată, o singură dată, a chemat-o pe mamă-sa și a 'ntrebat cu glas slab: «Unde-i Florea?»

Florea, logodnicul ei, cu ochii storși de atâtea lacrimi, n'a avut, săracul, altă parte decât să'i închidă miresei sale pe vecie pleoapele 'ntunecate, peste cei doi albaștri și dulci luceferi, ce nu erau să-l mai privească niciodată. Apoi a slobozit mânilor sale amorțite 'n jos și, fără să mai întoarcă măcar urechea către țipetele și bocetele, ce răsunau în casă, a suspinat din adânc, strigând cu glas frânt: «Ileano, eu,... numai cât eu, sunt de vină!» Pe urmă s'a smucit, ca din lanțurile durerii fără seamăn, și a ieșit pe ușe, în viscolul alb,

amestecând plânsul său nebun cu vâjâitul vântăraiei, ce vremuia afară.

Nemângâiații bătrâni au grijit trupul iubitei moarte și l-au îmbrăcat în haine de sărbătoare, așezându-l, cum se face pretutindeni la munte, într'o cămară, afară, în hambarul cel mare și rece, unde trebuia să steie păstrat prin frigul iernei, până ce ar fi chip și vreme, de a-l pune 'n sicriu și a-l duce, cum se cuvine, cu preot, cu cruci și cu prapori de-vale, la biserică.

Nimeni însă nu era 'n stare să mai smulgă pe nefericitul Florea de la ușa cămării, unde se afla moarta. Nici frigul, nici foamea nu-l depărta de la priveghiul îngrozitor, de lângă odorul său și al casei, care zăcea acum întins, colo, în frig. Sta ceasuri întregi lângă Ileana lui, moartă, cu ochii nedeslipiți de la chipul înmărmurit al nefericitei fete și cădea în urmă jos, strivit de durere și de obosială. Il aduceau, ca pe un mort, în casă și, până ce-și venia 'n simțiri, plânsetele nu se mai potoliau, încât nu știau nici sărmanii bătrânii bine, de cine li era acum mai mult milă, de fată sau de flecău. Ii plângeau pe amândoi și treceau așa zilele 'n suspine și 'n bocete amare fără sfârșit.

Durerea lui Florea se prefăcuse de la o vreme 'n tăcere adâncă și neînțeleasă. Străjuia numai noaptea, pe nevăzute, comoara inimii sale, închisă afară, în hambarul din

ogradă, umbla desnădăjduit și plângea, însă acum fără glas și gemet.

Și iată, că 'ntr'una din nopți, când zdrobitul Florea se 'ndrepta pe furiș spre locul ne-strămutat de jale și de durere, a 'nceput deodată să sufle un vânt blând și moale, vânt despre miazăzi, ce atingea ometele, ca și cu ferul roșu, încât se ridica de pe ele boarea umedă, primăvăritică, ce pătrundea din pământul, ascuns de atâta vreme sub velința albă.

Un fior de durere nouă și nespusă, adusă de dorul de primăvară, ce-i venia acum ca o amintire și mai strașnică a nenorocirii sale cuprinse năprasnic inima feciorului... Peria iarna, se ivia puterea primăverii, cu pământul înviat, cu plaiul verde și 'nflorit, cu poteca din pădure, ce duce 'n vale, la satul cu oameni și el,... el trebuia să 'nsoțiască pe Ileana, pe dulcea lui mireasă, colo, la biserică, dar vai..., nu la cununie, ci la mormânt!

Sângele 'i bătea 'n tâmple și, ca nici o dată până la ceasul acesta, nenorocirea și jalea se suiau greu și strașnic la inima nefericitului Florea, încât a început să-și smulgă părul din cap, strigând ca un turbat. «O Ileano, Ileano, ce te-ai făcut?»

Ileana însă dormea somnul de vecie, cu zâmbetul cel amar, ce-i rămăsese încă pe buze. Și de afară, de subt pădure, venia acum adus de vânt, un urlet jalnic de lup flămând,

ce se apropia tot mai mult spre casă, chemând par'că după sine potaeva tovarășilor din depărtare.

Florea nu auzia nimica. Nu auzia nici lătratul cânilor din ogradă, nici zbierățul oilor speriate, din staulul de alături, nici strigătul bătrânilor, cari îl chemau în casă. Vântul isbea cu trosnet surd ușa 'n țâțânele ruginite ale cămării; o deschidea și o închidea ca și când înțelegea gândul înfricoșat al nenorocitului tânăr, care sta acum plecat deasupra moartei.

Lacrimi ferbinți picurau din ochii săi aprinși, scaldând fața amorțită a Ileanei, cu buzele ei învinețite și ochii cei închiși, intrați acum în cap. Cu un răcnit răgușit, ce semăna a hohot de râs, izbucnit dintr'un piept sfâșiat de turbare, a cuprins apoi deodată trupușorul înțepenit al Ileanei, l-a ridicat, nebun de durere, sus în brațe și s'a năpustit în întunerecul nesfârșit de afară.

După el însă s'au luat la goană, ca niște năluci strașnice, răsărite din pământ, o ceată neagră de dihanii fără număr, cu ochii aprinși în foc, urlând lung și sfâșietor și ținând urma pradei neașteptate, pe pustiul plaiului.

Când s'au topit zăpezile, s'au uscat potecile și au putut străbate oamenii cei dintâi din satul Suceviței sus, pe plaiuri, i-au găsit pe cei trei bătrâni uscați de plâns și de durere.

Florea și moarta sa mireasă însă, par'că nici nu viețuiseră vr'odată pe lumea asta. Lupii 'nfricoșați din Poana Mărului, firoșii prevestitori ai primăverii, li fuseseră nuntași și ciocli.

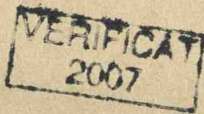

TABLA DE MATERIE

	<u>Pag.</u>
Cucoana Raluca.	15
Dragoste în pripă.	33
Mila Precistei	47
Impăratul de la Igești	65
Badea Huștiuluc	73
Jupânul Toiba	89
Uitat de moarte	105
<i>Lăsat de Săc</i>	117
Lelea Cătăneasa	131
Omul Pășit	149
Nuntași și Ciocl	157

